

॥ श्रीवैराग्यशतकम् ॥

प्रणम्य परमात्मानं । बालबोधाय लिख्यते ॥ वैराग्यशतकस्यास्य । भाषा टीकानुसारिणी ॥१॥

श्री पूर्वाचार्य महाराजे पूर्वमांथी उद्धार करीने वैराग्यशतक नामात्तो ग्रंथ रच्यो छे अने तेनी टीका संवत् १६४७
ना वर्षमां खरतरगच्छिय श्रीजिनचंद्रसूरिनां राज्यमां थएला श्रीगुणविनयनामा उपाध्याये तेनो भावार्थ लइने
आ बालावबोध कर्यो छे:—

॥ आर्यावृत्तम् ॥

संसारे असारे नास्ति सुखं व्याधिवेदनाप्रचुरे जानन् इह जीवः न करोति जिनदर्शितं धर्मं
संसारंमि असारे । न तिथिं सुहं बाहिवेअणापउरे ॥ जाणंतो इह जीवो । न कुणइ जिणदेसियं धम्मं ॥१॥

अर्थ:—[असारे के०] सार रहित एवा, अने (बाहि के०) व्याधि, एउले शरीर संबंधि दुःख, (वेअणा के०)
वेदना, एउले मन संबंधि दुःख तेणे करीमे (पउरे के०) प्रचुर. एउले बहुल अथवा भरेला एवो, (इह के०)

आ (संसारंमि के०) संसारने विषे [सुहं के०] सुख जे ते (मत्थि के०) नथी. (जाणंतो के०) ए प्रकारे जाणंतो एवो (जीवो के०) जीव जे ते (जिणदेसियं के०) जिनराजना प्ररूपेला (धम्मं के०) धर्मने (न कुणइ के०) नथी करतो ! ॥१॥

भावार्थः—अनेक प्रकारमा आधि, व्याधि, अने उपाधि तेणे करीने आ संसार भरेलो छे, एटले आ असार संसारमां कांइ पण सुख नथी. एवी रीते आ जीव जाणे छे, देखे छे, अने अनुभवे छे; तोय पण आ मूढ जीव जिन परमात्माना कहेला धर्मने नथी करतो !!

आ प्रथम गाथामां एम कहुं के, आ जीव संसारनुं असारपणुं जाणे छे, तोये पण श्रीजिनप्रणीत धर्मने नथी करतो; एहुं कहुं. परंतु न्हानी उम्मरवाला अने तेज भवने विषे मोक्ष जनारा अने श्रोवीरभगवाननी देशना फक्त एकज वार सांभलवाथी दृढ वैराग्यवान् थएला, एटलुंज नही पण ते संसारना असारपणा संबंधी माता पिता साथे प्रत्युत्तर करी छेबटे माता पितासी आज्ञा लेइ जेणे बाल्यावस्थामां दीक्षा अंगीकार करी, एवा श्रीअतिमुक्तकुमारनुं वृत्तांत श्रीअंतगडदशांग अने भगवत्यादिसूत्रने अनुसारे नीचे प्रमाणे जाणवुं.

कथा.

पोलासपुर नगरने विषे विजय नामे राजा, तेनी श्रीनामनी पट्टदेवी एटले पट्टराणी, ते बे जणनो अतिमुक्त एवे नामे पुत्र हतो. ते पुत्र बहु उद्यमे करीने महोदो थयो, अनुक्रमे करीने छ वर्षनो थयो, ते अवसरे

नगरनी बहार श्रीवीरस्वामी समोसर्या. एटले पधार्या. त्यार पछी ज्ञानवंत एवा गौतम गणधर, श्रीवीरस्वामीने पूछी भिक्षा लेवाने अर्थे नगर मध्ये आव्या, ते अवसरे छोकराओनी संगाथे रमतो एवो अतिमुक्तक कुमार गौतमस्वामीने देखीने ए प्रकारे पूछतो हवो के “तमे कोण छो ? अने केम फरो छो ?” एम पूछे सते गौतमस्वामीए कह्युं के, “अमे श्रमण छीए, अने भिक्षाने अर्थे फरीए छीए.” त्यारे कुमार बोल्यो “ हे पूज्य ! आवो, हुं तमने भिक्षा अपावुं” एम कहीने ते कुमार गौतमस्वामीनी आंगलीए वलगीने पोताने घेर आव्यो. ते अवसरे श्रीदेवी घणी खुशी थइ सती भक्तिये करीने गौतमस्वामीने नमस्कार करीने प्रतिलाभती हवी. एटले आहार पाणी आप्यां. त्यार पछी अतिमुक्तक कुमार फरीने ए प्रकारे पूछतो हवो के, “तमे क्यां रहो छो ?” त्यार पछी गौतमस्वामी कहेता हवा. “हे भद्र ! जे उद्यानमां अमारा धर्माचार्य श्रीवर्द्धमानस्वामी वसे छे त्यां अमे वसीए छीए.” एवुं कह्युं. ते अवसरे ते कुमार बोल्यो. “हे स्वामिन् ! तमारी साथे श्रीवीरस्वामीने वंदन करवा माटे हुं आवुं ?” त्यार पछी गौतमस्वामी कहेता हवा, ‘यथासुखं देवानुप्रिय एटले हे देवताओने वल्लभ ! जेम तने सुख उपजे तेम.’ त्यार पछी गौतमस्वामीनी साथे आवीने अतिमुक्तक कुमार भगवंतने वंदन करतो हवो. त्यार पछी भगवंते धर्मनो उपदेश दीवो. ते उपदेश सांभलीने प्रतिबोध पाय्यो एवा अतिमुक्तक कुमार, दीक्षा ग्रहण करवाने इच्छतो सतो माता पितानी अनुज्ञा लेवाने अर्थे, घेर आवीने माता पिताने आ प्रकारे कहेतो हवो. “ हे अंब ! हे तात ! में आज श्रीवीरस्वामीजीनी पासे धर्म सांभल्यो. ते धर्म मने रुच्यो. एटले

ते धर्म करवानो मने अभिलाष थयो छे.” ते अवसरे ते माता पिता कहेतां हवां. “हे पुत्र ! तुं धन्य छुं, तुं कृत-
पुण्य छुं तुं कृतार्थ छुं. एटले तने धन्य छे अने कर्तुं छे पुण्य ते जेणे एवो तुं थयो, अने कर्तुं छे अर्थ नाम प्रयोजन ते
जेणे एवो तुं थयो. जे कारण माटे तें वीरस्वामीजीनी समीपे धर्म सांभल्यो, अने वली ते धर्म तने रुच्यो, ते कारण
माटे.” ल्यारपछी ते कुमार फरीने ए प्रकारे कहेतो हवो. “हे अंब ! हे तात ! हुं ते धर्म सांभलवादिके करीने संसा-
रना भये करीने उद्विग्न एटले उपरांठा मनवालो एवो अने जन्म मरणना भयथकी भय पामेलो एवो थयो छुं, ते
कारण माटे तमारी अनुज्ञाए करीने एटले रजाए करीने श्रीवीरप्रभुजीनी समीपे प्रव्रज्या ग्रहण करवाने इच्छुं छुं,”
एवुं कहुं. ल्यारपछी ते कुमारनी माता अनिष्ट कहेतां बल्लभ नहीं एवुं, अने एकांतपणे अणगमतुं एवुं, अने
अप्रिय एवुं, अने प्रथम कोइ दहाडो न सांभळेलुं एवुं, ते कुमारनुं वचन सांभळीने तत्काल शोकना समूह
प्रत्ये पामी. एटले शोकातुर थई, अने दीन अने उदास एवा मने करीने सहित छे मुख ते जेतुं एवी थई सती, मूर्छा
पामीने अंगणतलनें विषे एटले घरनाआंगणामां धसती सर्व अंगोए करीने पडी. ते अवसरे दासीओए शीघ्र,
सोनानो कलश लावीने ते कलशना मुखथकी नीकलतुं एवुं शीतल अने निर्मल एवुं जल तेनी धाराओए करीने
एटले सुगंधवाली पाणीनी धाराओए छांटी, अने कर्तुं छे ठंडा वायरानो उपचार ते जेने एवी करी सती चेतना
पामीने विलाप करती थकी पुत्र प्रत्ये आ प्रकारे कहेती हवी, “हे जात ! तुं अमारे एकज पुत्र छे, अने अमने इष्ट
कहेतां बल्लभ, अने कांत कहेतां मनोज्ञ, अने प्रिय कहेतां प्रियकारी एवो, अने आभरणना करंडिया समान, एटले

अमूल्य रत्नतुल्य एवो, अने हृदयने आनंद उत्पन्न करनार एवो, अने उंबराना फूलनी पेठे दुर्लभ एवो तुं अमारे छे. एज कारण काटे क्षणमात्र पण तारा वियोगने अमे सहन करवाने समर्थ नथी. ते कारण माटे हे जात ! ज्यांसुधी अमे जीवीए त्यांसुधी तुं घरमां रहे. पछी सुखे करीने प्रवज्या ग्रहण करजे, एटले दीक्षा लेजे.” त्यार पछी ते कुमार कहेतो हवो. “हे अंब ! तमारुं कहेवुं सत्य छे. परंतु आ मनुष्यनो भव अनेक जन्म जरा मरण रूप, तथा शरीर अने मन संबंधि अतिशे दुःखनुं वेदवुं एटले भोगववुं ते रूप डपद्रवे करीने परा-भव पामेलो एवो, अने अध्रुव कहेतां अशाश्वत एवो; अने संध्या समयनां वादलांना रंग सरखो एवा, अने जलना परपोटा सरखो एवो; अने वीजलीना सरखो चंचल एवो; अने सडी जवुं. पडी जवुं, नाश पामवुं, ए छे धर्म कहेतां स्वभाव ते जेनो एवो छे. ते प्रथम अथवा पछी जरूर त्यागवा योग्य छे. एटले मूकवोज पडशे. हवे कोण जाणे आपणा मध्ये कोण पहेलुं परलोके जशे ? अथवा कोण पछी जशे ? एवी खबर पडती नथी. ते कारण माटे तमारी आज्ञाए करिने हमणांज हुं दीक्षा लेवाने इत्थं इच्छुं छुं.” ए रीते कुमारे कछुं. त्यार पछी फरीने माता पिता ते कुमारने कहेतां हवां. “हे पुत्र ! आ तहारुं शरीर विशेष रूपवालुं एवुं, अने *लक्षण xव्यंजन रूप गुणे करीने सहित एवुं, अने नाना प्रकारनी व्याधिए करीने रहित एवुं, अने सौभाग्यपणाए करीने सहित एवुं अने न हणाएलां एवां, अने उदात्त फहेतां मनोहर अने कांत कहेतां मनोज्ञ एवां, पांच इंद्रिओ

* लक्षण=हाथ पगनी रेखादिक.

x व्यंजन=प्रप तिलकादिक.

तेमणे करीने शोभायमान एवुं, एटलें अखंडित मनोहर पांच इंद्रियोए करीनें रूप सौभाग्यादि गुणोनें अनुभवीनें एटले भोगवीने परिणत वयवालो थइने एटले परिपक्व अवस्थावालो थइने पछी प्रव्रज्या ग्रहण करजे.” त्वार पछी ते कुमार फरीने आ प्रकारे कहेतो हवो. “हे अंब ! हे तात ! जे तमे शरीरनुं स्वरूप कह्युं, ते मनुष्य संबंधि शरीर, खलु कहेतां निश्चे दुःखनुंज स्थानक छे, अने नाना प्रकारनी सेंकडो व्याधिओने रहेवानुं घर एवुं, अने हाडकां रूप लाकडांथी उत्पन्न थएलुं एवुं, अने नसाजाले करीने बिटाएलुं एवुं, अने माटीना भांडनी पेठे दुर्बल एवुं, अने अशुचिना पुद्गलोए करीने व्यास एवुं, अने सडी जवुं, पडी जवुं, अने नाश थवुं ए छे धर्म नाम स्वभाव ते जेनो एवुं आ शरीर, प्रथम अथवा पछी जरूर त्यागवा जोग्य थशे. ए कारण माटे आवा शरीरमां कोण बुद्धिवंत पुरुष रीझ पामे ? एटले जे बुद्धिशाली पुरुष होय, ते तेवा शरीरमां रंजित नज थाय.” ए रीते कुमारे कह्युं. त्वार पछी कुमारनां माता पिता फरीने कहेतां हवां. “हे पुत्र ! आ तहारा बापदादोथी आवेलुं एवुं विस्तारवंत धन, कनक, रत्न, मणि, मोती, शंख प्रवालां अदि पोताने वश्य एवुं प्रधान द्रव्य छे. जे द्रव्य सात पेढी सूधी, अतिशे दिनादिकने एटले गरिब लोकोने आपवा मांडयुं होय अने पोते भोगववा मांडयुं होय तोपण क्षय न थाय, एटले खूदी न जाय एवुं छे. ते कारण माटे ए प्रकारनुं आ द्रव्य ते प्रत्ये पोतानी खुशी प्रमाणे रुडे प्रकारे भोगवीने, पोताने सदृश रूप लावण्यादि गुणोए करीने शोभायमान एवी अने पोताना मननी रुचि प्रमाणे चालनारी एवी घणी राजकन्याओ परणीने तेमनी साथे आश्चर्यकारी एवा संसार संबंधि भोगसुख भोगवीने

पछी दीक्षा लेज्यो.” त्यार पछी कुमार कहेतो हवो. “हे अंब ! हे तात ! तमे जे द्रव्यादिकनुं स्वरूप कहं
तेनुं एही रीते जाणवुं के, ते द्रव्य, खलु कहेंतां निश्चे अग्नि, जल, चोर राजा, दायाद कहेंतां गोत्रीलोकोए
आदिक घणा लोकोने साधारण छे, एटले घणा लोकोने वश्य छे, पर्ण द्रव्य कांइ एक जणनी पासै रहेतुं
नथी, अने अध्रुव कहेंतां अशाश्वतुं छे. एटले ते द्रव्य कांइ निरंतर रहेतुं नथी, अने प्रथम अथवा पछी जरूर
त्यागवा योग्य थशें, एटले मूकवुंज पडशे. तथा मनुष्य संबंधि कामभोग पण भ्रशुचि एटले अपवित्र एवा, अने
अशाश्वत एवा, अने वात, पित्त, कफ, शुक्र, कहेंतां वीर्य अने शोणित कहेंतां रुधिर एटलाओनो छे आश्रय ते
जेमने एवा, एटले वात, पित्त, कफ, शुक्र, शोणितमय एवा अने अमनोज्ञ कहेंतां असुंदर एवा, अने विरूप कहेंतां
माठा मूत्र अने पुरीष कहेंतां विष्टा तेणे करीने भरेला एवा, अने दुर्गंध एवा छे उच्छवास अने निश्वास ते जेमना,
एटले उंचोश्वास अने निचोश्वास जेमनो दुर्गंध छे एवा, अने मूर्ख लोकोए अतिशे करीने सेवेला एवा, अने निरंतर
साधुजनने निंदवा जोग्य एवा, अने उत्कृष्ट भागे अनंत संसारना वधारनार एवा, अने कडवां फल रूप छे विपाक
ते जेमनो, एटले अंते दुर्गतिना फलने आपनार एवा कामभोग छे. इहां कामभोग कहेवे करीने तेना आधारभूत
एटले तेमने रहेवानुं स्थानक एवां स्त्री पुरुषनां शरीर जाणवां. तें शरीर पूर्वे कहेला विशेषणोए करीने सहित छे,
एज कारण माटे तेमने अर्थे एटले ते कामभोगोने अर्थे कोण पुरुष पोताना जीवितने निष्फल करे ? एटले जे डाह्यो
पुरुष होय ते नज करे.” आ रीते कुमारे उत्तर आप्यो. त्यारपछी ते कुमारनां माना पिता, ए प्रकारे विषयने

अनुकूल एवां बहु वचनोए करीने ते कुमारने लोभाववाने असमर्थ थयां. पछी विषयने प्रतिकूल एवां, अने संजमना भयने देखाडनार एवां वचनोए करीने आ प्रकारे कहेतां हवां. 'हे पुत्र ! नैर्मथं प्रवचनं कहेतां वीतरागनुं कहेलुं एवं सिद्धांत अथवा शासन ते सत्य छे, कहेतां साचुं छे, अने अनुत्तर कहेतां प्रधान छे. अने शुद्ध कहेतां दोष रहित छे. अने शल्यकर्त्तन कहेतां माया शल्य, नियाण शल्य, अने मिथ्यात्व शल्य, ए त्रण शल्यने नाश करनाहं छे. अने मुक्तिनो मार्ग छे. अने सर्व दुःखने नाश करनार एवं वीतरागनुं कहेलुं प्रवचन छे. ते प्रवचनमां एटले जैनशासनमां रहेला एवाज जीवो सिद्धिपदने वरे छे. एटले वीतरागनी आज्ञाना पालनार एवाज जीवो सर्व कर्मे करीने रहित थाय छे. परंतु आ प्रवचन, लोढाना चणा चाववानी पेठे अतिशे दुष्कर छे अने बेलुना कोलयानी पेठे स्वादे करीने रहित छे. अने बे भुजाआए करीने महोटा समुद्र तरवानी पेठे दुस्तर छे एटले दुःखे तरवा योग्य छे. अने बली आ प्रवचन छे ते तीक्ष्ण खड्गादिने उल्लंघन करवा जेवुं छे, तथा दोरडादिके करीने बांधेली एवी महाशिलादिक वस्तु तेने हस्तादिके करीने धारण करवा जेवुं छे. तथा असिधारा व्रत सेवन करवानी पेठे, एटले जेम खड्गादि, अतिक्रमण करवाने अशक्य छे, तेम आ महाव्रतनुं पालवुं अशक्य छे. बली जैनशासनमां साधुभोने आधाकर्मिक औद्देशिकादि भोगववाने न कल्पे. एटले जैनना जे साधु होय तो पोताने वास्ते करेलुं ए आदिक बेतालीश दोष सहित वस्तु ग्रहण करे नही. अने हे पुत्र ! तुं तो सदाय काल सुखमां उत्पन्न थएलो छुं. कोइ दहाडो पण दुःखमां रखोज नथी. एज

કારણ માટે તું શીત કહેતાં ટાઢ અને ઉષ્ણ કહેતાં ઘામ, ક્ષુત કહેતાં ક્ષુધા, વિપાસા કહેતાં તૃષ્ણા, દંશ કહેતાં ઢાંસ, મશક કહેતાં મગતરાં, અને નાના પ્રકારના રોગાદિ રૂપ, પરિષહ, ઉપસર્ગો પ્રત્યે સહન કરવાને સમર્થ નથી. તે કારણ માટે હમણાં તને દીક્ષા લેવાને અર્થે આજ્ઞા આપવાને અમે ઇચ્છતાં નથી. અર્થાત્ હમણાં તને આજ્ઞા નહીં આપીએ.” ત્યાર પછી કુમાર કહેતો હવો. “હે અંબ ! હે તાત ! તમે જે સંજમની દુષ્કરતા દેખાડી તે દુષ્કરતા સ્વલુ કહેતાં નિશ્ચે ક્લિષ્ણ પુરુષોને અને કાતર પુરુષોને ઇટલે કાચર પુરુષોને અને કુત્સિત પુરુષોને અને આ લોકને વિષે પ્રતિબંધવાલા પુરુષોને ઇટલે આ લોકમાંજ સુખ માની બેઠેલા તેવાઓને, અને પરલોકથી અવલા સુખવાલા થયેલા એવા લોકોને ઇટલે પરલોકના સુખના અજાણ લોકોને, અને વિષયની તૃષ્ણાવાલા લોકોને છે. ઇટલે પૂર્વે કહેલા એવા લોકોને સંજમનું દુષ્કરપણું લાગે છે. પણ સ્વલુ કહેતાં નિશ્ચે ધીર પુરુષને અને સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયેલા એવા પુરુષને દુષ્કર નથી. ઇટલે સંજમ પાલવો કઠણ નથી. તે કારણ માટે હું તમારી આજ્ઞા કરીને હમણાંજ પ્રવ્રજ્યા લેવાને ઇચ્છું છું.” ત્યાર પછી તે માતા પિતા ફરીને કહેતાં હવાં. “હે બાલ ! આટલો હઠ તું ન કર. તું શું સમજે છે?” ત્યારે અતિમુક્તક કુમાર કહેતો હવો. “હે અંબ ! હે તાત ! જે હું જાણું છું તેજ નથી જાણતો, અને જે નથી જાણતો તેજ હું જાણું છું.” ત્યાર પછી તે માતા પિતા કહેતાં હવાં, “હે પુત્ર ! આમ કેમ બોલે છે?” ત્યારે તે કુમાર કહેતો હવો. “હે માતા પિતાઓ ! હું જાણું છું કે, જે જનમ્યો તેને જરૂર મરવું છે. પરંતુ ઇટલું નથી જાણતો કે, તે ક્યારે મરશે ? અથવા કયા સ્થાનમાં મરશે ?

अथवा केवे प्रकारे मरशे ? अथवा केटले काले मरशे ? ए हुं नथी जाणतो. तथा हुं नथी जाणतो के, किया कर्मेण करीने नरकादिकने विषे जीवो उत्पन्न थाय छे ? पण आटलुं जाणुं छुं के, पोताना करेला कर्मेण करीने जीव नरकादिकोमां उत्पन्न थाय छे.” ए रीते कुमारे उत्तर आप्यो. ल्यार पछी तेनां माता पिताओ ते कुमारने, संजमने विषे स्थिर चित्तवालो जाणीने महोटा आडंबरे करीने निकलवानो महोटी उत्सव करतां हवां. ते अवसरे अतिमुक्तक कुमारे स्नान कहेतां नहावुं, अने विलेपन कहेतां शरीरे चंदनादिकनो लेप करवो, अने वस्त्र आभरणादिकोए करीने शोभाव्युं छे शरीर ते जेणे एवो, अने माता पितादिक बहु परिवारे करीने परिवरेलो एवो, महोटी शिबिकामां (पालखीमां) बेसीने नाना प्रकारना वार्जित्रनो शब्द थये सते ज्यारे नगर मध्ये थहने निकलतो हवो, ल्यारे घणा द्रव्यना अर्थि भट्टादि लोको, मनोज्ञ वाणीए करीने आ प्रकारे आशिष देता हवा. के, हे राजकुमार ! तुं धर्मे करीने अने वली तपे करीने कर्मरूप शत्रु प्रत्ये जीत. वली हे जगतने आनंदना करनार ! तहारुं कल्याण थाओ. वली तुं उत्तम कहेतां प्रधान एवा ज्ञान दर्शन चारित्र्योए करीने न जीतेलां एवां इन्द्रियो प्रत्ये जीत. अने अंगीकार करेलो एवो साधुनो धर्म ते प्रत्ये रुडे प्रकारे पाल. वली तुं निर्विघ्नपणे करीने सिद्धि स्थानकने पाम. ए प्रकारे आशिष दीधी. ल्यार पछी ते अतिमुक्तक कुमार ए प्रकारे जाचक लोकोए स्तवना करवा मांडेलो एवो, अने नगरना रहेनार नर नारीओए आदर सहित जोवा मांडेलो एवा, अने जाचक लोकोने वांछित दान प्रत्ये आपतो एवो, नगर थकी बहार निकलीने ज्यां श्रोवीरस्वामीजीनुं समवसरण छे,

વૈરાગ્ય-
શતકમ્
॥ ૧૧ ॥

ત્યાં આવીને શિવિકા થકી ઉતર્યો. એટલે પાલસીથી હેઠો ઉતર્યો. ત્યાર પછી માતા પિતા, તે કુમારને આગલ કરીને શ્રીવીરસ્વામીજીની સમીપે આવીને વંદનાદિ પૂર્વક એટલે વંદનાદિ નમસ્કાર કરીને આ પ્રકારે કહેતાં હવાં. હે સ્વામિન્ ! આ અતિમુક્તક કુમાર અમને વહાલો છે, અને અમને મનોજ્ઞ છે, અને એ અમારે એકજ પુત્ર છે; પરંતુ જેમ કમલ, કાદવને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે, અને વલી પાણીને વિષે વૃદ્ધિ પામે છે, પણ કાદવ અને પાણી કરીને લેપાતું નથી, તેમ આ અતિમુક્તક કુમાર પણ શબ્દ, રૂપ, એ છે લક્ષણ તે જેમનું એવા કામોને વિષે ઉત્પન્ન થયો છે, અને ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ એ છે લક્ષણ તે જેમનું એવા ભોગોને વિષે વૃદ્ધિ પ્રત્યે પામ્યો છે, પણ તે કામભોમોને વિષે અને મિત્ર, જ્ઞાતિ, સ્વજનઃ સંબન્ધિ એવા લોકોને વિષે લેપાયો નથી. અર્થાત્ મમતા એ કરીને રહિત છે. વલી આ કુમાર સંસારના ભયે કરોને ઉદ્વિગ્ન થયો સતો એટલે વિરક્ત મનવાલો થયો સતો આપની પાસે દીક્ષા લેવાને ઇચ્છે છે. તે કારણ માટે અમે આપને આ શિષ્યરૂપ ભિક્ષા પ્રત્યે આપીએ છીએ આપ પણ આ શિષ્યરૂપ ભિક્ષા પ્રત્યે અંગીકાર કરો. ત્યારે સ્વામિએ કહ્યું, હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ તમને સુખ ઉપજે તેમ, પણ પ્રતિબંધ કરશો નહીં. એટલે મમતા કરશો નહીં. ત્યાર પછી અતિમુક્તક કુમાર ભગવંતનું વચન સાંભળીને खुशी થયો સતો ભગવંત પ્રત્યે ઘ્ર્ણ પ્રદક્ષિણા કરીને અને નમસ્કાર કરીને ઉત્તર પૂર્વ દિશિને વિશે એટલે ઇશાન સ્થાનામાં જઈને પોતાની મેલેજ આભરણ માલ્ય અલંકાર પ્રત્યે મૂકતો હવો. તે અવસરે માતા, ઉજ્જ્વલ વસ્ત્રે કરીને આભરણાદિક પ્રત્યે ગ્રહણ કરીને આંચો થકી આંસુ મૂકતી થકી અતિમુક્તક કુમારને એ પ્રકારે

ભાષાંતર
સહિત
॥ ૧૧ ॥

कहेती हवी. हे पुत्र ! पामेला एवा संजम जोगोने विषे तहारे प्रयत्न करवो. अने न पामेला एवा संजम जोगोने पामवाने अर्थे घटना एटले रचना करवी. वली प्रव्रज्या पालवाने विषे पोताना पुरुषपणानो अभिमान सफल करवो, अने प्रमाद तो करवोज नही. ए प्रकारे कहीने त्यार पछी माता पिताओ भगवंत प्रत्ये नमस्कार करीने परिवार सहित पोताने स्थानके गयां. त्यारपछी अतिमुक्तक कुमार, श्रीवीरस्वामी समीपे आवीने वंदनादि करीने प्रवर्जित थयो. त्यारपछी श्रीवीरस्वामीए पण पंचमहाव्रत ग्रहण कराववा पूर्वक एटले पंचमहाव्रत ग्रहण करावीने क्रिया कलापादि शीखवाने अर्थे गीतार्थ एवा स्थविर मुनियोने सोंप्यो. त्यार पछी प्रकृतिए करीने भद्रक एवो, अने विनीत एवो, अतिमुक्तक नामे कुमार श्रमण, एक दहाडो महोटी वृष्टि पडे सते एटले घणो वरसाद पडे सते काखने विषे पात्रु अने रजोहरण लेइने बहार निकल्यो. त्यां जलनो प्रवाह वहेतो देखीने बाल अवस्थाना वश थकी माटीए करीने पाल बांधीने जेम नावनो चलावनार नाव प्रत्ये चलावे छे, तेम आ अतिमुक्तक साधु पात्राने. आ महारी नाव छे, ए प्रकारे कल्पना करीने ते पाणीमां चलावतो सतो रमतो हवो. ते अवसरे स्थविर मुनियो तेनी ते अतिशे अघटीत चेष्टा देखीने ते साधु प्रत्ये हांसी करता होय ने शुं जेम ! एम भगवंत समीपे आवीने भगवंतने ए प्रकारे पूछता हवा. हे स्वामिन ! आपनो अंतेवासी अतिमुक्तक नामे कुमार श्रमण, केटला भवोए करीने सिद्धिपदने वरशे ? त्यारे भगवंते कहुं. हे आर्यो ! महारो अंतेवासी अतिमुक्तक साधु, एज भवमां सिद्धिपदने वरशे. ते कारण माटे हे रुडा पुरुषो ! तमे अतिमुक्तक कुमार

वैराग्य-
शतकम्
॥ १३ ॥

श्रमणनी जात्यादिकले उघाडवा थकी झीलना न करो. अने तेनी उचित सेवा न करबे करीने निंदा न करशो. अने मने करीने लोकनी समझ गहां न करशो. अने तेनी अवज्ञा न करशो. बली हे देवानुप्रियो ! ए अतिमुक्तक साधुने अखेदे करीने अंगीकार करो. अने अखेदे करीने तेनी सहाय्य करो. तथा भात पाणी लावी आपचारूप विनये करीने एनी वैयावच्च करो. जे कारण माटे आ मुनि, भवनो अंत करनारज छे. एटले संसारनो उच्छेद करनारज छे. अने चरम शरीरवालो छे एटले आ एने छेलुं शरीर छे. ए रीते ते ज्ञानवंत एवा स्थविर मुनियोने भगवंते कहुं, त्यार पछी ते स्थविर मुनियो भगवंतने वंदन नमस्कार करीने भगवंतना वचनने विनय पूर्वक अंगीकार करीने अतिमुक्तक कुमार श्रमण प्रत्ये अखेदे करी अंगीकार करता हवा. जावत् वैयावच्च प्रत्ये करता हवा. त्यार पछी अतिमुक्तक मुनि जे ते पण, ते पापस्थानने आलोवीने नाना प्रकारनी तपश्चर्यादिके करीने संजम प्रत्ये सम्यक् प्रकारे आराधन करीने अंते अंतकृत केवली थइ सिद्धि प्रत्ये जता हवा. इति अतिमुक्तक मुनिनुं वृत्तांत जाणवुं. इहां अतिमुक्तक कुमारने छ वर्षनी उम्मरमां दीक्षा आपी छे. तेनुं कारण के, भगवंत पोतेज दीक्षा आपनार छे; माटे तेमां विरोध जाणवो नही.

अद्य कल्ये परस्मिन् परतरस्मिन्वर्षे पुरुषाः चिंतयन्ति अर्थसंपत्तिं
अद्य कलं परं परं । पुरिसा चिंतन्ति अच्छसंपत्तिं ॥

भाषांतर
सहित
॥ १३ ॥

बैराग्य-
शतकम्
॥ १४ ॥

अंजलितं इव तोयं गलत् आयुः न पश्यति
अंजलितं वं तोयं । गलत्तमाऽऽतं न पिच्छति ॥ २ ॥

अर्थः—(पुरिसा के०) पुरुष. अर्थात् मूढ पुरुषो जे ते, (अद्य के०) आज (कलं के०) काल्य (परं के०) पहोर. एटले आवते वर्ष, (परारि के०) परार्य. एटले तेथी पण आगल्ये वर्ष, [अच्छ के०] अर्थ. एटलै धन तेनी, (संपत्ति के०) प्राप्ति तेने [चिंतति के०] चिंतवे छे. एटले विचारे छे. अर्थात् आज मारे संपत्ति थशे, काल्य म्हारे संपत्ति थशे, पहोर म्हारे संपत्ति थशे, अथवा परार थशे, एवी अशाये करीने दिवस गमावे छे, परंतु ते पुरुष (अंजलि-
गतं के०) अंजलिने विषे रहेलुं एवुं [तोयं व के०] पाणी तेनी पेठे (गलत्तं के०) गलतु. एटले स्रवतुं एवुं (आतं के०) आउखाने (न पिच्छति के०) नथी देखता ॥ २ ॥

भावार्थः—यली ते मूढ पुरुषो मनमां एम विचारे छे के, म्हारे आज, काल्य, पहोर अथवा परार्य, धननी घणी प्राप्ति थशे. एम विचार कर्मां करे छे. परंतु हाथेलीमां रहेला पाणीनी पेठे क्षणे क्षणे नाश पामता एवा पोताना आउखानी विचार नथी करता ॥ २ ॥

यत् कल्ये कर्तव्यं तत् अद्य एव कुरुष्वं त्वरमाणाः बहुविधं एव मुहूर्तं मा अपराहं प्रतीक्षस्व
जं कल्ले कायवं । तं अंजं चिरं करेहं तुरमाणां ॥ बहुविधो हूं मुहुर्तो मां अवरेहं पडिक्खेहं ॥ ३ ॥

भाषांतर
सहित
॥ १४ ॥

अर्थः—हे प्राणियो ! [जं के०] जे धर्मकार्य (कल्ले के०) काल्य [कायव्वं के०] करवा योग्य होय, [तं के०] तेने (अज्झंचिय के०) आजज (तुरमाणा के०) उतावला [करेह के०] करो. केमके, (मुहुत्तो के०) मुहुत्त. एटले काल विशेष जे ते, [हु के०] निश्चे (बहुविग्घो के०) घणा विघ्नवालो छे. माटे जे धर्मकार्य पहेला पहोरमां करवानुं होय तेने (अवरण्ह के०) अपराह्ण एटले पाछला पहोरे करीशुं. एम (मा पडिक्खेह के०) विलंब न करो ॥ ३ ॥

भावार्थः—हे भव्य जीवो ! जे धर्म संबन्धो काम काल्य करवानुं होय, तेने उतावलथी आजज करो. केमके सारां काम करवानी वखते, निश्चे घणां विघ्न आवी पडे छे. माटे जे धर्मकार्य पाछला पहोरे करवानुं होय, तेने पहेला पहोरमांज करी ल्यो. अर्थात् जे धर्मकार्य, जे वखते करवुं घटतुं होय, तेने तेज वखते करी ल्यो ॥ ३ ॥

इतिखेदे संसारस्वभावस्य आचरणं स्नेहानुरागरक्ता अपि ये पूर्वाहे दृष्टाः ते अपराहे न दृश्यन्ते
ही संसारसहावं । चरियं नेहाणुरारत्तावि ॥ जे पुव्वएहे दिट्ठा । ते अवर्एहे न दीसन्ति ॥ ४ ॥

अर्थः—(संसार सहावं चरियं के०) संसारनो जे स्वभाव, तेनुं जे आचरण, तेने देखीने हमने, (ही० के०) घणो खेद थाय छे. केमके, (जे के०) जे [नेहाणुरारत्तावि के०] स्नेहना अनुरागे करीने रक्त एवा पण, अर्थात् प्रेम बन्धने करी बन्धायेला एवा पण, स्वजनादिक जे ते (पुव्वएहे के०) प्रातःकालने विषे [दिट्ठ के०] दीठा, [ते के०] तेज [अवएहे के०] सांजे (न दीसन्ति के०) नथी देखाता ! ! ॥ ४ ॥

वैराग्य-
शतकम्
॥ १६ ॥

भावार्थः—ही इति खेदे !! अहह !!! अहो ! आ संसारनो इयो स्वभाव छे ? के, जेना स्वभावनो विचार करतां तरतज खेद उत्पन्न थाय छे !! केमके, जे परस्पर प्रेमबन्धने करीने गाढां बन्धायेलां छे, तेनां स्वजनादिक पण जे प्रातःकाले दीठां होय, तेनां तेज स्वजनादिक सांजे देखातां नथी !! एदले स्नेहानुगमे करीने गाढपणे बन्धायेलाने परस्पर विजोग न पडवो जोइए, तोपण संसारनो एवो स्वाभाव छे के, जे प्रथम क्षणमां दीठुं, ते बीजा क्षणमां तेवुने तेवुं नथी देखातुं; माटे तेमनो विजोग थाय छे. एदलुंज नहि पण स्थूल विजोग पण थया करे छे ॥ ४ ॥

मा स्वपिथ जागरितव्ये पलायितव्ये कस्मात् विश्राम्यथ
मा सुअहं जगिअवे । पलाइअवमि कोसं वीसमेह ॥

त्रयः जनाः अनुलयाः रोगः च जरा च मृत्युः एव
तिन्नि जणा अणुलमा । रोगो अं जरा अं मंच्चु अं ॥ ४ ॥

अर्थः—हे लोको ! (जगिअवे के०) जागवाने देकाणे. अर्थात् धर्म कृत्यने विषे [मा सुअहं के०] न सूइ रहो. अर्थात् धर्म कृत्यने विषे प्रमाद न करो. अने (पलाइअवमि के०) नासवानी जग्याए (कोस के०) केम [वीसमेह के०] विसासो करो छो ? अर्थात् आ संसार नासवानी जग्यावे, तो तेमां बिरांते केम बेसी रखा छो ? केमके, [रोगो के०] रोग [अ के०] वली (जरा के०) वृद्धावस्था (अ के०) वली (मंच्चु के०) मृत्यु (अ के०) वज [तिन्नि जणा के०] त्रय

भाषांतर
सहित
॥ १६ ॥

जण जे ते (अणुलगा के०) तमारी पुंटे लाग्या छे. एटले तमारी केडे पड्या छे. माटे धर्मकृत्यमां प्रमाद न करो ॥५॥

भावार्थ:—हे धर्मार्थी जीवो ! जेम आ ठेकाणे लोकोक्ति एवी छे के, जेनी पासे धन होय, तेमणे लुंटावानी जग्याए जागतां रहेवुं, अने नासवानी जग्याए बेसी न रहेवुं, तेम धर्मकृत्यने विषे प्रमाद न करवो. अने नासवा योग्य एवो जे संसार तेमां बेसी न रहेवुं. शायी के, रोग, जरा, अने मृत्यु ए त्रण दुष्मनो तमारी पुंटे निरंतर पड़े-लाज छे, माटे प्रमाद छोडीने धर्म करणीमां सावधान रहो. ॥ ५ ॥

दिवसनिशाघटीमालया आयुःसलिलं जीवानां गृहीत्वा चंद्रादित्यबलीवर्दौ कालएवअरहट्टस्तं भ्रामयतः
दिवसनिसांघडिमालं । आउसलिलं जीआण घित्ठणं ॥ चंदाइच्चबड्डल्ला । कालरहट्टं भमांडंति ॥६॥

अर्थ:—(चंदाइच के०) चंद्र सूर्यरूप [बड्डल्ला के०] बलद जे ते (दिवसनिसा घडिमालं के०) दिवस रात्रिरूप घडानीं श्रेणियो वडे (जिआण के०) जीवनुं [आउ के०] आउखा रूप [सलिलं के०] पाणीने [घित्ठणं के०] ग्रहण करीने [कालरहट्टं के०] काल रूप रहेंटने [भमांडंति के०] उंचे नीचे भमाबै छे. अर्थात् उंचे नीचे फेरवे छे. ॥ ६ ॥

भावार्थ:—चंद्र अने सूर्य ए रूप धोलो ने रातो एवा घणा बलवान् बे बलद जे ते दिवस अने रात्रि ते रूप लाल ने काला घडानी श्रेणियोवडे, जीवोनुं आउखा रूप पाणीने उछेची नांखवाने, काल रूप रहेंटने फेरवे छे; माटे हे भव्य प्राणियो ! आवुं नजरे जोइने पण तमने संसार उपरथी उदास भाव केम नथी थतो ? ॥ ६ ॥

सा नास्ति कला तत् नास्ति औषधं तत् नास्ति किमपि विज्ञानशिल्पं
सा नत्थि कला तं नत्थि । उसंहं तं नत्थि किमपि विज्ञानं ॥

येन ध्रियते कायः स्वाद्यमानः कालसर्पेण
जेण धरिज्जइ काया । खज्जंती कालसर्पेण ॥ ७ ॥

अर्थः—हे भव्य जीवो ! [कालसर्पेण के०] काल रूप सर्पे [खज्जंती के०] खावा मांडेली एवो [काया के०] देह
जे ते [जेण के०] जेणे करीने (धरिज्जइ के०) धारण करीए, अर्थात् रक्षा करीए, (सा के०) ते अर्थात् तेवी [कला के०]
बहोतेर कला मांहिली कोई पण कला [नत्थि के०] नथी (तं के०) ते. अर्थात् तेवुं (उसंहं के०) औषध [नत्थि के०]
नथी. (तं के०) ते अर्थात् तेवुं [किमपि के०] काई पण (विज्ञानं के०) विज्ञान. अर्थात् शिल्प चातुरी [नत्थि के०]
नथी. अर्थात् पडता शरीरनी रक्षा करे, एवी कोइपण वस्तु नथी.

भावार्थः—काल रूप सर्प, आ शरीरनुं भक्षण करो छे छे, ते कालरूप सर्पने निवारण करे एवी कोइ
पण कला नथी. तथा काल रूप सर्पे डंशेली कायानुं झेर उतारवा समर्थ कोइ पण औषध नथी, तथा जगतमां अनेक
प्रकारनी शिल्प चातुरी छे, पण कोइ शिल्प चातुर्य एवं नथी के, जेथी कालरूप सर्पनुं झेर लागेज नहीं. माटे हे
भव्य प्राणियो ! मोटा मोटा समर्थ पुरुषोनां वज्र समान शरीरने पण काल रूप सर्प गली गयो छे; तो आपणा रांक
जेवानी काची कायानो द्यो भरुसो ? माटे शीघ्रपणे धर्मकृत्य करी ल्यो. ॥ ७ ॥

દીર્ઘફણિંદ્રાવનાલે મહીધરાવકેસરે દિશાવમહાદલે
દીર્ઘફણિંદનાલે । મહિઅરકેસર દિસામહદલિલ્લે ॥

ઝ ઇતિપશ્ચાત્તાપે પિવતિ કાલઅવભ્રમરઃ જના અવ મકરંદં પૃથ્વી અવ કમલે
ઝ પીઅઈ કાલભમરો । જણમયરંદં પુહવિપંડમે ॥ ૮ ॥

અર્થ:—(ઓ કે૦) ઓ ઇતિ સ્વેદ! અટલે આ ઘણી સ્વેદકારક વાર્તા છે. અર્થાત્ આ વાત જે ન જાણે તેને પશ્ચા-
ત્તાપ ઘણો થાય છે. (કાલ ભમરો કે૦) કાલરૂપ ભ્રમર જે તે (દીર્ઘ કે૦) દીર્ઘ અટલે મહોટું (ફણિંદનાલે કે૦) શેષ-
નાગરૂપ છે નાલ તે જેનું એવું, ને (મહિઅર કેસર કે૦) મહિધર અટલે પર્વત તે રૂપ છે કેસરા તે જેને વિષે એવું, ને
(દિસા મહદલિલ્લે કે૦) દિશા રૂપ છે મહોટાં પત્ર તે જેને વિષે એવું [પુહવી પડમે કે૦] પૃથ્વીરૂપ કમલને વિષે
[જણમયરંદં કે૦] જનરૂપ મકરંદને અર્થાત્ લોકરૂપ રસને (પીઅઈ કે૦) પીએ છે. ॥ ૮ ॥

માર્થ:—લોકમાં એવી પ્રસિદ્ધિ છે કે. ભમરો કમલમાંથી એવી રીતે રસ લે કે, જેથી કરીને તે કમલને લગાર
માત્ર ઇજા ન થાય, તેવી રીતે પોતાને સ્વપ્ન જેટલોજ મધુરે સ્વરે બોલીને થોડો થોડો રસ લે છે, પરંતુ આ
જગ્યાએ તો તેનાથી તમામ ઊલટી રીતે જાણવા જેવું છે; માટે તે વાર્તાનો વિચાર કરતાં ભવ્ય પ્રાણીઓને તો દયાના
અધિક પ્રણામથી કંપારો છૂટ્યા વિના રહેજ નહીં!! જેમ કે, કાલરૂપ અસંતોષી એવો એક ભમરો છે, તે પૃથ્વીરૂપ

कमलमांथी लोकरूप तमाम रसने, व्याधि वेदनारूप क्रूरपणुं वापरीने चूशी छे छे. एटले कोई मागसने ते ते काल भक्षण कर्या विना रहेतोज नथी. इहां पृथ्वीरूप कमलनुं शेषनागरूप नालवुं कह्युं, ते लोकोक्तिथी जाणवुं एटले लोकमां एवुं कहेवाय छे के, आ बधी पृथ्वीने शेषनागे माथा उपर उपाडी लीधी छे. बली ए पृथ्वीरूप कमलमां पर्वतो, ते केसराने ठेकाणे छे, ने दश दिशायो ते महोटां महोटां पांदडांने ठेकाणे छे. आवा महोटा कमलनो रस निरंतर पीतां पण कालरूप भमरो आज सुधी पण तृप्त थयो नथी, ने थतो पण नथी; अने थशे पण नही. माटे हे भव्य प्राणीयो ! कालरूप भमराना आस्वादनमां न अवाय; एवा आत्मस्वरूपने पामवाना साधननां प्रमाद छोडीने उद्यम करो !! ॥ ८ ॥

छायामिषेण कालः सकलजीवानां छलं गवेषयन्सन् पार्श्वं कथमपि न मुञ्चति तस्मात् धर्मे उद्यमं कुरुध्वं
छायामिसेण कालो । सयलजीआणं छलं गवेसंतो ॥ पासं कहंबि न मुंचइ । तां धम्ममे उज्झमं कुण्ह ! १।

अर्थः—(छलं के०) छलने (गवेसंतो के०) गवेषणा करतो एवो (कालो के०) काल जे ते, (छायामिसेण के०) शरीरनी छायाने विषे (सयलजीआणं के०) सकल जीवोनुं (पासं के०) पासुं तेने (कहंबि के०) कोई प्रकारे पण (न मुंचइ के०) नथी मुक्तो, (ता के०) ते हेतु माटे (धम्म के०) धर्मने विषे (उज्झमं के०) उद्यमने (कुण्ह के०) करो । १।

भावार्थः—हे भव्य प्राणीयो ! रात्रि दिवस छिद्रने खोलतो, एटले आ प्राणी क्यारे स्वलना पामे के, एने हुं

पकडी लेउं, एवी वांछाये निरंतर छायाने विषे पकडवाने माटे पछवाडे पडेलो एवो जे काल, ते कोई प्रकारे पण पाछो हटे एवो नथी. एतो जरूर ओचितो झाली लेशे. ते बखते तमने घणो पश्चात्ताप थशे के, अरेरे? आपणे कांई पण धर्मसाधन करी शक्या नही ! माटे जिन प्रणीत अहिंसादिक धर्मने विषे, ज्यां सुधी कालना झपाटामां बराबर नथी आध्या, त्यां सुधीमां कांई पण प्रयत्न करी ल्यो. ॥९॥

काले अनादौ जीवानां विविधकर्मवशगानां
कालंसि अणार्हिए । जीवाणं विविहकम्मवसगाणं ॥

तत् नास्ति संविधान-भेदत्वं संसारे यदेकेंद्रियादित्वं न संभवति
तं नत्थि संविहाणं । संसारे जं न संभवइ ॥ १० ॥

अर्थ:—(अणार्हिए के०) आदि रहित एवा [कालंमि के०] कालचक्रने विषे परिभ्रमण करता एवा, ने [विविह-
कम्मवसगाणं के०] नाना प्रकारना कर्मने वश थएला एवा (जीवाणं के) जीवोने [संसारे के०] संसारने विषे (जं के०)
जे (संविहाणं के०) संविधान, अर्थात् एकेंद्रियादिक भेद [न संभवइ के०] प्राप्त थयेलो नथी संभवतो एम, [तं
नत्थि के०] ते नथी. अर्थात् सर्वे एकेंद्रियादिक भेद ए जीवने थएला संभवे छे. ॥ १० ॥

भावार्थ:—काल, कर्म, जीव, अने संसार ए सर्वेनुं अनादिपणुं छे, माटे आ जीव कर्मना वशे करीने अनादि

बैराग्य-
शतकम्
॥ २२ ॥

कालनो कालचक्रने विषे परिभ्रमण करतां करतां संसारने विषे सघला एकेंद्रियादिक भेदने पामी चूक्यो छे. पण एवुं न कही शकाय के, अमुक भेद नथी पाम्यो. माटे हे भव्य प्राणियो ! आज तमे अहंकार करो छो, पण तमे तो केटलीएक वखत गधेडा पण थया छो, कूतरा पण थया छो, अने वली ज्यारे बोर मूला मोगरी आदिकनी जातिमां उत्पन्न थया ल्यारे तो तमने न्हानां छोकरांए पण दाणा साटे बेचाथी लीधा, एटलुंज नही पण उपर माग्यामां पण गया. यावत् विष्टाने विषे कीडापणे पण उत्पन्न थइ चूक्या छो. तेना तेज तमे, आज शेठ शाहूकार बनीने बेठा छो. माटे तमे सर्व प्रकारनुं मान मूकीने धर्मकार्यमां प्रवर्त्तो. ॥ १० ॥

॥ अनुष्टुपवृत्तम् ॥

बांधवाः सुहृदः सर्वे मातापितरौ पुत्रभार्याः प्रेतवनात्श्मशानात् निवर्त्तते दत्त्वामृतं प्रति सलिलांजलिं
बंधवा सुहिणौ संधे । पिअमाया पुत्तभारिया ॥ पेअवणाउ निअत्तंति । दाऊणं सलिलंजलिं ॥११॥

अर्थ:- (सन्धे के०) सर्व एवा (बंधवा के०) बांधव (सुहिणो के०) सुहृद एटले मित्रो तथा [पिअमाया के०] माता पिता (पुत्तभारिया के०) पुत्र तथा स्त्री, ते सर्व जे ते, मरी गयेला मनुष्य प्रत्ये (सलिलंजलिं के०) पाणीनी अंजलीने (दाऊणं के०) आपीने (पेअवणाओ के०) श्मशान थकी [निअत्तंति के०] पाछा घेर आवे छे. पण मरेला मनुष्यनी संगाथे कोइपण मनुष्य जता नथी. ॥११॥

भाषांतर
सहित
॥ २२ ॥

ભાવાર્થ:--હે જીવ ! આ સઘલા દેહના સંબન્ધ છે, પણ એ કોઈ તહારું સમ્બન્ધ નથી કેમકે, સ્વજન તથા મિત્રો, માતા, પિતા, પુત્ર, અને સ્ત્રી એ કોઈ માણસ તહારાં સગાં નથી. કેમકે, જે દેહની સંગાથે તેમને સંબન્ધ હતો, તે દેહને બાલી કૂટીને પછી પાણીની અંજલી આપીને અર્થાત્ તે ફરીથી પાછા ઘેર આવવાના નથી, એવી આશા મૂકીને શ્મશાન થકી પોતપોતાના સ્વાર્થને સંભારતાં પાછાં પોત પોતાને ઘેર જાય છે. પણ તેમાંનું કોઈ વહાલું સગું તે જીવની સાથે જતું નથી. ॥૧૧॥

॥ આર્યાવૃત્તમ્ ॥

વિઘટંતે વિઝ્જ્યંતે સુતાઃ વિઘટંતે બાંધવાઃ વલ્લભાઃ ચ વિઘટંતે
વિહંડંતિ સર્વા વિહંડંતિ । વંધ્વા વલ્લંહા યં વિહંડંતિ ॥

एकः कथमपि न विघटते धर्मः हे आत्मन जिनभणितः
इको कहवि न विहंडे ! धम्मोरे+ जीव जिणभणिओ ॥१२॥

× इहां हे एवं संबोधन न मुक्तां रे एवं जे अधम संबोधन मूक्युं छे, तेनुं ए प्रयोजन छे के, आ जीवने धर्म विना कोइ
पण सहाय्यकारी नथी. तोपण तेने मुकीने अज्ञानताथी बीजाने सहाय्यकारी मानी बेठो छे माटे.

अर्थः--(रे जीव के०) हे अज्ञानी जीव ! (सुआ के०) पुत्र तथा पुत्रीयो जे ते (विहडंति के०) विघटे छे. अर्थात् तेनो विजोग थाय छे. तेज रीते (बंधवा के०) स्वजन जे ते (विहडंति के०) छे. अर्थात् स्वजननो पण विजोग थाय छे. [य के०] बली (बलहा के०) बहाली स्त्रीयो पण (विहडंति के०) विघटे छे. एटले तेनो पण विजोग थाय छे, एज रीते सर्व वस्तुओनो विजोग थाय छे, पण (इक्को के०) एक (जिणभणिओ के०) जिन-परमात्माये कहेलो (धम्मो के०) धर्म जे ते [कहवि के०] क्यारे पण (न विहडइ के०) वियोग पामतो नथी. ॥१२॥

भावार्थः—हे सुग्ध जीव ! तुं विचार कर के, आ संसारमां तहारुं कोण छे ? केम के, पुत्र, स्वजन, अने बहाली स्त्रीयो इत्यादिक सर्वेनो विजोग थाय छे. एटले तेमने मूकीने तुं जइश, अथवा तने मुकीने ते जशे. माटे ज्यां संयोग छे, त्यां निमाये वियोग छेज. पण एक जिनराजनो कहेलो धर्म एटले जीवने दुःखमां पडतां धरी राखे माटे धर्म कहीए, ते धर्मनो कोइ काले पण विजोग नथी थतो. अर्थात् आ जीवने साचुं सगपण तो धर्मनुंज छे. अने बीजुं सर्वे सगपण फोगट छे. ॥ १२ ॥

अष्टकर्माण्येव पाशास्तैर्बद्धः जीवः संसार एव चारुके बंदिगृहं तिष्ठति
अडकम्मपासबद्धो जीवो संसारचारण ठाई ॥

अष्टकर्मपाशमुक्तः आत्मा शिवमंदिरे तिष्ठति
अडकम्मपासमुक्तो । आया शिवमंदिरे ठाई ॥ १३ ॥

અર્થ:--હે આત્મન! (અડકમ્મપાસવદ્ધો કે०) આઠ કર્મરૂપ પાસે બંધાણો એવો (જીવો કે०) પ્રાણી જે તે (સંસારચારણ કે०) સંસારરૂપ બંધિલાનાને વિષે (ઠાઈ કે०) રહે છે ને [અડકમ્મપાસમુક્કો કે०] આઠ કર્મરૂપ પાસથી મૂકાણો એવો (આયા* કે०) આત્મા જે તે (સિવમંદિરે કે०) મોક્ષ મંદિરને વિષે (ઠાઈ કે०) રહે છે એટલે એક સમયમાં બીજા ક્ષેત્રને ન સ્પર્શ કરતો મોક્ષને પામે છે. ॥૧૩॥

ભાવાર્થ:--હે જીવ! તું વિચાર કર કે, આ જગત્માં એક પાસ વડે બંધાયેલો મનુષ્ય પણ મૂકાઈ શકતો નથી, તો, તુંતો આઠ કર્મ રૂપ આઠ પાસવડે બંધાયેલો છું, ને તેમાં વલી સંસારરૂપ બંધિલાનાના ઘરમાં પડ્યો છું. તોપણ તેમાં મિથ્યા સુખ માની બેઠો છું, પણ તેમાંથી નિકલવાનો ઉદ્યમ નથી કરતો, પણ જ્યારે જ્યારે, તેમાંથી નિકલવાનો ઉદ્યમ કરીને જ્યારે આઠ કર્મરૂપ પાસને તોડીશ; ત્યારેજ તું મોક્ષ મંદિરમાં જઈશ. પણ તે વિનાતો તને અવિનાશી સુખ ક્યારે પણ મલવાતું નથી. ॥૧૩॥

વિભવઃ સજ્જનસંગઃ વિષયસુલાનિ વિલાસલલિતાનિ નલિનીદલાગ્રેન્દ્રોલનશીલઃ જલલવ ઇવ પરિચંચલં સર્વં
વિહંવો સજ્જનસંગો । વિષયસુહાઈ વિલાસલલિતાઈ ॥ નલિનીદલગંધોલિર । જલલવંપરિચંચલં સર્વં ॥૧૪॥

*આ જીવ જ્યાંસુધી કર્મવડે બંધાયેલો છે, ત્યાંસુધી એને મહોટા પુરુષો જીવ કહે છે. અને જેમ જેમ કર્મથી મુકાતો જાય છે, તેમ તેમ તેને આત્મા કહીને બોલાવે છે. તેથી વાત જણાવવાને માટે આ ગાથામાં જીવ તથા આત્મા એવા બે શબ્દો મૂકેલા છે.

अर्थः—[विहवो के०] विभव एटले लक्ष्मी जे ते, तथा (सज्जनसंगो के०) माता, पिता, भाई, भार्या, इत्यादिकनो जे सम्बन्ध ते, तथा [विलास के०] विलासे करीने [ललिआइं के०] सुंदर एवा (विसय सुहाइं के०) विषय सुख (सन्वं के०) ए सर्व जे ते (नलिणी के०) कमलिनी (पोयणी) तेना [दलग के०] पांनडांना अग्र भागने विषे [घोलिर के०] घुमरातुं अर्थात् रहेलुं एवुं [जललव के०] पाणीनो बिंदु तेना जेबुं (परिचंचलं के०) अतिशे चंचल छे. अर्थात् अल्प वायुथी पण शीघ्रपणे पडी जाय तेवुं छे. ॥१४॥

भावार्थः—आ जीवे मानी लीधेलां एवां जे सुखकारी पदार्थ, जेवां के लक्ष्मी, सगां, संबन्धी, तथा अनेक प्रकारना विलासे करीने शोभतां एवां पञ्च विषयनां सुख ए सर्वे अतिशे चंचल छे. जेम कमलना पांनडाना अग्र भागमां रहेलुं पाणीनुं टीपुं थोडी वारमां स्वभावेज नाश पामे छे, तेम ते सघलुं सुख पण थोडा कालमां हतुं नहोतुं थइ जाय छे. माटे हे जीव ! एवा अतिशे अस्थिर विषयसुखने विषे तुं शुं आसक्त थाय छे ! ॥१४॥

तत् कुत्रगतं बलं तत् कुत्र यौवनं अंगस्य चंगिमा शोभा कुत्र
तं कंचलं बलं तं कंचलं । जुवणं अंगचंगिमा कंचलं ॥

सर्वं अनित्यं पश्यत दृष्टं पूर्वं नष्टं पश्चात् कृतान्तेन कृत्वा
सर्वमङ्गिचं पिच्छं । दिष्टं नष्टं कयंते ॥ १५ ॥

अर्थः—हे प्राणियो ! (तं के०) ते (बलं के०) शरीरतुं बल [कच्छ के०] क्यां गयुं ? वली (तं के०) ते (जुव्वणं के०) जवानीपणुं [कच्छ के०] क्यां गयुं ? वली (अंगचंगिमा के०) शरीरतुं सुंदरपणुं [कच्छ के०] क्यां गयुं ? ते हेतु माटे (कयंतेण के०) काले करीने (दिट्ठंदिट्ठं के०) प्रथमदीट्ठं, ने पछी नाश पाम्युं एवुं, [सव्वं के०] सर्व वस्तु (अणि-
च्चं के०) अनित्य एवाने [विच्छह के०] अवलोकन करो. अर्थात् विचारी जुओ. ॥ १५ ॥

भावार्थः—केटला एक पुरुषो ने प्रथम जवानीपणामां घणा बलादिके सहित जोइने पछी तेमने वृद्ध अवस्थामां अति निर्बल जोइने उपदेश करे छे. के, हे प्राणीन् ! तारी जवानीपणानी शोभाये सहित शरीरतुं बलादिक क्यां गयुं ? अहो ! काले करीने हतुं नहोतुं थइ गयुं ! ! माटे सर्व वस्तु अनित्य छे, एम जाणी रात्रि दिवस करवा मांडेली एवी शरीरनी शुश्रूषा तेने ओछी करो. केमके, तमे गमे तेटलुं द्रव्यादिकतुं खरच करीने शरीरनी साचवणी करो, तो पण ते शरीरनी जवानी कदी काले तेवीने तेवी रहेवानी नथी. माटे जेनी सेवा निष्फल न जाय, एवा धर्मनी सेवामां तत्पर थाओ. ॥ १५ ॥

यनानि कर्माण्येथ पाशास्तैर्बद्धः

घणकम्मपांसबद्धो ।

प्राप्नोति विडंबनाः

पावई विडंबणाओ ।

भव एव नगरचतुष्यथानि तेषु

भवनयरचउप्पहेसु

जीवः

जीवो

कः

को

अत्रसंसारे

इच्छे

शरणं तस्य

सरणं

विविधाः

विविहाओ ॥

से ॥ १६ ॥

अर्थः—[घणकम्मपासबद्धो के०) निबिड कर्मरूप पासाए एटले गांठ्योए बंधायेलो एवो [जीवो के०] जीव जे ते (भवनयर के०) संसाररूप नगरना (चउप्पहेसु के०) चौटाने विषे. अर्थात् च्यार गतिरूप चौटाने विषे (विविहाओ के०) अनेक प्रकारनी दुःखदाइ एवी (विडंबणाओ के०) विडंबनाने (पावइ के०) पामे छे. ए हेतु माटे [इच्छ के०] ए संसारने विषे (से के०) ते प्राणीने [को के०] कोण (सरणं के०) रक्षण करनार छे? अर्थात् कोइ पण नथी. ॥१६॥

भावार्थः—हे प्राणिन्! आ जीव घणां कर्मरूप पासबंधथी बन्धायेलो एवो सतो च्यार गतिरूप संसारना चोगानमां (चौटामां) अनेक प्रकारनी शरीरने तथा मनने दुःखदायक बन्धनादिरूप विडंबनाने पामे छे, त्यां तने रक्षण करवा कोण समर्थ छे? अर्थात् ते जीवनी रक्षा करनार धर्मविना बीजुं कोइपण समर्थ नथी. ॥१६॥

घोरे गर्भवासे जठरद्रव्यसमूह एव जंबालः कर्दमस्तेनाशुचिवीभत्से

घोरंमि गम्भवास । कलमलजंबालअसुइबीभच्छे ॥

उषितः स्थितः अनतकृत्वोऽनतवारान् जीवः कर्मानुभावेन

वसिंओ अणंतखुत्तो । जीवो कम्माणुभावेण ॥१७॥

अर्थः—[जीवो के०] जीव जे ते (घोरंमि के०) घोर एटले भयानक एवो [कलमल के०] पेटमां रहेला

द्रव्यनो [पदार्थोनो] समूह ते रूप (जंबाल के०) कादव तेणे करीने [असुइ के०] अशुचि भरेलो एवो, ने (बीभच्छे के०) बीभत्स. कहेतां कमकमाट भरेलो एवो [गर्भवासे के०] गर्भवासने विषे (कम्म णुभावेण के०) शुभाशुभ कर्मना प्रभावे करीने (अणंत खुत्ती के०) अनंतीवार (वसिओ के०) रहेलो छे, पण ते दुःखने भूली जइने फरीथी अनंतीवार गर्भवासमां दुःख भोगवबुं पडे, एबुं कृत्त करे छे. परंतु फरीथी गर्भवासमां न आवबुं पडे, एवो उग्रम नथी करतो ए घणुं आश्चर्य छे ! ॥ १७ ॥

भावार्थः—हे महामुग्ध प्राणिन् !! आ संसारमां सारा माणसनी एवी रीत छे के, जे जग्याए घणुंज दुःख पड्युं होय, ते जग्याए फरीथी न जाय. पण आ जीवनो तो एवो अवलो स्वभाव छे के, तेज जग्याए वारंवार जवाय एवो उपाय कर्या करे छे, पण ते थकी विराम नथी पामतो. तेने जोइने ज्ञानी पुरुष उपदेश करे छे के, गर्भवासमां घणुंज कष्ट छे. के, जेनुं वर्णन पण बरोबर थइ शकतुं नथी. तोयपण इहां यत्किंचित् कहीए छीए. ते गर्भवास अनेक प्रकारना मलमूत्रनी दुर्गंधथी भरपूर छे. के, जेमां सारी हवा आववानो तो लेशमात्र रस्तोज नथी. ने अनेक प्रकारना सूक्ष्म जंतुओ ते गर्भना कोमल शरीरने घणी वेदना उपजावे छे. ने, ते गर्भने नाशी जवानी जग्या नथी मलती, तेथी वारंवार मूछां खाइ तेनी ते वेदना सहन करे छे. वली त्यां अनेक प्रकारनी रुंधण थाय छे तेनी वेदना, तथा जठराग्निथी थयेली उष्ण वेदना, इत्यादिक कमकमाट भरेली अनेक वेदनाओने सहन करतो उंधे माथे नव मास सुधी लटकतो हतो. माटे हे जीव ! ते दुःखना दिवस ते अनंतीवार भोगव्या तोपण तुं केम भूली जाय छे ?

वैराग्य-
शतकम्
॥ ३० ॥

अने फरीथी पाछां तेनां तेज दुःख पामवाना उपाय केम कर्ग करे छे ? ॥ १७ ॥

चतुरशीतिः किल लोके शास्त्रे योनीनां प्रमुखानि शतसहस्राणि लक्षाणि विद्यन्ते
चुलसीइ किरं लोए । जाणीणं प्रमुहसयसहस्साइं ॥

एकैकस्यां योनौ च जीवः अनंतकृत्वः समुत्पन्नः
इक्किक्कम्मि अ जीवो । अणंतखुत्तो समुप्पन्नो ॥ १८ ॥

अर्थः—[लोए के०] लोकने विषे (जोणीणं के०) जीवनी उत्पन्निनां स्थानक (चुलसीइ के०) चोराशी (प्रमुह के०) प्रमुख [सयसहस्साइं के०] लाख, एटले चोराशी शब्दनें प्रमुख कहेतां अग्रेसर करीने लाख शब्द जोडवो. अर्थात् चोराशी लाख, जीवने उपजवानां स्थानक छे. (किर के०) निश्चे, एटले ए वात शास्त्रमां कहेली छे. ते चोराशी लाख योनिने विषे [जीवो के०] जीव जे ते (इक्किक्कम्मि के०) एकेक योनिने विषे [अ के०] वली (अणंतखुत्तो के०) अनंतीवार [समुप्पन्नो के०] उत्पन्न थयो छे ॥ १८ ॥

भावार्थः—हे जीव ! तुं चोराशी लाख जीवाजोनीने विषे अनंतीवार भ्रमण करी आव्यो छुं. ने, ते ते जीवाजोनीने विषे अनेक प्रकारनां छेदन भेदननां दुःख, ते अनंतीवार सहन करी, तोयपण ते उत्पत्तिस्थानमांथी कंटालो पामीने, धर्मकृत्य करवाने विषे तुं प्रीति केम जोडतो नथी ? ॥ १८ ॥

भाषांतर
सहित
॥ ३० ॥

वैराग्य-
शतकम्
॥ ३१ ॥

मातापितृबंधुभिः संसारस्थैः पूरितः लोकः बहुयोनिनिवासिभिः न च ते त्राणां पुनः शरणं पुनः
मायापियंबंधूहि । संसारच्छेहि पूरितं लोउं ॥ बहुज्जोणिनिवासीहि । नयं ते ताणं च संरणं च ॥ १९ ॥

अर्थः—(संसारच्छेहि के०) संसारने विषे रहेलां एवां, ने (बहुज्जोणी के०) घणी एवी योनी एटले चोराशी
लाख योनि, तेने विषे (निवासीहि के०) निवास करीने रहेलां एवां [मायापियंबंधूहि के०] माता पिता ने
बन्धु, तेमणे करीने (लोउं के०) लोक जे ते (पूरिओ के०) पूरेलो छे. (ते के०) ते सर्वे (च के०) बली ता-
हरं (ताणं के०) रक्षण करनार, अने (च के०) बली ताहरे (सरणं के०) शरण करवा योग्य (नय के०)
नथीज. केमके जे पोतेज बन्धनमां पड्या होय, ते सामाने बन्धनथी शी रीते छोडावे ? ॥ १९ ॥

भावार्थः—हे जीव ! आ जगत्मां रहेला सर्वे जंतु कदाचित् तहारं पालण पोषण करवा माटे, माता,
पिता तथा बन्धुरूपे थयां छे, ने तेमणे करीने आ सर्व लोक पुरेलो छे, परंतु ते सर्वेथी पण आज सुधी
तहारं रक्षण थइ शक्युं नथी. माटे ते ताहरे शरण करवा योग्य पण नथी, कारण के, संसारना महा
दुःखरूप प्रवाहमां खेचाता प्राणियोने, जेमां सारो कर्णधार [नावनो चलावनार] छे, एवी नौका [नाव] रूप
जिनधर्म जे तेज, शरण करवा योग्य तथा ग्रहण करवा योग्य छे, पण माता पितादिक शरण करवा
योग्य नथी ॥ १९ ॥

भाषांतर
सहित
॥ ३१ ॥

वैराग्य-
शतकम्
॥ ३२ ॥

जीवः व्याधिविलुप्तः सफरो मत्स्यः इव निर्जले आकुलीभवती
जीवो बाहिविलुप्तो । सफरो इव निर्जले तडप्फडई ॥
सकलः अपि जनः पश्यति कः शक्तोऽस्ति वेदनाविगमे
सयलो वि जणो पिच्छंइ । को संको वेअणाविगमे ॥ २० ॥

अर्थ—[बाहि के०] व्याधिये करीने (विलुप्तो के०) उपद्रववालो एवो (जीवो के०) जीव जे ते (निर्जले के०) जल रहित प्रदेशने विषे (सफरो इव के०) माछलानी पेठे (तडप्फडई के०) तडफडे छे, एटले आकुल व्याकुल थाय छे. ते प्रकारना रोगे करीने पीडाता प्राणीने (सयलो वि के०) सकल एवो पण (जणो के०) जन. एटले लोक जे ते (पिच्छंइ के०) देखे छे. परंतु ते जीवनी (वेअणाविगमे के०) वेदनानो नाश करवाने विषे [को के०] कोण पुरुष [संको के०] समर्थ होय ? अपि तु कोइ पण समर्थ न होय ॥ २० ॥

भावार्थः—आ जीव अनेक प्रकारना व्याधि वडै ग्रस्त थइने ज्यारे जलविनाना माछलानी पेठे तडफडे छे, ते वखत ओ मा ! ओ बाप ! इत्यादिक सामाने अतिशे करुणा उत्पन्न थाय एवा पोकार करे छे; त्यारे तेनी वेदनाने लेशमात्र ओछी करवाने कोइ पण समर्थ थतु नथी. उलटा तेना मनने बीजी वेदना उत्पन्न थाय, एवी रीतिना करुणा भरेला शब्दो वापरीने अने औषधादिकना घणा खरचमां नांखीने अने आंखोमां आंसु लावीने, उलटा तेने

भाषांतर
सहित
॥ ३२ ॥

વૈરાગ્ય-
શતકમ્
॥ ૩૩ ॥

વધારે ગમરામણમાં નાલે છે, અને પોતે જ્યારે નિરાશ થાય છે, ત્યારે નિસાસા મુકીને છેવટે તેને ધર્મનું શરણ
વતાવે છે, પણ તેમાંથી કોઈથી કાંઈપણ દુઃખ લઈ શકાતું નથી. માટે હે જીવ ! પરિણામે ધર્મનું શરણ તો કરવુંજ
પડે છે, તો પ્રથમથીજ તું ધર્મનું શરણ કર. કારણ કે જે ધર્મના પ્રભાવથી ત્યારે ફરીથી એવું દુઃખ ભોગવવું પડે નહીં,
માટે તેવા ધર્મને કર. ॥ ૨૦ ॥

મા જાનીહિ હે જીવ ત્વ પુત્રકલત્રાદિ મમ સુખદેતુર્ભવિષ્યતિ
મા જાણસિ જીવ તુંમં । પુત્રકલત્રાઈ મંજ્ઞ સુહહેઝ ॥
નિપુણં ગાઢં બંધનં એતત્ સંસારે સંસરતાં
નિઝં બંધન મેયં । સંસારે સંસરંતાણં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—(જીવ કે.) હે પ્રાણિન ! (પુત્રકલત્રાઈ કે.) પુત્ર તથા સ્ત્રી इत्यादિક જે તે [મંજ્ઞ કે.] મહારે (સુહ-
હેઝ કે.) સુખનું કારણ થશે, એમ (તુંમં કે.) તું [મા જાણસિ કે.] ન જાણીશ. કેમકે, (સંસારે કે.) સંસારને વિષે
(સંસરંતાણં કે.) નરક તિર્યચ્છં इत्यादि रूपे भ्रमण करता एवा जीवोने [एयं કે.] એ પુત્ર કલત્રાદિક જે તેજ, ઝલટા
(નિઝં કે.) અતિશે ગાઢ એવા [બંધનં કે.] બંધનરૂપે થાય છે. ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ:—અરે રે જીવ ! ત્યારે શી વિપરીત બુદ્ધિ થઈ છે ? કે, દુઃખનું કારણ છે, તેનેજ તું, એકાંતે સુખનું

ભાષાંતર
સહિત
॥ ૩૩ ॥

कारण मानी बैठो छुं ! केमके, संसारने विषे स्त्री पुत्रादिक एज महोदुं बंधन छे. ते बन्धनने तुं एम जाणे छे के, एथी महारे सुख थशे, परंतु तेथी कदि पण तहारे सुख थवानुं नथी; कारण के, तेनने विषे गाढ प्रीति राखवाथी नरकने विषे जवुं पडे छे. तथा तिर्यच गतिने विषे गघेडा कुतरादिकना निःशंकरणे विषय भोगववाना अवतार धरवा पडे छे. अने त्यां त्यां अनेक प्रकारनां दुःख सहन करवां पडे छे. तेनुं करण एज छे के, आ महारी स्त्री, आ महारो पुत्र, इत्यादिक ममत्वभाव करवाथी एवां फल मळे छे. ने आ भवमां तेनुं पालन पोषण करवामां रात्रि दिवस गमावे छे. पण एम विचार नथी करतो के, आज बधो दिवस गयो, तथा आज बधी रात्री गइ, पण तेमां केटली बडी में महारा आत्मानुं साधन कथुं? एवो विचार तुं केम नथी करतो ? ॥ २१ ॥

जननी भवांतरे जायते जाया स्त्री जाया माता पिता च पुत्रः चकारात्पुत्रःपिता

जणणी जायइ जाया । जाया माया पियां यं पुंत्तो यं ॥

अनवस्थाऽस्ति संसारे कर्मवशात् सर्वजीवानां

अणवस्था संसारे । कम्मवसा सब्बजीवाणं ॥ २२ ॥

अर्थः—(संसारे के०) संसारने विषे (कम्मवसा के०) कर्मना वशथकी [सब्बजीवाणं के०] सर्व जीवोनी (अण-
वस्था के०) अनवस्था. एटले एक जातनी स्थिति नथी रहेती. कारण के (जणणी के०) माता जे ते, भवांतरे (जाया के०)

स्त्रीरूपे, अने [य के०] बली [जाया के०] स्त्री जे ते, भवांतरे [माया के०] मातारूपे अने (य के०) बली (पीया के०) पिता जे ते, भवांतरे (पुत्ता के०) पुत्ररूपे पण (जायइ के०) थाय छे. अर्थात् आ जीवनी एक सरखी स्थिति नथी रहेती. इत्यादि अनवस्था जाणवी. ॥ २२ ॥

भावार्थः—हे जीव ! संसारमा सर्वे जीव कर्मने बश छे, माटे तेमनुं स्वरूप सदाकाल एकरूपे रहेतुं नथी. एज संसारनो विषम स्वभाव छे. कारण के, जे माता छे, ते भवांतरे मातारूपेज नथी थती, परंतु तेज माता स्त्रीरूपे थाय छे. अने जे स्त्री एटले पोतानी भार्या छे ते भवांतरे मातारूपे थाय छे, पण भार्या रूपे उत्पन्न नथी थती, अने जे पिता छे ते भवांतरे पितारूपेज नथी थतो, परंतु पुत्ररूपे पण उत्पन्न थाय छे. माटे जेना उपर तुं आज प्रीति राखीने तहारो बधो जन्मारो तेनुं ज भरण पोषण करवामां पशुनी पेठे आ मनुष्यभवने एले गमावे छे; पण एम विचार नथी करतो के, एज महारां केटलीएक बखत शत्रु भइने तेओए मने छेदन भेदन, ताडन तर्जन, घातपातादिक अत्यंत वेदना उपजावी हशे; तोपण हुं तेना उपर सरागभावे करीने उलटो रात्रिदिवस तेनीज चिंतामां रहीने महारुं धर्म-ध्यान सूकीने शुं करवा खराब थउं छुं? एवो विचार तुं लेशमात्र पण करतो नथी. कारण के, तुं आखो जन्मारो तेमने माटे कूटी कूटीने मरी जइश, तोय पण जो तेमना कर्ममां सुख नथी, तो तुं केम करीने सुखी करीश? तथा तेमना कर्ममां जो द्रव्यादिकनो लाभ नथी, तो तुं तेमने क्यांथी लाबीने आपीश? तेम छतां कदापि तुं कुड, कपट, छल भेद, प्रपञ्च, विश्वासघात अने अन्यायादिक अनेक प्रकारनां कुकर्म करीने, महोटा मेरुपर्वत जेवडो माथे पापरूप

भार भरीने, तुं द्रव्य मेलवीने तेमने आपीश, तोयपण तेमनी पासे ते रहेवानुं नथी. अने जो तेमना भाग्यमां द्रव्यादिक पदार्थ छे, तो तुं कांइपण नही आपे, तोयपण ते महोटा कोटिध्वज थशे; माटे केवल तेमनेज माटे पोतानुं धर्मध्यान चुकवुं, ते ठीक नही ॥ २२ ॥

आ बावीशमी गाथामां आ जीवने भवांतर आश्रीने अनेक प्रकारना संबन्ध थाय छे, एम कछुं. परंतु आने आ भवमांज अनेक प्रकारना संबन्ध थया छे, तेनी कथा नीचे प्रमाणे जाणवी.

॥ कथा २ ॥

मथुरा नगरीने विषे कुबेरसेना एवे नामे एक गणिका [वेद्या] रहेती हती. ते एक दहाडो पोताने गर्भ उत्पन्न थवा थकी अतिशे खेद पामी, त्यारे तेनी माता कुटीनी, तेणीए तेने खेदवाली जोइने, तेनी पीडा दूर करवाने अर्थे वैद्यने बोलाव्यो. ते वैद्ये नाडी जोइने तेने रोगरहित जाणीने ए प्रकारे कछु के, आना शरीरमां कोइपण रोग नथी. फक्त पेटने विषे पुत्र पुत्रीरूप जोडलुं उत्पन्न थयुं छे. ए कारण माटे एने खेद वर्त्ते छे. त्यार पछी वैद्यने विदाय करीने ते कुटीनी, पुत्री प्रत्ये कहेती हवी. आ गर्भ तहारा प्राणनो नाश करनारो छे, ते कारण माटे राखवा जोग्य नथी. एतो पाडवा जोग्य छे. ते अवसरे वेद्या कहेती हवी. क्लेश (दुःख) पण सहन करीश, परंतु मारा गर्भने कुशल रहो. एम कहीने पछी ते वेद्याए गर्भनी वेदना सहन करीने अवसरे पुत्र पुत्रीरूप जोडलुं प्रसन्न्यु. त्यारे बली

वैराग्य-
शतकम्
॥ ३७ ॥

कुटिनी कहेतां तेनी मा, कहेती हवी. हे पुत्री ! आ छोकरांनुं जोडलुं तहारा जवानीपणाने नाश करनाहं थशे; ए कारण माटे आ जोडलुं विष्टानी पेठे त्याग करीने, आजीविकांनुं कारण एवुं पोतानुं जवानीपणुं राख. त्यारे वेष्ट्या कहेती हवी. हे मातः ! जो एम छे तो दश दिवस सुधी विलंब करो, पछी तमाहं कहेलुं करीश. त्यार पछी तेनी माताए आज्ञा आपी. त्यार पछी ते वेष्ट्याए दश दिवस सुधी धवरावीने ते बालकोनुं सम्यक् प्रकारे प्रतिपालन करीने अगीयारमे दिवसे एक जणनुं कुबेरदत्त, अने एक जणीनुं कुबेरदत्ता ए प्रकारे बे जणनां नाम पाडीने पछी तेमना नाम सहित एवी बे वींटीयो करावीने ते बे जणनो आंगलीयोमां घालीने पछी एक लाकडानी पेटीमां ते बे जणने मांही मूकीने संध्या समये यमुना नदीना प्रवाहने विषे ते पेटीने वहेती मूकी दीधी. त्यार पछी ते पेटी जलमां वहेती थकी अनुक्रमे करीने दिवसनो उदय थए सते, शौर्यपुर नगरे आवी. त्यां स्नान करवाने अर्थे आवेला एवा बे शोठना पुत्रो ते पेटीने आवती देखीने, तत्काल लेइने एक जणे तेनी मध्ये एक बालक अने बालिकाने जोइने, तेमनी मध्ये जे पुत्रनो अर्थि हतो, तेणे पुत्र लीधो. अने बीजो पुत्रीनो अर्थि हतो, तेणे बालिका लीधी. ए प्रकारे ते एक एक बालक लेइने पोतपोतानी स्त्रीने आप्थुं. पछी मुद्रिकामां लखेला अक्षरने अनुसारे तेमनुं नाम पाडयुं. त्यार पछी ते कुबेरदत्त अने कुबेरदत्ता एवे नामे बे बालक, ते शाहुकारोने घेर अतिशो उद्यमे करीने महोटां थयां. पछी अनुक्रमे करीने जोयन अवस्था पाभ्यां, त्यारे ते बे बालकोनुं सरखुं रूप जाणीने, ए बे शाहुकारो ते बे जणनो मांहो मांहे पाणीग्रहणनो उत्सव करता हवा. एटले लग्ननो उत्सव कर्यो. त्यार पछी ते स्त्री भरतार, एक दहाडो

भाषांतर
सहित
॥ ३७ ॥

सोगठांवाजी रमवा बेठां, ते अवसरे कुबेरदत्तना हाथथकी ते नामांकित मुद्रिका कोइक प्रकारे निकलीने कुबेरदत्तानी आगल पडी. त्यार पछी तेणीए ते मुद्रिका पोतानी मुद्रिकानी साथे सरखी आकृतिवाली, अने एक देशमां घडेली, अने सरखा नामवाली एवी देखीने मनने विषे कुबेरदत्तने पोतानो भाई छे, एम निश्चे करीने ते बे बींटीयो कुबेर-दत्तना हाथमां घाली. ते अवसरे कुबेरदत्त पण ते बींटी जोवा थकी तेमज तेने पोतानी बहेन छे, एम निश्चे करीने अतिशे खेद पाय्यो. त्यार पछी ते बे जणै पण पोताना विवाहना कार्यने अकार्य मानतां एटले आ खोदुं थयुं ! एम जाणतां एवां पोतानो संदेह निवारवाने माटे पोत पोतानी माताने सम खवरावीने अतिशे आग्रहे करीने पोतपोतानुं स्वरूप पूछयुं. ते अवसरे तेमनी माताभोए ते बे जणनी आगल मंजूषामांथी (पेटीमांथी) कहाड्यां ल्यांथी मांडीने सर्व पण वृत्तांत कह्युं. त्यार पछी कुबेरदत्त माता पिताने कहेवा लाग्यो के, तमे अमने जोडले जन्मेलां जाणाने पण आवुं अकार्य केम कर्युं? त्यारे ते कहेवा लाग्यां के, तहारा सरखी कन्या अने तेना सरखो वर क्यांहि अमने मल्यो नहीं; तेथी सरखां शोभादि गुणवालां तमने जाणीने तमारा बेनोज मांहोमांहे विवाह कर्यो. परंतु हजु सूधी कांड पण बगडयुं नथी. जे कारण माटे तमारा बेनुं एक करपीडनज थयुं छे एटले फक्त एक हाथनोज मिलाप थयो छे, पण मैथुनकर्म थयुं नथी. ते माटे तुं खेद न करीश. तने बीजी कन्या परगावीशुं. त्यार पछी कुबेरदत्ते कह्युं. तमारुं वचन महारे प्रमाण छे, परंतु हमणां तो हुं व्यापार करवाने माटे परदेश जवानी इच्छा राखुं छुं. ए कारण माटे मने आज्ञा आपो. त्यार पछी ते शेठ शेठाणीए आज्ञा आपी, पछी कुबेरदत्त, ते वृत्तांत पोतानी बहेनने कहीने, घणांक

वैराग्य-
शतकम्
॥ ३९ ॥

क्रियाणां लेहने, दैवयोग थकी पोताने उत्पत्तिनुं स्थानक एवी मथुरा नगरीए गयो. त्यां ते निरंतर पोताने उचित व्यापार करतो सतो, एक दहाडो कोडक माठा कर्मना जोगथकी अद्भूतरूपे करीने शोभायमान एवी, पोतानी माता कुबेरसेना वेश्याने देखीने, कामे पीडीत थयो सतो, ते वेश्याने बहु द्रव्य आपीने, पोतानी स्त्री करीने निरंतर तेनी संगाथे विषय संबंधी सुख भोगवतो हवो. त्यां अनुक्रमे करीने तेने एक पुत्र थयो. हवे शौर्यपुरने विषे ते कुबेरदत्ता, माताना मुखथकी मूलथकी पोतानी ते प्रवृत्ति सांभलीने, तत्काल वैराग्य प्रत्ये पाप्मी सती आर्या (साध्वी)नो संजोग थये सते दीक्षा ग्रहण करीने, घणां महोटां तप करीने, विशुद्ध अध्यवसायना योग थकी थोडा कालमांज, तेणीए अवधिज्ञान उत्पन्न कर्युं. त्यार पछी ते साध्वी, अवधिज्ञानना बले करीने पोताना भाईनुं स्वरूप जोती सती मथुरा नगरीने विषे पोतानी माता संगाथे लागेलो एवो, अने पुत्रसहित एवो, तेने देखीने कर्मनी गतिने धिक्कार करती एटले धिक्कार पडो कर्मने !!! एम कहेती सती पोताना भाईने अकारजरूप महोटा पापरूप कादव थकी उद्धारवाने एटले काढवाने, पोते मथुरा प्रत्ये आवीने, कुबेरसेना वेश्यानेज घेर जइने, धर्मलाभरूप आशिष देइने तेनी पासे पोताने उतरवानुं स्थानक माग्युं. ते अवसरे कुबेरसेना पण ते आर्याने नमस्कार करीने एम कहेती हवी. हे महासती ! हुं वेश्या छुं, पण हमणां एक भरतारना संजोगथकी निश्चे कुलस्त्री थइ छुं. ते कारण माटे तमे सुखे करीने महारा घरनी समीपे पापरहित एवा आश्रयने ग्रहण करीने, अमने रूडा आचारमां प्रवर्त्तावो. त्यार पछी कुबेरदत्ता साध्वी पण पोताना परिवारसहित तेणीए आपेला उपाश्रयमां रही. हवे ते वेश्या, निरंतर त्यां आवीने, ते बालकने

भाषांतर
सहित
॥ ३९ ॥

साध्वीनी आगल भुंङ्ग उपर लोटतो मूकती हवी. ते अवसरे अवसरनी जाण एवी जे साध्वी; ते आगामी कालमां
लाभ जाणीने ते बालकने आ प्रकारे बोलावती हवी. हे बालक! तुं महारो भाई छुं. ॥१॥ तुं महारो पुत्र छुं. ॥२॥
तुं महारो दीयर छुं. ॥३॥ तुं महारो भाईनो पुत्र छुं, एटले भत्रिजो छुं. ॥४॥ तुं महारो काको छुं. ॥५॥ तुं महारा
पुत्रनो पण पुत्र छुं. तथा जे तहारो पिता छे, ते महारो भाई छे. ॥१॥ अने महारो पिता छे. ॥२॥ अने महारा पितानो
पिता, एटले महारो वडाउओ छे. ॥३॥ महारो भरतार छे. ॥४॥ महारो पुत्र छे. ॥५॥ अने महारो ससरो पण छे. ॥६॥
तथा जे तहारी माता छे, ते महारी माता छे. ॥१॥ अने महारा पितानी माता छे. ॥२॥ अने महारा भाईनी स्त्री छे.
॥३॥ अने महारी बहु छे. ॥४॥ अने महारी सासु छे. ॥५॥ अने महारी शोक्य पण छे. ॥६॥ ए रीते कहीने साध्वी
ते बालकने बारंवार बोलावे छे. त्यार पछी एक दहाडो कुबेरदत्त तेनुं वचन सांभलीने, आश्चर्य पाय्यो सतो, ते
साध्वीने कहेतो हवो. हे आर्ये! बारंवार आवुं अजुक्त शुं बोलो छो? त्यारे साध्वी कहेती हवी. हुं अजुक्तुं नथी
बोलती. जे कारण माटे आ बालक एक मातापणा थकी भाई छे, एटले तेनी अने महारी एक माता छे, तेथी महारो
भाई थाय छे. ॥१॥ अने महारा भरतारनो पुत्र छे, माटे महारो पुत्र थाय छे ॥२॥ अने महारा भरतारनो नहानो
भाई छे, माटे महारो दीयर छे. ॥३॥ अने महारा भाईनो पुत्र छे, माटे महारो भत्रिजो छे. ॥४॥ अने महारी
माताना पतिनो भाई छे, माटे महारो काको लागे छे ॥५॥ अने महारी शोक्यना पुत्रनो पुत्र छे, माटे महारो पौत्रो
लागे छे ॥६॥—ए प्रकारे बालकनी संगायें पोताना छ संबंध देखाडीने, वली कहेनी हवी. जे आ बालकनो पिता छे,

ते महारे एक मातापणा थकी भाई छे, एटले तेनी अने महारी एक माता छे, माटे भाई थाय छे ॥१॥ अने महारी मातानो भरतार थयो, तेथी महारो पिता थाय छे ॥२॥ अने महारा काकानो पिता थयो, तेथी महारो वडाउओ थयो ॥३॥ अने प्रथम मने परण्यो छे, माटे महारो भरतार थाय छे ॥४॥ अने महारी शोक्यनो पुत्र थाय छे, माटे महारो पुत्र पण थाय छे ॥५॥ अने महारा दीयरनो पिता थाय, माटे महारो ससरो छे ॥६॥—ए प्रकारे बालकना पिता कुबेरदत्तनी साथे पोताना छ संबंध कहीने, वली कहेती हवी. जे आ बालकनी माता छे, ते मने पण जणनारी छे, माटे महारी पण माता छे. ॥१॥ अने महारा काकानी माता छे, तेथी महारी दादी लागे छे ॥२॥ अने महारा भाइनी स्त्री थइ, तेथी महारी भोजाइ थाय छे ॥३॥ अने महारी शोक्यना पुत्रनी स्त्री थइ, माटे महारी बहु थइ ॥४॥ अने महारा भरतारनी माता थइ, तेथी महारी सासु थइ ॥५॥ अने महारा भाईनी बीजी स्त्री थइ, माटे महारी शोक्य थइ ॥६॥ ए रीते आ बालकनी माता कुबेरसेना वैश्यानी साथे पोताना छ संबंध देखाड्या. ए प्रकारे आ अढार संबंध कहीने ते साध्वी, ते संबंधोनी खातरी करवाने अर्थे, पोते व्रत ग्रहण कर्यु ते अवसरे राखेली पोतानी बींटी कुबेरदत्तने आपती हवी. ल्यार पछी कुबेरदत्त पण ते बींटी देखीने सर्व संबंधनुं विरुद्धपणुं जाणीने, तत्काल वैराग्य पामीने, पोतानी निंदा करतोसतो पोतानी शुद्धिने अर्थे चारित्र ग्रहण करतो हवो. अने वली महा तप करतो हवो. तथा कुबेरसेना वैश्या पण ते प्रवृत्ति सांभलवा थकी प्रतिबोध पामी सती श्रावकनो धर्म अंगीकार करती हवी. ल्यार पछी कुबेरदत्ता साध्वी, ए प्रकारे तेमनो उद्धार करीने पोतानी प्रवर्तिनी पासे गइ, एटले पोतानी

गुरुणी पासे गइ. अनुक्रमे ए सर्व जीवो, पोतानो धर्म सम्यक् प्रकारे आराधन करीने सद्गतिनां भजनार थयां. अर्थात् रुडी गतिमां गयां. ए प्रकारे अठार संबंध उपर कुबेरदत्तनुं दृष्टांत कहुं. आ एक भवने आश्रीने संबंध देखाड्या. अनेक भवनी अपेक्षामां तो प्राये करीने सांव्यवहारीक जीवोने एकएक संबंध पण अनंतीवार थया छे. ते प्रकारे श्री भगवती सूत्रना बारमा शतकना सातमा उद्देशमां कहुं छे, तेनो अर्थ इहां लखीए छीए.

हे भगवंत! आ जीव सर्व जीवोना मातापणे करीने, पितापणे करीने, भाईपणे करीने, बहेनपणे करीने, स्त्रीपणे करीने, पुत्रपणे करीने, पुत्रीपणे करीने, पुत्रनी स्त्रीपणे करीने सामान्यथकी शत्रुपणे करीने, वैरिपणे करीने एटले शत्रुभावना अनुबंध सहितपणे करीने, घातकपणे करीने, एटले मारनारपणे करीने, अने ताडन करनारपणे करीने, प्रत्यनीकपणे करीने एटले प्रतिकूलपणे करीने, अने कार्यना उपघातपणे करीने, एटले अमित्रसहायीपणे करीने, राजापणे करीने, युवराजपणे करीने, यावत् सार्थवाहपणे करीने, दासपणे करीने एटले घरनी दासीना पुत्रपणे करीने, प्रेष्ठपणे करीने एटले चाकरपणे करीने, भृतकपणे करीने एटले दुकालादिकने विषे अन्न साटे लीधेलां तेपणे करीने, कर्षणादि लाभना भाग ग्राहकपणे करीने, अन्य पुरुषोए उपार्जन करेला अर्थना भोगकारी नरपणे करीने, बली कला शीखववा योग्यपणे करीने, अने बली द्वेष करवा योग्यपणे करीने पूर्वे उत्पन्न थयो छे ? ए रीते गौतमस्वामीए भगवंतने पूछयुं. ल्यारे भगवंत कहेता हवा. हे गौतम! हा! अनेकवार अथवा अनंतीवार आ जीव सर्व जीवोनी माता थइ, पिता थयो, भाई थयो, ए रीते उपर कह्या प्रमाणे पूर्वे सर्व संबंध करी चूक्यो छे. एज प्रकारे सर्व जीवो

बैराग्य-
शतकम्
॥ ४३ ॥

पण आ जीवाना मातादिकपणे करीने, अनेकवार, तथा अनंतीवार पूर्वे उत्पन्न थया छे. ए रीते सर्व जीवोने मांही मांही सर्व संबंध थइ चूक्या छे. इति संसारनी अनवस्था उपर कुबेरसेना गणिकानुं दृष्टांत तथा श्री भगवती सूत्रना पाठनो अर्थ जाणवो.

॥ अनुष्टुप्चत्तम् ॥

न सा जातिः न सा योनिः न तत् स्थानं न तत् कुलम्
न सा जाई न सां जोणी । न तं ठाणं न तं कुलं ॥

न जाताः न मृताः यत्र सर्वे जीवाः अनन्तशः
न जाया न मुआ जत्थ । सबे जीवा अणंतसो ॥२३॥

अर्थ:- (जत्थ के०) ज्यां (सब्वे के०) सर्व (जीवा के०) जीव जे ते (अणंतसो के०) अनंतीवार (न जाया के०) नथी उत्पन्न थया, तथा (न मुआ के०) नथी मरण पाम्या, एवी [सा के०] ते अर्थात् तेवी कोइ [जाई के०] जाति जे ते (न के०) नथी. अने (सा के०) ते अर्थात् तेवी कोइ (जोणी के०) योनी जे ते (न के०) नथी, अने (तं के०) ते अर्थात् तेवुं कोइ (ठाणं के०) स्थान जे ते [न के०] नथी. अने [तं के०] ते. अर्थात् तेवुं कोइ (कुलं के०) कुल जे ते [न के०] नथी. एटले सबे जीवोने पूर्वे कहेलां सबे स्थानको अनंतीवार थयां छे. ॥२३॥

भाषांतर
सहित
॥ ४३ ॥

वैराग्य-
शतकम्
॥ ४४ ॥

वली आ अधिकारने विशेषे जाणवानी मरजी होय तो, श्रीभगवतीसुव्रता बारमा शतकना सातमा उद्देशामांथी
बोकडानुं दृष्टांत जोइ लेजो.

॥ आर्यावृत्तम् ॥

तत् किमपि नास्ति स्थानं लोके वालाग्रकोटीमात्रमपि
तं किंपि नैत्थि ठाणं । लोए वालगंकोडिमित्तपि ॥

यत्र न जीवाः बहुशः सुखदुःखपरंपरां प्राप्ताः
जैत्थ न जीवा बहुसो । सुहदुखपरंपरं पत्ता ॥२४॥

अर्थ-(जत्थ के०) जे स्थानने विषे (जीवा के०) जीव जे ते (सुह दुख परंपरं के०) सुख दुःखनी परंपराने (बहुसो के०) घणीवार (न पत्ता के०) नथी पाम्या. (तं के०) ते. अर्थात् तेवुं (किंपि के०) कोइ पण (लोए के०) लोकने विषे (वालग के०) वालनो अग्र तेनो (कोडिमित्तपि के०) प्रांतभाग मात्र पण, अर्थात् किंचित्मात्र पण (ठाणं के०) स्थान जे ते (नैत्थि के०) नथी. अर्थात् आ जीव, सर्वे स्थानकमां जइ आव्या छे. ॥२४॥

भावार्थ-व्यवहार राशीने पामेला जीवोने अनंतो काल थइ गयो छे, माटे ते जीवोने सर्व जाति आदिकने विषे अनंतीवार उत्पत्ति थइज हशे? एम संभावना करीए छीए. केमके, ए अभिप्राय तो बहुश्रुतनेज गम्य छे. अर्थात् ते

भाषांतर
सहित
॥ ४४ ॥

बैराग्य-
शतकम्
॥ ४५ ॥

अभिप्राय तो बहुश्रुत जाणे. हे जीव ! तું अनंतीवार सारी सारी जातिमां तथा सारी सारी योनिमां उत्पन्न थयो छे, अने सारा सारा स्थानमां तथा सारा सारा कुलमां उत्पन्न थयो छे, अने तું त्यां अनेक प्रकारे जन्म मरण पाव्यो छे; परंतु विचारी जोतां तो तું जेवो, तेवोने तेवोज छे. एटले त्हाकं स्वरूप तो निश्चे नयमते करीने अछेद्य, अभेद्य, अजर, अमर, ज्ञानरूप, सुखरूप अने सत्तारूप एवुं छे. तेने तું विसरी जइने, देहादि परभावमां आसक्त थइने पंच प्रकारना विषयसुख भोगववानी तृष्णा हजु सुधी तने जती नथी. परंतु तું एम वांछा राखे छे के हुं सारी सारी जाति आदिकमां जइने सारा सारा विषय भोगवुं. पण ते विषयनां सुख ते अंतीवार भोगवीने वमन कर्यां छे, तोयपण तेनेतेज भोगनी इच्छा राखीने वातांशी (वमन करेलाने खानारो) केम थाय छे? वली ए विषयसुखने भोगवीने कांइ तृप्त थवातुं नथी, पण उलटी तेनी तृष्णा जेम बलता अग्निमां घी होमे, ने तेनी ज्वाला वृद्धि पामे, तेम विषयतृष्णा वृद्धि पामशे. माटे हे जीव ! तું एम विचार के, हुं सर्व ठेकाणे जइने सर्व जातिनां सुख दुःख अनंतीवार भोगवी आव्यो छुं, पण कोई ठेकाणे नथी जइ आव्यो एम नथी. एवुं विचारी विषयसुखथी विराम पामीने तું तहारा आत्मस्वरूपना अविनाशी सुखमां मग्न था. आ बे गाथानो भेगो भावार्थ छे. ॥ २३ ॥ २४ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

सर्वाः क्रुद्धयः प्राप्ताः सर्वेऽपि स्वजनसंबन्धाः
सर्वाओ रिद्धीओ । पत्ता संवेवि सयणसंबन्धा ॥

भाषांतर
सहित
॥ ४५ ॥

संसारं तस्मात् विरम ततः ऋद्ध्यादिभ्यः यदि जानासि तदा आत्मानं सुखिनं
संसारं । तां विरमसु । ततो जइ मुणंसि अप्पाणं ॥२५॥

अर्थ-(संसारं के०) संसारने विषे (सब्बाओ के०) सर्व एवी (रिद्धीओ के०) ऋद्धियो जे ते. तथा (सब्बेवि के०) सर्व एवा पण (सयणसंबंधा के०) स्वजन संबंध जे ते (पत्ता के०) पाम्यो छे (तो के०) ते कारण माटे (जइ के०) जो (अप्पाणं के०) आत्माने (मुणंसि के०) जाणे छे, तो (ततो के०) ते ऋद्धिआदिक थकी (विरमसु के०) विराम पाम. अर्थात् निवृत्ति पाम. ॥२५॥

भावार्थ-हे आत्मन्! संसारने विषे अनादि कालथी भ्रमण करतां आ जीवे देव मनुष्यादिकनी सर्वे समृद्धियो पामी छे, तथा सर्वनी साथे पोतानो माता पिता भाई भार्यादिक संबंध जोडाओ छे; माटे तेमां तहारे मोह राखवो घटतो नथी. केम के, जे स्त्री छे, ते पराभवनुं स्थानक छे. तथा जे बंधुजन छे, तेज बंधन छे. तथा जे विषयसुख छे, तेज विष छे. (झेर छे.) ए प्रकारे जे तहारा शत्रु छे, तेमेज तुं मित्र जाणीने तेने विषे मोह राखीने बेठो छे. ते कारण माटे एक पोताना आत्म स्वरूपनुंज साचुं सुख मानीने, ते ऋद्धि, स्वजन, इत्यादिकनुं कल्पित सुख मानीने अर्थात् तेने दुःस्वरूप जाणीने ते सर्व थकी निवृत्ति पाम्य.

एकः वप्राति कर्म एकः वधबंधमरणव्यसनानि
एगो बंधइ कम्मं ॥ एगो वहबंधमरणवसणाइं ॥

विडहते भवे भ्रमति एक एव कर्मभिर्वजितः सन्
विसहइ भवंमि भमंडइ । एगुच्चिअ कम्मवेळविओ ॥२६॥

अर्थ—(एगो के०) एकलो. अर्थात् सहाय्य रहित एवो जीव जे ते (कम्म के०) ज्ञानावरणीआदि कर्मने (बंधइ के०) आत्मानि संगाथे बांधे छे. तथा (एगो के०) एकलोज भवांतरने विषे (वह के०) ताडन. अने (बंध के०) बंधन, अने (मरण के०) प्राणनो वियोग, अने (वसणाइ के०) आपत्ति, तेमने (विसहइ के०) सहन करे छे. वली (एगुच्चिय के०) एकलोज आ जीव (कम्मवेळविओ के०) कर्मवडे ठगायो सतो (भवंमि के०) संसारने विषे (भमंडइ के०) भमे छे. ॥ २६ ॥

भावार्थः—हे जीव ! जे वखत तहारो जन्म थयो, ते वखत तें एकलेज घणुंज कष्ट सहन कर्युं, पण ते वखत तहारुं दुःख मटाडवाने सादे, तने कोइए सहाय्य करी नहीं. अने जे वखते तुं मरण पामीश, ते वखते ते मरणनी वेदना पण, तहारे एकलानेज सहन करवी पडशे. अने पछी ज्यारे नरकादिक भवांतरने विषे जईश, त्यारे त्यांनी वेदना पण, तहारे एकलानेज सहन करवी पडशे; पण जेने अर्थे एटले देहने अर्थे, स्त्रीने अर्थे, पुत्रने अर्थे, तथा संबंधीने अर्थे तें अनेक प्रकारनां पाप कर्या छे, परंतु, तेमांनुं कोई पण तहारी वेदनानो भाग लेवाने आवशे नही. एवीजरीते बीजा भवोमां पण कर्मवडे ठगायेलो तुं, एकलोज कष्ट भोगवीश. अर्थात् तहारां करेला कृत्यने तुंज भोगवीश. पण ते कष्ट भोगववाने बीजो कोइ पण आवशे नही. ॥ २६ ॥

अन्यः न कुरुते अहितं हितमपि आत्मा करोति नैव अन्यः
अन्नो न कुण्डं अहियं । हियंपि अप्पा करेइ नहु अन्नो ॥

आत्मकृतं सुखदुःखं भुजसि ततः कस्मादऽसि दीनमुखः
अप्पकयं सुहदुःखं भुजसि तां कीसं दीणमुहो ॥ २७ ॥

अर्थ—हे प्राणिन् ! (अन्नो के०) अन्य जे ते (अहियं के०) अहित (अनिष्ट) ने (न कुण्ड के०) नथी करतो, परंतु आत्माज करे छे. अने (हियंपि के०) हितने पण, ते (अप्पा के०) आत्माज (करेइ के०) करे छे, पण (अन्नो के०) अन्य कोई (नहु के०) नथीज करतो. (ता के०) ते कारण माटे (अप्पकयं के०) आत्मानुं करेलुं जे (सुखदुःखं के०) सुखदुःख, तेने (भुजसि के०) पोते आत्माज भोगवे छे; माटे तुं (दीणमुहो के०) दीनमुख वालो (कीस के०) केम थाय छे ? अर्थात् तुं बीजाओनो दोष शुं करवा देखे छे ? ॥ २९ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं एम विचारे छे के, फलाणाये महारं बगाडयुं, एम धारीने तेना ऊपर द्वेष करे छे. अने फलाणाये महारं सुधार्युं, एम धारीने तेना उपर राग करे छे, पण तेमांनुं कोई तहारं बगाडतुं पण नथी, ने सुधारतुं पण नथी; परंतु ते बगाडनारो अने सुधारनारो, ते तहारो आत्माज छे. अर्थात् सुख पण तहारो आत्मा करे छे, अने दुःख पण तहारो आत्माज करे छे; माटे दुःख आव्ये सते दीनमुखवालो थइने, बीजानो दोष शुं करवा देखे छे ?

वली श्रीउत्तराध्ययननसूत्रना वीसमा अध्ययनमां कहुं छे के, वैतरणी नदीनो पमाडनार पण आ आत्माज छे, अने कुटशाल्मलि वृक्षनी वेदनाने पमाडनारो पण आ आत्मा छे, अने कामधेनु गायने पमाडनारो पण आ आत्माज छे, अने नंदनवन तथा देवलोक अने मोक्ष तेने पमाडनारो पण आ आत्माजछे. वली आ आत्मा कोइअपेक्षाये कर्ता छे अने कोइ अपेक्षाए अकर्ता छे. एज रीते सुख दुःखनो कर्ता अकर्ता पण आत्माज छे. वली मित्र तथा अमित्र पण आत्माज छे, अने सदाचार अने दुराचारने करनारो पण आ आत्माज छे. एम जाणीने कोइना उपर राग द्वेष करवो नहीं. ॥२७॥

बहुआरंभेण उपार्जितं वित्तं अनुभवन्ति हे जीव स्वजनगणाः

बहुआरंभं विदत्तं । वित्तं विलसन्ति जीव सयणगणा ॥

तेन आरंभेण जनितं पापकर्म अनुभविष्यति नरके पुनः त्वं एव
तद्गुणियं पावकर्म । अणुहंसि पुणो तुमं चेव ॥२८॥

अर्थ-(जीव के०) हे प्राणिन् ! (सयणगणा के०) माता, पिता, भाइ, स्त्री, पुत्रादिक स्वजननो समूह जे ते, [बहुआरंभ के०] ते खेती आदिक घणा आरंभे करीने [विदत्तं के०] उपार्जन कर्तुं एवं. जे [वित्तं के०] धन, ते प्रत्ये अर्थात् ते धने करीने, तेओ [विलसन्ति के०] विलास करे छे. अर्थात् ते धननुं फल ते स्वजनादिक भोगवे छे. [पुणो के.] वली [तद्गुणिय के०] ते आरंभे करीने उत्पन्न थयुं एवं, जे [पावकर्म के०] पापकर्म, तेने [तुमं चेव के०] तुं एकलोज (अणुहंसि के०) अनुभव करीश. अर्थात् नरकादिकने विषे ते पापनुं फल

वैराग्य-
शतकम्
॥ ५० ॥

तुं एकलोज भोगवीश. ॥ २८ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तैं अनेक प्रकारे जीवहिंसा तथा कूडकपट छलभेद प्रपंचादिक केटलाक अनर्थ करी, तथा नीच सेवादिक घणां अकर्तव्य करी, तथा अनेक प्रकारे परदेशमां भमीने, तथा लडाइ प्रमुखमां मरणांत कष्ट माथे लेइने. तथा पोताना स्वधर्मनो पण त्याग करीने तथा रात्रि दिवस शरीरनुं सुख पण न गणीने, धन उपाजन कर्युं; परंतु ते धनने स्वजन तथा ज्ञाति आदिक लोक, तहारो उपकार न गणतां, उलटा तने दबावीने तथा तने तिरस्कार करीने, तथा मेहेणां मारीने, अने अनेक प्रकारनी युक्तिवडे करीने, एटले उंदरनी पेठे फुंकी फुंकीने तेओ खाइ जाय छे. अर्थात् धोले दहाडे भयां शोहेरमां ते स्वजनादिक चोर, तने लूटी ले छे. अने ते धन उपाजन करतां जे पाप थयुं, तेना फलने तो नरकादिकने विषे, तुं एकलोज भोगवीश. पण बीजुं कोइ भोगववा आवशे नही. माटे हे भव्य प्राणिन् ! काइक विचार करीने न्यायथी धन उपाजन करीने तेने काइक तो सारा मार्गमां वापर ! ॥२८॥

अथ दुःखिताः तथा बुभुक्षिताः इति यथा चिंतिताः डिभाः
अहं दुःखिआइ तहं । भुखियाइ जहं चिंतिआइ डिभाइ

तथा स्तोकमपि न आत्मा विचिंतितः अतस्त्वां हे जीव किं भणीमः
तहं थोवंपि नैं अंपा । विचिंतिओ जीव किं भणिमो ॥२९॥

अर्थ—(जीव के०) हे जीव ! तुं मोहने वश थइने (जह के०) जेम (डिभाइ के०) आ सहारा बालक जे ते

भाषांतर
सहित
॥ ५० ॥

(अह के०) हवे (दुःखिआइ के०) दुःखियां छे. एटले टाढमां ओढवा पाथरवादिक वस्त्र नथी, तेथी पीडा पामे छे. (तह के०) तेमज (भुखिआइ के०) महारा बालक भूल्या छे. एम (चिचिआइ के०) ते बालकोनुं तुं रात्रि दिवस चितवन करे छे, परंतु (तह के०) तेवी रीते, तें (अप्पा के०) आत्मा जे ते (थोवंपि के०) थोडो पण (न विचितिओ के०) नथी चितवन कयों. माटे तने (किं भणिमो के०) शुं कहीए ? अर्थात् हे मूर्ख ! तने केटलो ठपको देइए ? एटले तें थोडो पण आत्मानो विचार नथी कयों. के, महारा आत्मानी शी गति थशे ? एवो विचार लगारमात्र पण तुं करतो नथी ॥ २९ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं मोहने वश थइने रात्रि दिवस पारकी चिंता करया करे छे. के, आ महारां बालक, तथा आ महारी स्त्री इत्यादिक स्वजन भूल्या छे, तरण्यां छे, तथा तेमने अन्न वस्त्रादिकनुं दुःख छे. इत्यादि अनेक प्रकारनी चिंताने रात्रि दिवस कयों करे छे. परंतु तुं त्हारा आत्मानी चिंता करतो नथी के, में महारा आत्मानुं साधन केटलुं कयुं ? एटले आत्मा परभवे सुखी थाय, एवुं काम में रात्रि दिवस मध्ये केटली घडी कयुं ? एवो थोडो पण तहारा स्वार्थनो विचार तुं करतो नथी. केवल रात्रि दिवस पारकुंज बैतरुं कयों करे छे, माटे तुं मूर्ख छे; तेथी तने केटलो उपदेश देइए ? केम के, उपदेश तो योग्यनेज थाय छे.

क्षणभंगुर	शरीरं	जीवः	अन्यः	च	शाश्वतस्वरूपः
खणभंगुरं	शरीरं ।	जीवो	अन्यो	अ	सासयसरूपो

कर्मवशात् अनयोः संबंधः

कर्मवसा संबंधो ।

निर्वन्धो मूर्छा एव शरीरे कः तव

निर्वन्धो इच्छ को तुङ्गः ॥३०॥

अर्थ—हे आत्मन् ! (खणभंगुर एटले क्षणमां नाश पामवाना स्वभाववालुं एवं (शरीरं के०) आ शरीर छे. (अ के०) वली (अन्नो के०) शरीर थकी जूदो एवो, अने (सासयसरूवो के०) शाश्वत छे स्वरूप ते जेनुं, एवो (जीवो के०) जीव छे, तेने (कर्मवसा के०) कर्मना आधीनपणाथी शरीरनी साथे (संबंधो के०) संयोग थयो छे; माटे (इच्छ के०) ए शरीरने विषे (तुङ्ग के०) तहारे (को के०) कयो (निर्वन्धो के०) अनुबंध छे ? एटले ए शरीरने विषे तहारे शी मूर्छा छे ? ॥ ३० ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं अछेय, अभेय, अजर, अमर, ध्रुव, अनंतज्ञानमय, अनंतदर्शनमय, अनंतवीर्यमय, ज्योतिः स्वरूप, पवित्र, अलिङ्ग अव्यक्त, निर्लेप, निरंजन, अने आनंदमय एवो तुं निश्चयनय मते छे; परंतु अनादि कालथी कर्मना वशे करीने, अनित्य अने अशाश्वत एवं, अने त्वचा, मांस, हाडकां, रुधिर, नसो, मेद एटले हाडकां उपर रहेली चामडी, अने मळ एटले हाडकांमां रहेलुं मांस, अने मल मूत्र, ने दुर्गंध, ने बिभत्स (बिहामणी) एवी वस्तुए भरेला चामडाना कोथला रूप आ शरीर छे, तेवा शरीरने विषे हे जीव ! तुं कर्मना वशथकी बंधाएलो छे. तेने विषे महारापणुं मानी लेइने, एटले आ शरीर ते हुं छुं. एम धारीने तेना उपर ममत्वभाव राखीने शुं करवा मिथ्या हेरान थाय छे ? इहां प्रसंगानुसारे शरीर उपरथी मूर्छा उतरवाने माटे, विचारवा जेवुं एक दृष्टांत लखीए छीए.—

जेम कोइ पुरुषे सरकारनो अपराध कय्यो होय, तेणे करीने तेने सखन मजूरी साथे, महा दुःखदाइ बंधी-
खानामां, अमुक वर्षनी टीप मारीने पूर्यो होय, तेम तने पण तहारा कर्म, पूर्वे लखेली अशुचि वस्तुए करीने भरेलो,
अने दुर्गंधमय शरीररूप पुरुषनी आकृतिवालो तथा स्त्रीनी आकृतिवालो चामडानो कौथलो, तेमां तने अमुक मुदत
सूधी पूर्यो छे; तो पण तेवा शरीरने विषे तुं एवो ममत्व धारण करे छे के, हुं शेट, हुं शेटाणी, हुं राजा, हुं राणी,
हुं ब्राह्मण, हुं ब्राह्मणी, इत्यादिक कल्पित नाम ठरावीने तथा ते कौथलानो रंग, कालो धोलो देखीने तेमां रूपवान
कुरूपवाननी कल्पना करीने, तुं मोह पामे छे; परंतु एम नथी विचारतो के, आ महारा शरीरमां शेट ते कियो ?
हाथ शेट ? पग शेट ? के, माथुं शेट ? एम खरी रीते विचारिश तो सर्व कल्पना मात्रज मालुन पडशे. माटे
एवी रीते वस्तुगते विचारीने, तुं शरीर उपरथी मूर्छा उतार. किं बहुना ? आ अधिकारने विषे श्री आचारांगजी
सूत्रमां विशेष प्रकारे कह्युं छे, त्यांथी जोइ लेवुं. ॥ ३० ॥

कुतः आगतं कुत्र चलितं त्वमपि कुतः आगतः कुत्र गमिष्यसि
कह आंयं कह चलियं । तुमपि कह आंगओ कहं गमिहो

अन्योन्यमपि युवां न जानीयः हे जीव कुटुंबमिदं कुतः तव अन्तःकरणात्
अन्नुन्नपि न यागं ह जीवं कुटुंबं कओ तुज्झ ॥ ६१ ॥

अर्थ—(जीव के०) हे आत्मन् (कुटुंब के०) आ माता पिता भाइ स्त्रीयादि कुटुंब (कह आंयं के०)

क्यांथी आव्युं छे ? अने (कह चलयं के०) क्यां गयुं ? एटले अहिंथी मरीने क्यां गयुं ? अने (तुमंपि के०) तुं पण (कह आगओ के०) क्यांथी आव्यो ? अने (कहं गामेहि के०) क्यां जइश ? एम (अनुग्रंपि के०) परस्पर एटले एक बीजाने पण (नयाणह के०) नथी जाणतो. माटे (तज्झ के०) तहारुं कुटुंब (कओ के०) क्यांथी ? अर्थात् एक बीजाने जाण्या वगर आ कुटुंब महारुं छे, एम मानी बेठो छुं; ते मिथ्या छे. ॥ ३१ ॥

भावार्थ—हे जीव ! जेना उपर तने घणो मोह छे, ने महारां करे छे, ते तहारां माता पिता स्त्रीयादिक केइ गतिमांथी आव्यां छे ? ने केइ गतिमां जशे ? अने तु पण केइ गतिमांथी आव्यो छे ? ने केइ गतिमां जइश ? ते संबन्धी तने कांइ पण खबर नथी. एटले जेम परबने विषे कोइ क्यांथी आव्युं, ने कोइ क्यांथी आव्युं, ए रीते ते ते सब आवीनें एकठां मछे छे. पछी तेओ पाणी पीने सउ सउने मार्गे बेराइ जाय छे. तेम आ भवरूप परबने विषे कुटुंबरूप सर्व लोक पण, कोइ नारकीमांथी, कोइ तिर्यचमांथी, कोइ मनुष्यमांथी अने कोइ देवलोकमांथी, एम सउ सउनी गतिमांथी आवीने भेगां थयां छे. तेओ पोतपोताना कर्मने अनुसारे सुख दुःख दुःख भोगवीने, पोतपोतानां करेलां कृत्यने अनुसारे चाल्यां जाय छे. परंतु तेमने राखवाने माटे तुं अनेक प्रकारना उपाय करीश, तोय पण ते रही शकवानां नथी. ते कारण माटे तेमने तुं एम मानी बेठो छुं के, आ महारुं कुटुंब छे, पण ते वस्तुगते तहारुं कुटुंब छेज नही. परंतु तहारुं साचुं कुटुंब तो ज्ञान, दर्शन, चारित्रादिक आत्मगुण छे. ॥ ३१ ॥

आ अधिकारने विशेष जाणवानी मरजी होय तो, श्रीआचारांगजी सूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना प्रथम अध्य-

યનના, પ્રથમ ઉદ્દેશામાં જોડ લેજો.

ક્ષણભંગુરે શરીરે મનુજભવે આશ્રપદલસદક્ષે
સ્વર્ણભંગુરે સરીરે મણુઅંભવે અંબપદલસારિત્થે ॥

સારં एतावन्मात्रं यद्यस्मात् क्रियते शोभनः धर्मः
सारं इत्तिर्यमेत्तं । जं कीरइ सोहणो धम्मो ॥૩૨॥

અર્થ—હે આત્મન ! (સ્વર્ણભંગુરે કે.) ક્ષણ ક્ષણમાં નાશ પામતું એવું (સરીરે કે.) શરીર સતે, તથા (અંબપદલ સારિત્થે કે.) મેઘના સમૂહ જેવા એટલે જેમ વાયરાથી મેઘ શીઘ્ર નાશ પામે છે, તેમ થોડા કાલમાં નાશ પામે એવા. (મણુઅંભવે કે.) મનુષ્યભવને વિષે (જં કે.) જે (સોહણો કે.) સારો. એટલે પાંચ આશ્રવથી વિરામ પામવા રૂપ (ધમ્મો કે.) જિનપ્રણીત ધર્મ જે તે (કીરઇ કે.) કરીએ. [ઇત્તિર્યમિત્તં કે.] એટલું માત્રજ (સારં કે.) સાર છે. અર્થાત્ આ સંસારમાં જેટલું ધર્મસાધન થાય છે, એટલુંજ સાર છે. ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—હે મન્યુ જીવ ! દેવાદિક ભવની અપેક્ષાએ થોડા કાલ રહે એવો, આ મનુષ્યભવ છે, તેમાં વલી આ શરીર છે. તેવા ક્ષણિક શરીર વડે, જેટલી ઘડી તું ધર્મસાધન કરીશ, એટલી વારનોજ તારો મનુષ્યભવ લેવાનો છે. જેમ કોઈ ઘર બલતું હોય, ને તેમાંથી જેટલો સામાન કાઢી લીધો, તેટલોજ આપણો છે; તેમ નાશ પામતા શરીરથી જેટલી ઘડિ તું તારા આત્માનું સાધન કરીશ, એટલીજવાર તારો મનુષ્યભવ જાણવો. અને બાકીનો

पशुना जेवो निरर्थक जाणवो. एटले जेम पशु छे, ते आहार, उंघ अने मैथुन तेणे करीने पोतानो जन्मारो गमावे छे, तेम तहारो पण व्यर्थ जन्मारो गयो जाणवो. ॥३२॥

॥ अनुष्टुपवृत्तम् ॥

जन्मदुखं जरादुखं रोगाः च मरणानि च
जन्मदुखं जरादुखं । रोगा य मरणाणि य ॥

अहो आश्चर्ये दुःखरूपः निश्चये संसारः यत्र संसारे क्लियंति जंतवः

अहो दुःखो हुं संसारो । जंछं कीसंति जंतुणो ॥३३॥

अर्थ-[अहो के०] अहो इति आश्चर्ये ! एटले आ वात आश्चर्यकारी छे. अथवा (अहो के०) हे जीव ! ए प्रकारे जीवनं संबोधन करवुं. आ संसारमां पर्यटन करता प्राणियोने कोइ एवो पदार्थ नथी के, जे दुःखदायक न होय. अर्थात् सर्वे पदार्थ दुःखदायक छे. शुं शुं दुःखदायक छे, ते देखाडे छे. (जन्म दुखं के०) जन्म संबंधी दुःख, एटले आ जीवने जन्मती बखते घणुंज रुःख थाय छे. तथा (जरा दुखं के०) वृद्धावस्था संबंधी दुःख, एटले घटपणमां अनेक प्रकारनां दुःख प्राप्त थायछे. (य के.) बली (रोगा के०) अनेक प्रकारना व्याधि उत्पन्न थाय छे: (य के.) बली (मरणाणि के.) अनेक प्रकारे मरणनी वेदना थाय छे, माटे (हु के०) निश्चे. (जल के० जे संसारने विषे (जंतुणो के०) प्राणी जे ते (कीसंति के०) क्लेश पामे छे, ते (संसारो के०) संसार जे ते (दुःखो के०)

કેવલ દુઃખરૂપજ છે, અર્થાત્ આ સંસારમાં કાંઈપણ સુખ નથી ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ-હે આત્મન્ ! તું વિચાર કર કે, આ જીવ જ્યાંથી જન્મે છે, ત્યાંથી તે મરણપર્યંત કેવલ દુઃખમાં જ વર્તે છે. કેમકે, જન્મતી વખતે દુઃખ ઘણું પડે છે. તે વિષે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, અગ્નિવડે તપાવીને લાલચોઠ કરેલી સાડાત્રણ ક્રોડ સોયો, શરીરમાં રહેલી એવી સાડાત્રણ કોટિ રોમરાય તેને વિષે ચાંપતાં જેટલી વેદના થાય, તેથી આઠગુણી વેદના ગર્ભને વિષે થાય છે. તથા જન્મતી વખતની વેદના તો, કાંઈ કહી શકાય તેવી નથી.

જેમ જતરડામાં ઘાલેલા સોના રૂપાના તારને, જેમ બલાત્કારે સ્વચી કાઢે છે, એ દૃષ્ટાંતે માતાના યોનિયંત્રમાંથી નિકલતાં, માતાને તથા પોતાને અતુલ વેદના થાય છે. તેવી રીતે મરણનું દુઃખ પણ જાણી લેવું. હવે જન્મ અને મરણ એ બે દુઃખોની મધ્યે રહેલા દુઃખોનું વર્ણન કરીએ છીએ. બાલ્યાવસ્થાને વિષે તે બાલકને બોલતાં ન આવડવાથી તેને જે વેદના થઈ હોય, તે વેદના મટાડવાના ઉપચારને વડલે ઉલટી તેને વધારે વેદના થાય, તેવા ઉપચાર કરવામાં આવે છે. જેમ કે, તે બાલકનું માથું દુઃખતું હોય, તેનો ઉપચાર મૂકીને પેટ દુઃખતું મટાડવાનો ઉપચાર કરે છે, इत्यादि. વલી જવાનીમાં એટલે માનીલીધેલી સુખની અવસ્થામાં પણ, સંસારના સમસ્ત સુખની પ્રાપ્તિ નથી. કદાપિ પરાણે એક સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવામાં બીજાં બે દુઃખ ઉભાં થાય છે. જેમ કોઈ વસ્તુનો ઘડો કરવા માટે, કાંઈ પણ ચીજ ન જડવાથી, ચોમાસામાં ઉત્પન્ન થઈ શકેલાં આશરે દશ પંદર દેડકાં લેઈ, પાંચશેરીનો ઘડો કરે છે, તેવામાં તે ઘડો કાંઈક ઓછો થવાથી જેવામાં બીજું એક દેડકું લેવા જાય છે, તેવામાં બે દેડકા કુદી જાય છે. વલી બેને પકડવા જાય

छे, तेवामां चार जतां रहे छे. तेम ए दृष्टान्तुं सिद्धांत ए छे के, स्त्री, धन, पुत्र, निरोगीपणुं, जगत्मां मान्यपणुं, तथा महोटी हवेलीओ अने स्वजनादिकनुं अनूकुलपणुं इत्यादिक बधां सुख भोगववानी इच्छा करे छे, तेवामां तेमां-
थीज अणधार्युं, अणचित्तव्युं, ओचितु महाकष्ट आवी पडे छे. जेम के, पुत्रना सुखनो इच्छा करवा जाय छे, तेवामां
स्त्री मरी जाय; बली स्त्रीना सुखनो इच्छा करवा जाय छे, एटलामां द्रव्य नाश थइ जाय; बली पराणे कदापि
द्रव्य मल्युं, तो शरीरे मांदो थाय; कदापि शरीरे साजो थाय, तो घर बली जाय; बली घर सभुं कराववा जाय,
एटलामां चोरिनो अथवा स्वजनादिकनो उपद्रव थाय. माटे जवानीमां पण सर्वप्रकारनी बरोबर व्यवस्था राखीने सुख
भोगववा जाय, तोपण भोगवी शकातुं नथी, तो वृद्धावस्थामां तो क्यांथीज भोगवाय ? केम के, सर्व सुख भोगव-
ववानुं मुख्य साधन एवं जे शरीर, ते निर्बल, रोगी, कटुपु थइ जाय छे. तेमज शास्त्रमां कह्युं छे के, हाथ पग विगेरे
अंग थरथर धुजे छे. तथा आंखे पूरुं देखातुं नथी, काने पूरुं संभलातुं नथी नाकमांथी लींट नितरे छे ने दांत पण
हाली उटे छे, तथा पडी पण जाय छे, तथा खांसी, श्वास अने शरीरनुं निर्बलपणुं वधे छे, अंग भागे छे, तुटे छे अने
फाटे छे. बली मुखेथी बराबर चोखुं बोली शकातुं नथी, अने लोकने पण अनादर करवा जोग्य तथा हांसी करवा
जोग्य थाय छे, तथा दिवसे दिवसे भान पण ओछुं थतुं जाय छे. तोयपण बधा काममां डहापण डोहोलवा घणो
जाय छे. त्यारे पोतानी स्त्री तथा बहाला पुत्र अने पुत्री विगेरे, ते डोसाने तिरस्कार करीने एम कहे छे के, तमे छाना
माना खाटलामां पड्या रहोने ! नकामो लवारो शुं करवा करोछो ! तमारुं हैयुं फूटि गयुं छे पण कांइ अमारुं फूटी

गयुं नथी के, तमारुं कहुं करीए ! वली घरना खुणाने विषे खांसी खातो खातो एक तूटमूट खाटलीमां पडयो रहे छे वली जवानी अवस्थामां पुत्रादिकनें पालन पोषण करेलां, ते एवी आशाए के, तेओ वृद्धावस्थामां महारी चाकरी करशे, तोयपण ते स्त्री, पुत्र, पुत्रनी स्त्रीयो, इत्यादि ते पण ते डोसाथी न सहन थाय तेवो पराभव करे छे, अने वली मोढेथी बोले छे के, आ डोसो मरतोए नथी अने मांचो मूकतो पण नथी. वली ते डोसानी घरमां रहेला माण-सोज निंदा करे छे, एटलुंज नही परंतु ते वृद्ध पोतेज; पोताना देहनीं निंदा करे छे. ते उपर टीकामां लखेलुं काव्य तथा तेनो अर्थ लखीए छीए.

॥ वैतालीयवृत्तम् ॥

वलिसंततमस्थिशेषितं शिथिलस्नायुघृतं कलेवरम् ॥

स्वयमेव पुमान् जुगुप्सते किमु कान्ता कमनीय विग्रहा ॥ १ ॥

अर्थ-वृद्धावस्थाथी जेना बधा शरीरनी त्वचा (चामळी) मां करचोलीयो वली गइ छे, तथा शरीरमां केवल हाडकांज देखाय छे अने नाळियो पण शिथिल थइ छे, एवा बेढंगा कलेवरने जोइ, ए वृद्ध पोते पोतानी मेलेज ते शरीरनी निंदा करे छे; तो जेनुं शरीर सुंदर छे एवी स्त्रीयो निंदे, तेमां तो शुंज कहेवुं ? ॥ १ ॥

वली ते वृद्धावस्थाना दुःख उपर टीकामा कथा लखेली छे, तेनो अर्थ लखीए छीए.

કથા ૩

કૌશાંબી નગરીને વિષે ઘણા ધનવાલો, અને ઘણા પુત્રવાલો એવો, એક ધનો નામે સાર્થવાહ હતો. તેણે એકલેજ નાના પ્રકારના ઉપાયે કરીને, ધન ઉપાર્જન કર્યું. ને તે સઘલું ધન, દુઃખવાલાં બંધુજન, તથા સ્વજન, તથા મિત્ર, તથા સ્ત્રી, અને માઈ આદિક સર્વે સંબંધીઓના ભાગને અર્થે વાપર્યું. ત્યારપછી તે ધનો કાલના પરિપાક-પણાથી વૃદ્ધાવસ્થાને પામ્યો. તેના સઘલા પુત્રો તેનું સારી રીતે પાલન પોષણ કરવાની યોગ્ય કલામાં કુશલ હતા. સંસાર સંબંધિ સઘલા કામની ચિંતાનો ભાર તેણે તે પુત્રો ઉપરજ નાંખ્યો હતો, તોયપણ તે પુત્રો એમ બોલે છે કે, અમને આ પિતાજીએજ આવી સુંદર અવસ્થાને પમાડ્યા છે; તથા સર્વે લોકના અગ્રેસર કર્યા છે, તથા તેમણે અમારો બહુ ઉપકાર કર્યો છે, એ રીતે પોતાનું સારું કુલીનપણું, તે પુત્રો જણાવતા હતા. પછી કોઈ કાર્ય પ્રસંગે તે વૃદ્ધની સ્ત્રીયો પોનાના સ્વામીની ચાકરી કરતી હતી. તેમાં પણ શરીર ચોલીને સ્નાન કરાવવું ભોજન કરાવવું इत्यादિક જે કાલે જેમ કરવું ઘટે, તે તેમ નિરંતર કરતી હતી. તેમ કરતાં કરતાં કેટલાએક દિવસ ગયા. પછી વૃદ્ધપણું વૃદ્ધિ પામ્યું, એટલે આજ્ઞા શરીરની ઇન્દ્રિયો સ્વાધિન ન રહી, અને સર્વઅંગ કંપવા લાગ્યાં, અને નેત્રાદિકમાંથી પાણી ગલવા માંડ્યું. ત્યારે હલવે હલવે તે સ્ત્રીયાદિકોએ, તે વૃદ્ધની ચાકરી ઘટાડવા માંડી. કેમકે, વૃદ્ધપણું તો વધવા લાગ્યું માટે વલી તે વૃદ્ધ ચિત્તના અભિમાનવલ્લે કરીને, વૃદ્ધાવસ્થાનાં દુઃખરૂપ સમુદ્રમાં પડ્યો. વલી તે વૃદ્ધના દીકરાની સ્ત્રીયો એમ કહે છે કે, આ ડોસાનું વડતરું કૂટવાનું તે અમારા કર્મમા ક્યાં સુધી ઘાલી મૂક્યું હશે ? તે કાંઈ માલમ પડતું

नथी. त्यारे तेमना स्वामीओ (डोसाना पुत्रो) वली ते. स्त्रीयोने समजावीने डोसानी चाकरीमां बलगाडे छे. त्यार-
पछी एक दिवसे ते सर्वे स्त्रीयो, संप करीने पोतपोताना भरतारने कहे छे के, तमारा पितानी अमें घणी घणी
चाकरी करीए छीए, तोयपण ते वृद्धपणामां बुद्धिनी विकलताथी, अमारी करेली चाकरीना जशने बदले, उलटो
अपजश आपे छे, माटे तमने जो अमारुं कहुं मानवामां न आवतुं होय, तो बीजा कोइ माणस पासे ते डोसानी
चाकरी करावो, एटले खबर पडशे. पछी ते पुत्रोए तेमज कर्यु. त्यार पछी केटलाएक दिवसे पूछ्युं के, हे पिताजी
केम हवे सारीरीते चाकरी थाय छे ? त्यारे ते डोसो बोल्यो के, भाइ ! शुं कहुं महारुं मन जाणे छे, कांइ कहे-
वानी बात नथी. एवीरीते डोसानुं बोलवुं सांभलीने, ते सर्वे स्त्रीयो पोताना पतिने कहेवा लागी के, तमे अमारुं-
कहुं नहोता मानता, पण हवे जख मारीने मान्युं !! इत्यादिक रीते बोलीने, ते डोसाना अबगुण पोताना पतिना
हृदयमां सारीरीते ठसान्या. ते पुत्रो पण ते स्त्रीयोनुं कहेवुं मान्य करीने, पोताना पितानो तिरस्कार करवा लाग्या.
ए रीते च्यारे तरफनुं दुःख भेगुं थवाथी, ते डोसाए पोको मूकवा मांडी. ते सांभलीने ते स्त्रीयो बोली
के, आपणा ससराने अन्न पचतुं नथी, ने वगर विचार्युं खा खा करे छे, तेथी चुंक आवती हशे. माटे लावो !
देवता वडे शेकीए. पछी ते स्त्रीयो पण लुगडांना डुचा सारी पेठे उना करीने जेण डाम दे, तेम डोसाने शेके छे;
तेथी ते डोसाने घणी पीडा थवाथी डोसो ना ना कहेतो जाय छे, तोपण पराणे पराणे शेके जाय छे, अने मनमां
विचारे छे, आ डोसाए लोकमां अमारी बहु फजेती करी छे, माटे फरी फरीने आवो लाग मलवानो नथी. एम

ते डोसाने बहु पराभव करे छे. त्यारपछी ते डोसो पण आर्तध्याने करी थोडा दिवसमां मरण पाम्यो. ए रीते वृद्धा-
वस्थानुं दुःखः जाणवुं.

वली ते वृद्धावस्थाना दुःखना वर्णननुं बीजुं काव्य, टीकामां लख्युं छे, ए लखीए छीए.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

गात्रं संकुचतं गतिर्विगलिता, दन्ताश्च नाशं गता ॥ दृष्टिर्भ्रश्यति रूपमेव ह्यसते, वक्रं च लालायते ॥
वाक्यं नैव करोति बान्धवजनः पत्नी न शूश्रूषते । धिक् कष्टं जरयाभिभूतपुरुषं, पुत्रोऽप्यवज्ञायते ॥२॥

अर्थः—वृद्धावस्थामां शरीर संकोचाइ जाय छे, एटले शरीरे करचलीओ वले छे. अने गति पण विकल थाय छे, एटले ज्यां पग मूकवो धारयो होय, त्यां न मूकातां बीजे ठेकाणे मुकाइ जाय छे. अने दांत पण पडी जाय छे. अने आंखे झांख आववाथी बराबर देखातुं नथी. अने रूप पण दिवसे दिवसे घटतुं जाय छे. अने मुखमांथी लाल चूए छे, वली बांधवजन पण, ते वृद्धनुं कहुं करता नथी. अने परणेली स्त्री पण, सेवा करती नथी. माटे जराए (वृद्धवस्थाए) करीने पराभव पामेला पुरुषने धिक्कार थाओ !!! केम के, पुत्र पण ते वृद्धनो तिरस्कार करे छे. माटे ए वृद्धापणानुं जीववुं ते केवल कष्टरूप जाणवुं. ॥ २ ॥

वली कहुं छे के, जेम ते वृद्धनी पोतानां घरनां माणसो निंदा करे छे, तेम ते वृद्ध पण पोताना घरना माणसोना अनेक दोष प्रकट करीने तेओनी निंदा करे छे. वली ते वृद्धे पूर्वे एटले जवानी अवस्थामां धर्म कर्यो हतो तेथी केटलाएक

लोक ते वृद्धनो निर्वाह करता हता, ते पण आ वृद्धावस्थामां तेनुं दुःख नाश करवाने समर्थ थता नथी जेम कोइ-
माणस नौकामां (वहाणमां) बेठो होय, तेवामां ते नौका भरदरिया वच्चे भांगी जाय, त्यारे तेमां बेठेला माणसोने
जेम दुःख थाय, तेम दुःख थाय, तेम आ वृद्धने पण सहाय्यता न मळवाथी, तेवुं दुःख थाय छे. तथा जे वृद्धने
जोवाथी बीजाने पण करुणा उत्पन्न थाय, तेवो ते वृद्ध दुःखी थाय छे. इत्यादि विस्तार श्रीआचारांगजीसूत्रथी
जाणवो. वली शास्त्रमां कह्युं छे के:—

॥ अनुष्टुप्पद्यम् ॥

सर्वे जीवा वि इच्छन्ति । जीवि उं न मरिज्जुं ॥ तम्हा पाणि वहंघोरं । निग्गंथा वज्जयतिणं ॥

अर्थ:—सर्वे वृद्धावस्थानुं जे दुःख कह्युं, तेथी मरणनी वेदनानुं दुःख अत्यंत जाणवुं माटेज शास्त्रमां कह्युं छे के,
सर्वे जीवो जीवुं वांछे छे, पण कोइ जीवो मरवुं इच्छता नथी. एटलाज माटे निर्ग्रंथ महामुनिओ घोर एवा प्राणि-
वधनो त्याग करे छे.

वली एज अधिकारने विशेष जाणवाना अर्थ पुरुषोए, श्रीआचारांगजीसूत्रमांथी जोइ लेवुं. वली गाथामां
च शब्दानुं ग्रहण कर्युं छे तेथी द्रव्य संबंधी पण घणुंज दुःख छे ते देखाडे छे.

अर्थानामर्जने दुःख-मर्जितानां च रक्षणे ॥ आये दुखं व्यये दुखं धिगर्थं दुःखसाधनम् ॥

अर्थ—आ. संसारने विषे मनुष्योने बे प्रकारना प्राण छे. तेम एक अंतःप्राण, ने बीजो बहिःप्राण. तेमां अंतः-
प्राण तो प्रसिद्ध छे, अने बहिःप्राण ते धन छे. केमके, प्राण जतां जेवुं दुःख थाय छे, तेवुंज दुःख धन जतां पण
थाय छे, एटलाज माटे ज्ञानी पुरुषोए आ दुःखनी पंक्तिमां धनने पण गण्युं छे. केमके, (अर्थानां के०) धन मेलवतां
पण दुःख थाय छे. तेमज उपार्जन करेला धनने साचववामां पण दुःख छे. माटे धन आव्ये पण दुःख छे, अने गये
पण दुःख छे. अर्थात् ते धनज दुःखदायक छे. माटे दुःखनुं साधन एवा धनने धिक्कार थाओ!! ॥ ४ ॥ एरीते
जन्म, जरा, रोग, मरण अने धन, ते संबन्धी दुःखनो विचार करबो, पण अंधपरंपराए न चालवुं. ए उपदेश.

॥ आर्यावृत्तम् ॥

यावत् न इंद्रियाणां हानिः यावत् न जराराक्षसी परिस्फुरति
जाव न इंद्रियहाणी । जाव न जरखसी परिस्फुरई ॥

यावत् न रोगविकारा यावत् न मृत्युः समाश्लिष्यति
जाव न रोगविआरा । जाव न मच्चू समुल्लिअई ॥ ३४ ॥

अर्थ—हे जीव! (जाव के०) ज्यां सुधी (इंद्रियहाणी के०) इंद्रियोनी हानी, एटले इंद्रियोनुं क्षोणपणुं (न के०)
नथी थयुं, तथा (जाव के०) ज्यां सुधी (जरखसी के०) जरारूप राक्षसी (न परिस्फुरई के०) नथी, प्रकट
थइ, तथा (जाव के०) ज्यां सुधी (रोगविआरा के०) रोग विकार (न के०) नथी प्रकट थया तथा (जाव के०)

ज्यां सुधी [मनु के०] मृत्यु जे ते (न समुल्लिअई के०) नथी उदयमां आव्युं, त्यां सुधीमां शक्तिने न गोपवतां तहारथी बने तेदलुं धर्मसाधन करी ले, नहिं तो पछीथी तने घणोज पश्चात्ताप थशे. ॥ ३४ ॥

भावार्थः—हे प्राणिन् ! ज्यांसुधी तारी इंद्रियोनी शक्ति भरपूर छे. अने ते शक्तिने जरारूप राक्षसीए भक्षण नथी करी, अने ज्यांसुधी रोग विकाररूप शत्रुए, कायारूप नगरमां घेरो नथी घाल्यो, अने ज्यांसुधी कालना सपाटामां बरोबर नथी आव्यो, त्यांसुधी तुं जेटलुं आत्म साधन करवुं धारीश, तेदलुं बनी शकशे. माटे जेम बने तेम प्रमाद मूकीने जलदीथी धर्म साधन करय ॥ ३४ ॥ वली भर्तृहरीए पण कहुं छे केः—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

यावत् स्वस्थमिदं कलेवरगृहं, यावज्जरा दूरतो । यावच्चेन्द्रियशक्तिप्रतिहता, यावत् क्षयो नायुषः ॥

आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा, कार्यः प्रयत्नो महान् । प्रोक्षीते भवने हि कूपस्वननं, प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ १ ॥

अर्थः—(यावत् के०) ज्यां सुधी आ शरीररूप घर साजुं छे, तथा ज्यांसुधी जरा नथी आवी, तथा ज्यां सुधी इंद्रियोनी शक्ति नाश नथी पामी, तथा ज्यांसुधी आउखुं पूरु नथी थयुं, त्यां सुधी पंडित पुरुषे पोताना कल्याणने अर्थे महोदो प्रयत्न करवो. अर्थात् रात्रि दिवस परलोके सुख थाय, एवाज साधनमां प्रवर्त्तवुं. केम के, कोइ एवं विचारे के, हालतो जुवानी अवस्था छे, माटे हालमां संसारनां सुख भोगवीने, पछी वृद्धावस्थामां धर्मसाधन करीशुं. पण हे सज्जनो ! जेम (प्रोक्षीते के०) घर अतिशे बल्लवा मांडयुं, त्यारे जे कूवो खोदवानो उद्यम करवो, ते केवो कहे-

वाय ? एटले घर बलवा मांड्या पछी कूबो खोदी पाणी कहाडी घर होलवायज नहीं. तेम वृद्धावस्थामां बधुं धर्मसा-
धन करीशुं, एम धारवुं ते सिद्ध थायज नहीं. केम के, वृद्धावस्थाना स्वाभाविक दुःखथी, धर्मसाधन बनी शकवुं
घणुंज कठण छे, माटे धर्मसाधन करवामां प्रमाद न करवो ॥

वली ए वातने मूल ग्रंथकार पण जणावे छे.

यथा गेहे प्रदीप्ते कूपं खनयितुं न शक्नोति कोऽपि
जहं गेहंमि पलिते । कूवं खणिउं न सक्रए कोइ ॥

तथा संपाप्ते मरणे धर्मः कथं क्रियते हे जीव
तहं संपत्ते मरणे । धम्मो केह कीरए जीवं ॥ ३५ ॥

अर्थः—हे जीव ! (जह के०) जेम [गेहंमि के०] घर (पलिते के०) बलवा मांडये सते (कोइ के०) कोइपण.
एटले समर्थ होय ते पण (कूवं के०) कूवाने (खणिओ के०) खोदवाने. अर्थात् कूबो खोदी पाणी काढीने, बलता
घरने होलववाने (न सक्रए के०) न समर्थ थाय, (तह के०) तेम (जीव के०) हे जीव ! (मरणे के०) मरण
(संपत्ते के०) प्राप्त थए सते एटले मरण नजीक आव्ये सते (धम्मो के०) धर्म जे ते (कह के०) किये प्रकारे (कीरए
के०) करी शकाय ? ॥ ३५ ॥

भावार्थः—हे आत्मन् ! ज्यारे (जुवानी अवस्थामां) तहारे धर्म करवानो अवसर हतो, त्यारे तुं बीजे चाले चढी गयो; एटले विषयीजीवनी संगते पशुनी पेठे फोगट अवस्था गुमावी. अने हवे ज्यारे शरीरनी शक्ति क्षीण थवाथी नकामा जेवो थयो, अने बली ज्यारे तने कुतरानी पेठे तहारां स्त्री पुत्रादिके तिरस्कार कर्यो, त्यारे तुं पराणै धर्मसाधन करवाने तत्पर थयो; पण हे मूढ जीव ! तुं एटलुं विचारतो नथी के, हवे महाराथी शुं बनवानुं छे? जेम च्यारे तरफथी घर बलवा मांडयुं. अने तेने होलववाने माटे, जाणे कूवो खोदी पाणी काढीने, ते बलता घरने होलवुं. इत्यादिक विचार जेम फोकट छे, तेम शरीरनुं सामर्थ्य गया पछी, धर्मसाधन करवानो विचार ते व्यर्थ छे, एम देखी तुं विचार के. धर्मसाधन तो मानपणमांथीज, अभ्यास करतां करतां प्राये घणे कालेज सिद्ध थाय छे. जेम कुवाना कांठा उपर पाणी काढवानी जग्याए पत्थरो अथवा लाकडुं पडयुं होय, तेमां पण कोमल एवा दोरडा-वडे, घणे काले करीने घसाराथी उंडा कापा पडे छे, पण तेवो कापो पाडवाने, कदापि लोढानी सांकळथी आखो दिवस घसे, तोय पण तेवो कापो न पडे. तेम तुं बाल्यावस्थाथीज विषय कषाय ओछा करवाने माटे धर्मसाधनमां वर्तवानो अभ्यास कर ॥ ३५ ॥

रूपं अशाश्वत एतत् विद्युल्लतावच्चंचलं जगति जीवितं
रूपमऽसासयमेयं । विद्युर्लयाच्चंचलं जंए जीअं ॥

સંધ્યાનુરાગસદૃશં ક્ષણરમણીયં ચ તારુણ્યં
સંજ્ઞાણુરાગસરિસં । સ્વણરમણીઅં ચ તારુણ્યં ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—હે આત્મન્ ! (એયં કે૦) આ (રૂઢં કે૦) શરીરનું સુંદરપણું જે તે (અસાસયં કે૦) અશાશ્વતું છે. કેમ કે, રોગાદિકે કરીને સનત્કુમાર ચક્રવર્તિના શરીરની પેટે નાશ પામે છે. વલી (જણ કે૦) જગન્ને વિષે (જીઅં કે૦) જીવિત જે તે (વિશુલયાચંચલં કે૦) વીજલીરૂપ લતાની પેટે ચંચલ છે. ઇટલે જેમ વીજલી ક્ષણમાત્ર દેખાઈને પછી નાશ પામે છે, તેમ જીવિત પણ થોડા કાલમાં નાશ પામે છે. અને (ચ કે૦) વલી (તારુણ્યં કે૦) જવાનીપણું જે તે (સંજ્ઞાણુરાગસરિસં કે૦) સંધ્યાકાલના નાના પ્રકારના રંગ સરખું ઇટલે સંધ્યાકાલે આકાશમાં પંચવર્ણા અભ્રપટલાના રંગ ઉત્પન્ન થાય છે, તેના જેવું (સ્વણરમણીઅં કે૦) ક્ષણમાત્ર સુંદર દેખાય તેવું છે ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ—જેમ સંધ્યાકાલે અનેક પ્રકારના વાદલાંના રંગ થાયછે, તે ક્ષણમાત્ર દેખાઈને વાયુના પ્રયોગથી નાશ પામે છે. વલી જેમ જલકમલ (પુંડરીકાદિ કમલ) અને સ્થલકમલ (ગુલાબનાં ફૂલ આદિ) કેવાં સુંદર પ્રફુલ્લિત દેખાય છે ? પરંતુ તેજ ફલ, બે ત્રણ દિવસમાં એવાં કરમાઈ જાય છે કે, તેનો કાંઈપણ શોભા રહેતી નથી: તેમ જુવાની અવસ્થામાં પણ શરીર, પુષ્પની પેટે સ્ત્રીલેલું દેખાય છે, અર્થાત્ મોહનું કારણ થઈ પડે છે. પરંતુ તેનું તેજ શરીર, વૃદ્ધાવસ્થામાં એવું નઠારું થઈ જાય છે કે, તેના સામું જોવું પણ બહુધા ગમે નહીં ! માટે એવી તરુણાવસ્થામાં શરીરનો શો મદ કરવો ?

आ शरीरनी सुंदरतानो अहंकार न करवा आश्री सनत्कुमार चक्रवर्त्तिनी कथा टीकामां जणाव्याथी लखीए छीए
कथा. ४

भरतचक्रवर्त्तिना जेवी रुद्रिवालो सनत्कुमारनामा चक्रवर्ती राजा हतो. सनत्कुमारनो वर्ण अने रूप अनुपम हतां. एक बेला सुधर्मसभामां ते रूपनी स्तुति थइ, ते बात कोई बे देवोने रुची नहि. पछी तेओ ते शंका टालवाने विप्ररूपे सनत्कुमारना अंतःपुरमां गया. सनत्कुमारनो देह ते बेला खेल भयौ हतो, तेनें अंगे मर्दनादिक पदार्थोनं मात्र विलेपन हतुं, एक नहानुं पंचियुं पहेर्युं हतुं, अने ते स्नानमंजन करवा माटे बेठो हतो. तेवामां विप्ररूपे आवेला देवता, तेनुं मनोहर मुख, कंचनवर्णी काया अने चंद्रना जेवी कांति, जोइने बहु आनंद पास्या. जरा माथु धुणाव्युं, एटले चक्रवर्त्तिए पूछ्युं. तमे माथुं केम धुणाव्युं ? देवोए कहुं. अमे तमारुं रूप अने वर्ण निरिक्षण करवा माटे बहु अभिलाषी हता, स्थले स्थले तमारा वर्णरूपनी स्तुति सांभली हती. आज ते बात अमने प्रमाणभूत थइ, एथी अमे आनंद पास्या, माटे माथुं धुणाव्युं के, जेवुं लोकोमां कहेवाय छे, तेवुंज रूप छे. एथी वली विशेष छे, पण ओछुं नथी. सनत्कुमार, शरीरना वर्णनी स्तुतिथी प्रभुत्व लाबी बोल्यो. तमे आ बेला महारुं रूप जोयुं तो भले, परंतु हुं ज्यारे राजसभामां वस्त्रालंकार धारण करी केवल सज्ज थइने, ज्यारे सिंहासन उपर बेसुं छुं, त्यारे महारुं रूप अने महारो वर्ण जोवायोग्य छे. अत्यारे तो हुं खेलभरी कायाए बेठो छुं, जो ते बेला तमे महारुं रूप वर्ण जुओ तो अद्भूत चमत्कार पामो, अने चकित थई जाओ. पछी देवोए कहुं. त्यारे अमे राजसभामां आवीशुं, एम कहिने

त्यांथी चाल्या गया, त्यारपछी सनतकुमारे उत्तम अने अमृत्य वस्त्रालंकारो धारण कर्या, अनेक उपचारथी जेम पोतानी काया विशेष आश्चर्यने उपजाबे तेम करीने ते राजसभामां आवी सिंहासन उपर बेठो. आजु बाजु समर्थ मंत्रियो, सुभटो, विद्वानो अने अन्य सभासदो योग्य आसने बेसी गया छे, राजेश्वर चामरछत्रथी अने खमा-खमाथी विशेष शोभी रह्यो छे. (वधाइ रह्यो छे.) त्यां पेला देवताओ पाछा विप्ररूपे आव्या. अद्भुत रूप वर्णथी आनंद पामवाने बदले जाणे खेद पाम्या छे ! एवा स्वरूपमां तेओए माथुं धुणाव्युं. चक्रवर्त्तिए पूछ्युं. अहो ब्राह्मणो ! गइ बेला करतां आ बेला तमे जुदा रूपमां माथुं धुणाव्युं, एनुं शुं कारण छे? ते मने कहो. अवधिज्ञानानुसारे विप्र कहुं के, हे महाराज ! ते रूपमां अने आ रूपमां भूमि अने आकाश जेटलो फेर पडी गयो छे. चक्रवर्त्तिए ते वात स्पष्ट समजवा पूछ्युं, त्यारे ब्राह्मणे कहुं. अधिराज ! प्रथम तमारी कोमल काया अमृततुल्य हती, पण आ बेलाए झेररूप छे. तेथी ज्यारे अमृततुल्य अंग हतुं, त्यारे आनंद पाम्या हता. आ बेला झेरतुल्य छे, त्यारे खेद पाम्या अमे कहीए छीए ते वातनी सिद्धता करवी होय तो, तमे हमणां तांबुल थुको, तत्काल तेना उपर मक्षिका बेसशे अने ते परधाम प्राप्त थशे. सनतकुमारे ए परीक्षा करी तो सत्य ठरी. पूर्व कर्मना पापनो जे भाग, तेमां आ कायाना मद संबंधनुं मेलवण थवाथी ए चक्रवर्त्तिनी काया फेरमय थइ गइ. विनाशी अने अशुचिमय कायानो आवो प्रपंच जोइने सनतकुमारना अंतःकरणमां वैराग्य उत्पन्न थयो के, केवल आ संसार तजवा योग्य छे. आवीने आवी अशुची स्त्री, पुत्र, मित्रादिना शरीरमां रहेली छे. ए सघलुं मोहमात करवायोग्य नथी. एम बोलीने, ते छ खंडनी प्रभूता

नो त्याग करीने चाली निकल्यो. एवं जाणीने अहं ममत्व न करवो.

गजकर्णवच्चंचलाः लक्ष्म्यः त्रिदशचापसदृशं चंचलं
गयकन्नचंचलाओ । लंत्थिओ तिअसंचावसारित्थं ॥

विषयसुखं जीवानां बुध्यस्व रे जीव मा मुह्यस्व
विसयसुहं जीवाणं । बुज्झसु रे जीव मा मुज्झं ॥ ३७ ॥

अर्थः—(जीवणं के०) जीवोनी (लंत्थिओ के०) लक्ष्मीयो जे ते (गयकन्न चंचलाओ के०) हाथीना कान जेवी चंचल छे. अने (विसयसुहं के०) विषयसुख जे ते (तिअसंचावसारित्थं के०) इंद्रना धनुष (आकाशमां लीलां पीलां धनुषनी आकृतिवालां वादलां देखाय छे ते) सरखां चंचल छे. ए हेतु माटे (रे जीव के०) हे मूढ जीव ! (बुज्झसु के०) बोध पाम. अने (मामुज्झ के०) मोह न पाम. केम के, फरीथी आवी मनुष्य देहादिक सामग्री मलवी घणीज दुर्लभ छे; माटे धर्मने विषे बोध पाम. ॥३७॥

भावार्थः—रे आत्मन् ! जे लक्ष्मीओने देखीने तुं अहंकार धारण करे छे के, आ लक्ष्मी जीवतां सुधीमां महारी पासेथी जवानीज नथी; परंतु ए लक्ष्मीयो हाथीना काननी पेठे चंचल छे. केम के, थोडा काल उपर तें जेओने मोटा धनाह्य दीठा हता, तेओज कर्मना वश थकी थोडा कालमां दरिद्र थएला तहारा जोवामां आवे छे. माटे लक्ष्मीओनुं

स्थिरपणुं नथी. वली जीवोनां शब्दादिक विषयसुख पण इंद्रधनुषनी पेठे एटले आकाशना लीला पीला रंगनी पेठे शीघ्र नाश पामे तेवां छे. एटले वस्तुगते विषयनां सुख झांझवानां पाणी जेवां, तथा धूमाडाना बाचका जेवां अस-
त्य छे. माटे हे जीव ! मनथी मानी लीधेलां विषयसुखने तथा लक्ष्मीने असत्य जाणी, श्रीजंबूकुमारनी पेठे धर्म-
साधन करवाने तत्पर था !! ॥३७॥

कथा ५

राजगृही नगरीने विषे रुषभदत्त नामा शेट तेनी धारिणी नामे भार्यानी कूखमां जंबूस्वामीनो जीव, जे पूर्व भवे पांचमा ब्रह्मदेवलोकने विषे तिर्यक् जृम्भक जातिमां महर्द्धिक देवता हतो, ते त्यांथी (देवलोकथी) चवीने, पुत्रपणे आवीने उपन्या. त्यारपछी माताए स्वप्नमां जंबूवृक्ष दीठो, पछी ज्यारे ते कुमारनो जन्म थयो, त्यारे तेनो महोत्सव करीने जंबूकुमार एवुं नाम दीधुं. अनुक्रमे युवान अवस्था पाम्यो. त्यारे श्री सुधर्मगणधरनी पासे धर्मदेशना सांभलीने वैराग्य पाम्यो, त्यारे श्री सुधर्मस्वामीने कहुं के, हे भगवन् ! हुं चारित्र लेइश, पण महारा माता पिताने पूछी आवुं. एम कहीने पाछो घर तरफ आवे छे, एटलामां मार्गमां आवतां जंत्रथी उपडेलो पत्थर, पोतानी पासेथी निकल्यो देखीने विचारवा लाग्यो के, हमणा जो मने आ तोपनो गोलो लागी जात, तो हुं अव्रतिपणामां मरण पामत ! एवुं जाणी श्री सुधर्मस्वामीनी पासे पाछो आवीने, ते कुमारें समकित मूल जे बार व्रत छे, ते बारे लीधां. एटले अंगिकार कयां. तेमां चोथा व्रतमां एटली मर्यादा राखी के, कदापि माता पिताना कहेवाथी स्त्रीयो परणवी

पडे तो तेने परणुं, पण स्त्रीयोनी साथे भोग भोगवुं नही. एवो त्याग करीने, फरी घेर आवी मात पिताने कहुं के, हे माता पिता !! मने आज्ञा आपो, हुं श्री सुधर्मस्वामी पास दीक्षा लेउं. त्यारे माता पिताए कहुं के, हे पुत्र ! दीक्षा पालवी घणी दुष्कर छे. एवी रीते घणो घणो समजाव्यो, तोपण जंबूकुमारे मान्युं नही. त्यारे माता पिताए कहुं के, हे पुत्र ! आठ कन्याओ साथे तहारुं सगपण करेलुं छे, माटे तेने परणीने पछी दीक्षा लेजे. ते सांभली जंबूकुमार मौनपणुं धारण करी रह्या. त्यारपछी माता पिताए, आठ कन्याओना पिताओने कहुं के, अमारो पुत्र वैराग्यवान् थयो छे, माटे तमारे दीकरीओ परणाववानी मरजी होयतो भले परणावो. पण ते कन्याओनो त्याग करीने जो दीक्षा ले, तो अमारो दोष कहाडशो नही. ते सांभली सर्व शेठिया कहेवा लाग्या के, अमे नही परणावीए. पण शेठीआओनी दीकरीओए कहुं के, अमे तो जंबूकुमारनेज परणीशुं, पण बीजाने परणवानो त्याग छे. त्यारे शेठियाओए पोतानी पुत्रीओने कहुं के, एतो दीक्षा लेशे. तोपण दीकरीयोए कहुं के, ए दीक्षा ले तो भले पण अमे तो एनेज परणीशुं. पछी ते एक रात्रीमां आठे कन्या परण्या, अने रात्रि शय्या उपर बेसीने सर्व स्त्रीयोने कहुं के, हुं तो प्रभाते दीक्षा लेइश. केमके, आ संसार सर्व अनित्य छे, कोइ कोइनी साथे आवनार नथी. त्यारे स्त्रीओए कहुं के, हे स्वामिन् ! तमे हमणां दीक्षा लेशो नही, हमणां तो जे संसारनुं सुख मल्युं छे, ते सारी रीते भोगवीने पछी दीक्षा लेजो, नहि तो कर्षणीना न्याये पश्चात्ताप करशो. जेन् कोइ मारवाड देशनो कर्षणी, पोताने घेर घउं वावीने पछी मेवाडमां पोताने सासरे गयो, त्यां तेनी सासुए सारा

रोटला करीने थालमां मूक्या. उपरथी शेलडी मूकी. ते शेलडी कर्षणीने घणी सारी स्वादिष्ट लागी. पछी ज्यारे पोताना सालाने पूछयुं के आ शेलडी तमने क्यांथी मली ? एटले तमारे घेर क्यांथी आवी ? त्यारे सालाए कहुं के, ए अमारा घरमां नीपजे छे. बनेवीए पुछयुं. ते केवी रीते निपजे छे ? त्यारे साडाए शेलडी वाववानो विधि देखा-डयो. पछी कर्षणीए जाण्युं के, महारे घेर पण हुं वावीश. एम निर्धार करी घेर आवीने प्रथम जें घउनुं खेत्र वाव्युं हतुं, तेने उखेडी नाखवा लाग्यो. त्यारे लोकोए कहुं के, आ तुं शुं करे छे ? तेणें कहुं के, हुं एमां शेलडी वावीश. त्यारे लोको कहेवा लाग्या के, आ देशमां पाणी नथी, माटे शेलडी थशे नही. तेम छातां जो तने शेलडीज वाववानी इच्छा होय तो, एकवार जे आ घउनी खेती करेली छे ते कपावी ले, पछी शेलडी बनावजे. एवं लोकोनुं कहेवुं तेणे मान्युं नही, अने शेलडी वावी, ते थोडी उगी, एटलामां कुवामां पाणी खूटी पडयुं, तेथी जे उगेली शेलडी हती ते पण सुकाइ गइ. त्यारे पश्चात्ताप करवा लाग्यो. तेम हे स्वामिन ! तमे पण छतुं सुख मूकीने बीजा नवा सुखनी चाहना करो छो तो पछी पस्ताशा !! एवी स्त्रीयोनी वाणी सांभली जंबूकुमारे कहुं के, पूर्वोक्त दृष्टांते पश्चात्ताप नही करूं. परंतु जो नही समजशो तो तमेज पस्तावो करशो. हुं तो ललितांग कुमारनी पेठे तमारा फंदमां नही पडूं. तेनी कथा कहुं छुं ते सांभलो. एक नगरमां एक शेठनो पुत्र ललितांग कुमार एवे नामे महा रूपवंत पुत्र हतो, तेने एक दिवसे ते नगरनां राजानी रूपवती नामा राणी छे, तेणीये दीठो. त्यारे एकांते बोलावीने तेनी साथे संसार संबंधी भोगविलास करवा लागी. एटलामां राजा पण त्यां आव्यो. त्यारे भयभ्रांत थइने, राणीए ते ललितांग

कुमारने, खालमां उतार्यो. अने विचार्युं के, पछी कहाडीश. हवे राणीतो राजानी साथे रमवा लागी मइ, अने ललितांग खालमां भूखे मरतो कोइ अन्य आवीने एठवाडो नांखे ते खाय, अने एठनुं पाणी पडे ते पीए. एवी रीते च्यार महिना पर्यंत खालमां पडी रह्यो एम पण कहे छे. “तत्त्व केवली गम्य” त्यारपछी ललितांगना माबापे घणोये जोयो, पण जड्यो नही, तेथी शोक करवां बेठां. एटलामां वर्षाद आव्यो तेथी खालमां पाणी भराणुं. ते पाणी कहाडवा सारु खाल उघाडी, ते खालना पाणीनी साथे ललितांग पण तणातो तणातो नगरनी महोटी खालमां जइ पड्यो. तेने लोकोए देखीने तेना माता पिताने जइ कछुं. माता पिता जइ खालमांथी कहाडी घेर लइ गया, त्यां मुछां खाइने पडी रह्यो शरीर पीलुं पडी गयुं, हाडकां नीकली आव्यां, माता पिताए घणा प्रकारना तैलादिक मसली जागतो कयो, त्यारे कांइक सावचेत थयो. पछी औषधोपचार करतां करतां घणा दिवसे तेनो शरीर सारुं थयुं, त्यारे बली कपडा प्रमुख पहेरीने बजारमां फरवा नीकल्यो. तेने राणीये देखीने बोलाव्यो. ते बोल्यो के, हवे हुं तमारा फंदमां पडुं नही. ॥ इति ॥ ललितांग कथा ॥ एवी रीते आठे स्त्रीयोए जुदी जुदी आठ कथाओ संसारना सुखनो त्याग न करवो, ते आश्रयथी जंबूकुमारने कही, अने जंबूकुमारे पण फरी संसारनी असारता बतावनारी जुदी जुदी आठ कथाओ आठे स्त्रीयोने कही. ते कथाओ इहां ग्रंथ बधवाना भयथी लखी नथी. जो जाणवाना मरजी होय तो श्री जंबूचरित्रमां जोइ लेज्यो. त्यारे स्त्रीयो प्रतिबोध पामी. एवामां एक प्रभवो नामे चोर पांचसे चोरने साथे लेईने, जंबूकुमारना घरमां आव्यो. तेणे सर्वने विद्याना बलथी अवस्वापिनी निद्रा मूकी, तेथी सर्वने

निद्रा आवी गइ, परंतु जंबूकुमारने निद्रा न आवी. पछी ताळां उघाडवानी विद्याथी भंडार उघाडीने, नवाणुंक्रोड सोना महोरोनी गांठडियो बांधी ने लेइने चालवा मांडया, एटलामां जंबूकुमारने, यद्यपि द्रव्य उपर मूर्छा तो बिल-कूल नथी, तोपण एवो विचार आव्यो के, महारे तो प्रभाते दीक्षा लेवी छे, अने आ चोर लोको जो द्रव्य लेइ जशे तो लोक कहेशे के, जुओ भाइओ ! एनुं धन सर्व चोर लेइ गया, तेथी ए माथुं मुंडावे छे एवी रीते धर्मनी निंदा थशे, ते बात सारी नही. एवुं चितवीने नवकार गणवा लाग्या, तेथी पांचसैं चोरोना पग स्थंभाइ गया. त्यारे प्रभवाने विचार थयो के, आते शुं थयुं ! त्यारे जोवा लाग्यो तो जंबूकुमारने जागता दीठा. त्यारे प्रभवे जाण्युं के, एनी पासे कोइ महा जोरावर विद्या छे, एवुं जाणीने जंबूकुमारने कहुं के, महारी विद्या तमे ल्यो, अने तमारी विद्या मने आपो. त्यारे जंबूकुमारे कहुं के, महारी पासे कोईपण विद्या नथी. वली बीजी विद्या महारे जोइती पण नथी. महारे तो मात्र नवकार मंत्रनो आधार छे. एवो धर्मोपदेश दीधो. त्यारे प्रभवे कहुं के, आ नवी परणेली स्त्रीयोनी त्याग करीने तुं दीक्षा लेजे. तेने जंबूकुमारे कहुं के, हे प्रभवा ! संसारमां सुख छेज क्यां? के जेने हुं भोगवुं. संसारनुं सुख तो मधुबिंदुआ समान छे, तेनी लालचे जीव संसारमां रझळे छे. जेम कोई एक पुरुष भूलथी उजड अटवीमां जइ पडयो, तेनी पछवाडे एक हाथी दोडयो, त्यारे ते नाशतो भागतो, एक वडनी शाखामां जइ लटकी रह्यो. हवे ते शाखानी नीचे एक कूवो छे, तेमां च्यार सर्प पोतानुं मोहुं फाडीने बेठा छे, तथा एक अजगर पण मोहुं फाडीने बेठो छे, तथा ते वडना थडने हाथी धुणावी रह्यो छे, तथा जे शाखामां ते पुरुष लटके छे, ते शाखाने एक कालो

अने बीजो (९) थोलो एवा बे उंदरो कापी रखा छे. वली तेनी उपर एक मधमाखीनो मधपुडो छे, तेनी (१०) मक्षिकाओ उडी उडीने ते पुरुषना शरीरने चटका मारी रहेली छे. एटलामां ते मधपुडामांथी मधनुं एक (११) टीपुं टपक्कुं, ते पेला पुरुषनी जीभने जड़ लाग्युं, त्यारे ते पुरुषे उंचुं जोवा मांड्युं तो तेणे दीठुं के, मधपुडामांथी ए मधुबिंदु पडे छे; एवं जाणीने ते टीपानी नीचे महोडुं उघाडुं राखीने लटक्यो, अने टीपाना स्वादमां मग्न थयो थको पोताना उपर पूर्वोक्त अनेक जातनां दुःख पड्यां छे ते सर्वे भूली गयो, एटलामां एक (१२) विद्याधर आवीने कहेवा लाग्यो के, हे पुरुष ! तहारु दुःख देखीने मने दया आवे छे; माटे आव ! महारा (१३) विमानमां बेशी जा. हुं तने दुःखमांथी काढवा वांछुं छुं. त्यारे ते पुरुष बोल्यो, हे विद्याधर ! आ एक टीपुं मधनुं महारा मुखमां आववा द्यो, पछी हुं आपनी साथे विमानमां बेशी चालुं, एम एक टीपुं आव्युं. वली पण कहुं के, आ बीजुं टीपुं आवे तो चालुं. ए रीते एकेक टीपाना स्वादमां लोभाणो थको ते विकट स्थानने छोडे नही, त्यारे विद्याधरे जाण्युं के, एतो एवोज मूर्ख छे, लोभी छे, ए कांड दुःखमांथी निकलशे नही. एवं जाणी तेने त्यांज मूकी विद्याधर चाल्यो गयो. तेम हे प्रभवा ! आ अवसर चूक्या तो फरी संसारमां पड्या, ने मनुष्य अवतार मलवो महा दुर्लभ छे. एवां दचन सांभळीने प्रभवो चोर पण प्रतिबोध दाम्यो, अने बोल्यो के, हे जंबू ! तुं पण तहारी साथे दिक्षा लेइश, पछी जंबूकुमारे पोताना माता पिताने प्रतिबोध दीधो, तथा प्रभवे पण पांचसे चोरोने प्रतिबोध दीधो, एम सर्व मली प्रभाते नवाणुंक्रोड सोनैया धर्मक्षेत्रोमां खरची नांखीने उत्तम उत्सवसहित पांचसेने सत्तावीश

१ जीव. २ संसाररूप अटवी. ३ कालरूप हाथी. ४ आउखारूप शाखो. ५ भवरूप कूवो. ३ च्यार कषायरूप सर्प. ७ करकरूप अजगर. ८ हाथी. ९ दिवस एरूप बे उंदरो. १० सर्व कुटुंबरूप मक्षिकाओ. ११ विषयसुखरूप मधनुं टीपुं.

જનોની સાથે, શ્રીજંબૂકુમારે શ્રીસુધર્મસ્વામી પાસે દિક્ષા લીધી, એ રીતે લક્ષ્મી અને વિષયનાં સુખ ત્યાગ કરવા માટે, જંબૂકુમારનું દૃષ્ટાંત કહ્યું, આ મધુર્વિદુઆના દૃષ્ટાંતનો સિદ્ધાંત એટલે ઉપનય ધર્મો પ્રસિદ્ધ છે, તોપણ કિંચિત્ ટીકા કરીને દેખાડ્યો છે.

યથા સંધ્યાયા શકુનાનાં સંગમઃ યથા પથિ ચ પથિકાનાં
જંહ સંઝાણે સંઝાણા । ણ સંગમો જંહ પંહે ઐ પહિઆણં ॥

સ્વજનનાં સંયોગઃ તથૈવ ક્ષણભંગુરઃ જીવ
સયયોગં સંજોગો^{૧૨} । તહેવં સ્વર્ણભંગુરો જીવં

અર્થઃ:-હે આત્મન્ ! [જંહ કે૦] જેમ [સંઝાણ કે૦] સંધ્યાકાલને વિષે (સંઝાણ કે૦) પક્ષિયોનો (સંગમો કે૦) સંગમ થાય છે, [અ કે૦] વલી [જંહ કે૦] જેમ [પંહે કે૦] માર્ગને વિષે [પહિઆણં કે૦] માર્ગે જનાર લોકોનો સમાગમ થાય છે, એટલે માર્ગમાં જનાર લોકોનો સમાગમ તથા પક્ષિયોનો સમાગમ જેમ થોડા કાલનો છે, [તહેવં કે૦] તેમજ [જીવ કે૦] હે જીવ ! (સયયોગં કે૦) સ્વજનનો (સંજોગો કે૦) સંયોગ જે તે (સ્વર્ણભંગુરો કે૦) ક્ષણભંગુર છે. એટલે ક્ષણમાં નાશ પામવાના સ્વભાવવાળો છે. ॥૩૯॥

ભાવાર્થઃ:-જેમ સંધ્યાસમયે અનેક પ્રકારનાં પક્ષિયો ચારે દિશા તરફથી આવીને એકઠાં મળે છે, અને પ્રાતઃકાલે તેજ પક્ષિયો પોત પોતાના કર્મને અનુસરીને ચારે દિશા તરફ ઉડી જાય છે, તેમ આ સંસારને વિષે અનેક પ્રકારના જીવો ચારે ગતિમાંથી આવીને, આ મનુષ્યભવમાં એકઠા થયા છે. અને તેજ જીવો, પાતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, પાછા કર્માનુસારે ચારે ગતિમાં જતા રહે

छे. तथा जेम मार्गने विषे, कोइ किये गामथी, कोइ किये गामथी आवीने भेगा थाय छे, पछी त्यां थोडीवार विश्राम करीने, ए
टले भातुं खाइने पाछा सर्वे पोतपोताना योग्य स्थानक प्रत्ये जता रहे छे, पण तेओ एक ठेकाणे बेशी रहेता नथी; तेम आ
संसारी जीव पण, कोइ कइ गतिमांथी, कोइ कयि गतिमांथी, आवीने एकठा थाय छे. त्यां पोतपोताना कर्मानुसारे सुख दुःख
भोगवीने, पछी पाछा पोतपोताने योग्य गतिमां जता रहे छे. पण कोइ कोइना झाल्या रहेता नथी. वली जेम चारे दिशाएथी
आवेला मनुष्योनां नाम जूदां जूदां छे, तेमां चारे गतिमांथी आवेला अने एक घरमां रहेला एवा जीवोनां नाम पण जूदां जूदां
कल्प्यां छे. तेमां कोइ माता कहेवाय छे, कोइ पिता, कोइ भार्या, कोइ भाइ, कोइ पुत्र, कोइ पुत्री, इत्यादि कल्पनाए करीने नाम
ठराव्यां छे. तेमां तुं महोठो मोह धारण करे छे, अने तेने सुखे सुखी, अने तेने दुःखे दुःखी थाय छे. परंतु हे मूढ जीव !
तुं एटलुं विचारतो नथी के, आ जूठा संबंधने साचो संबंध मानीने थुं करवा हेरान थउ छुं? माटे हे जीव ! एवा जूठा संबंधने
जूठो मानीने, तेना उपरथी मोह उतारीने, आत्म साधन करवाने विषे उद्यमवंत था! ॥३९॥

॥ उपजातिवृत्तम् ॥

निशविरामे जागरितः सन् परिभावयामि गृहे प्रदीप्ते किं अहं स्वपिपि
निसाविरामे परिभावयामि । गेहं पलित्ते किमहं सुयामि
दहंत आत्मानं उपेक्षे यत् धर्मरहिताः दिवसान् गमयामि तत्
दुःखं तं मुष्पाणामु वक्षयामि । जं धर्मरहिओ दिअहा गामामि ॥३९॥

अर्थ:-हे जीव ! तने एवो विचार केम नथी आवतो के, हुं, (निसाविरामे के०) रात्रि विराम पामे सते एटले पाछली चार घळी रात्री रहे सते जागीने (परिभावयामि के०) आवो विचार करुं के (जं के०) जे हुं (धम्मरहिओ के०) धर्म रहित थयो सतो (दिअहा के०) दिवसोने (गमामि के०) फोकट केम गमावुं छुं !!! अने बली (गेहे के०) शरीररूप घर (पलित्ते के०) बलवामांडे सते (अहं के०) हुं (किं के०) इया माटे (सुयामी के०) सुइ रहुं छुं ! अने (भज्जगतं के०) दाइता एटले शरीररूप घरनी साथे बली मरता एवा (अप्पाणं के०) आत्मानी (उवखयामि के०) उपेक्षा केम करुं छुं !!! अर्थात् देहनी साथे रहेला बलता आत्मानी हुं रक्षा केम नथी करतो !! इत्यादि आत्मभावना तुं केम भावतो नथी ? ॥ ३९ ॥

भावार्थ.-शास्त्रने विषे सर्व हत्याओ करतां आत्महत्या महोटी गणी छे. एटले जाणी जोइने आत्मानुं बगाडवुं, अर्थात् छती सामग्राए पण आत्मसाधन न करवुं, अने रात्रि दिवस देहादिक परभावमांज रच्युं पच्युं रहेवुं; ते शुं आत्मानी घात करी न कहे-वाय ? अर्थात् आत्महत्याज कहेवाय !! माटे बधो रात्रि दिवसतो संसारना वेगमां चढी जतां कांड पण विचार न आव्यो, पण पाछली च्यार घळी रात्रे उठीने, जरा निर्मल चित्तवालो थइने, बीजा बधा विचार रहेवा देइने, हे आत्मन् ! तुं तद्वारा आत्मानो विचार कर. इहां पाछली च्यार घडी रात्रे उठीने विचार करवानुं ग्रंथकार लखे छे, तेनो अभिप्राय ए छे के, जेम स्त्रीयो घंटीये दलवा मांडे छे, पछी दलतां दलतां एटले फेरवतां फेरवतां ते घंटीने एवा वेगमां लावे छे के, ते बखते जो घंटी फेरववी मूकी दे, तोपण वेगना जोरथी ते फेरव्या बिना पांच सात आंटा फरी जाय छे. तेम आ जीव पण बधो दिवस संसारना कामनो एवो वेग लगाडे छे के, ते रात्रे लांबो थइने सुए छे, तो पण ते कामनां स्वप्न आवे जाय छे. ते स्वप्न, दिवसे करेला कामना इ-

रका છે. તે હચરકા ઘણું કરીને પાછલી રાત્રે શાંત પડે છે; માટે તે અવસર શુભ ધ્યાન કરવાનો શાસ્ત્રકારે જણાવ્યો છે, માટે તું એવો વિચાર કર કે, આ બધા મનુષ્યભવના અમૂલ્ય દિવસો ધર્મ વિના ફોકટ કેમ ગમાવે છે? અને આ મહારૂં શરીર પણ જરારૂપ અગ્નિની ઝારવડે બલવા માંડ્યું, તેની સાથે રહેલો જે આત્મા, તે પણ બલવા માંડ્યો છે, તો તે આત્માને તું કેમ બલવા દે છે? પરંતુ આત્માજ્ઞાનવડે દેહથકી આત્માને જુદો સમજીને તું દેહના ભાવ જે જડ, દુઃખ અને મિથ્યાભાવ તેને દેહને વિષે જ સમજ. અને આત્માના ભાવ જે સત્, ચિત્ અને આનંદરૂપ ઇટલે સચ્ચિદાનંદરૂપ તેને તું આત્મભાવે સમજ. ઇટલે જે દેહ છે, તે સડી જાય, પડી જાય, યાવત્ વિધ્વંસ થઈ જાય તેવા છે. અને જે આત્મા છે તે તેથી ઊલટો છે. ઇટલે સડી જાય તેવો, પડી જાય તેવો, યાવત્ વિધ્વંસ થઈ જાય તેવો નથી. એવી રીતે આત્માનું અને દેહનું સ્વરૂપ જૂઠું સમજીને તે જે દેહને વિષે મિથ્યા અહંપણું માન્યું છે, તે તથા દેહ સંબંધી પદાર્થોને વિષે મિથ્યા મમત્વ માનેલો છે, તેને ઓટો જાણીને તે બેનો ત્યાગ કરવાને વિષે પ્રયત્નવંત થા. એ ઉપદેશ.

॥ अनुष्टुप् ॥

याया व्रजति रजनी न सा प्रतिनिवर्तते
जाजा वच्चै रयणो । न सा पभिनियतइ ॥

अधर्मं कुर्वतो जंतोः अफलाः याति रात्रयः
अहम्भं कुणर्माणस्स । अहलां जंतिं राईओ ॥ ४० ॥

अर्थ:-हे आत्मन् ! (जाजा के०) जे जे (रघणी के०) रात्री (वज्जइ के०) जाय छे, (सा के०) ते ते (पडिनिपत्तइ के०) पाछी आवती (न के०) नथी. आ जग्याए दिवस ग्रहण नथी कर्यो, तोपण उपलक्षणथी ग्रहण करवो. एटले गया दिवस पण पाछा आवता नथी. केमके [अहम्भं के०] अधर्माने (कुणमाणस्स के०) करतो एवो जे तुं, ते तहारी (राईओ के०) रात्रीयो जे ते (अहला के०) अफल, एटले निष्फल (जंति के०) जाय छे. अर्थात् अधर्म करीने तहारा मनुष्यभवना रात्री दिवस व्यर्थ जाय छे. ॥ ४० ॥

भावार्थ:-आ जीवनो जेटलो वखत धर्मसाधन करवामां जाय छे, तेटलोज वखत ज्ञानी पुरुषोए सफल गण्या छे, अने बाकीनो रात्री दिवसनो जे काल एटले धर्मसाधन विनानो जे काल, ते पशुनी पेठे निष्फल जाय छे, केमके, पशुने विषे आहार, निद्रा, भय अने मैथुन विगोरे जेवो रीते छे. तेवीजरीते तहारे विषे पण छे. माटे तहारो जन्मारो पण धर्मसाधन विनानो पशु जेवो समजवो.

यस्य अस्ति मृत्युना सख्यं यस्य च अस्ति पलायन मृत्योः सकाशात्
जस्स ऽत्थिं मच्चुण्णो सख्वं । जस्स वं ऽत्थिं पलायणं ॥

यो जानाति न मरिष्यामि केवलिवाक्यात् सः निश्चये कांक्षति श्वःधर्मः स्यादिति नान्यैः कार्यं
जो जाणे नं मरिस्सामि। सो हुं कंखे सुए सिया ॥ ४१ ॥

अर्थः—हे जीव! (जस्स के०) जे पुरुषने (मच्चुणा के०) मृत्यु संगाथे (सरुखं के०) मित्रता (अच्छि के०) छे. (व के.) वली (जस्स के०) जे पुरुषने (पलायणं के०) मृत्युथी नासी जवुं (अत्थि के०) छे. वली (जो के०) जे पुरुष (जाणे के०) एम जाणे छे के, (मरिस्सामि के०) हुं मरीश (न के) नही. (सो के०) ते पुरुष (हुं के०) श्वः आवती काले धर्म-साधन करीश, ए प्रकारे (सिया के०) स्यात् एटले कदाचित् (कंखे के०) आकांक्षा करे. एटले इच्छा करे, ते प्रमाणे छे. परंतु एवी रीते कोई पुरुषने कोई दिवस पण थयुं नथी के, महारे मृत्युनी साथे मित्रता छे; माटे महारे तो कदि मरवुं नही पडे! तथा कोई पुरुषने एम थतुं नथी के, हुं बलवान छुं माटे मृत्युथी नाशीने बचीश. तथा कोईना मनमां एम नथी थतुं के, हुं क्यारे पण नही मरुं, तो पण ते प्राणी धर्म संबंधी कार्यनां शीघ्रता करवाने ठेकाणे आवती काले थशेज तो ! एवीरीते प्रमाद, केम करतो हशे ! ॥ ४१ ॥

भावार्थः— इहां अभूत उपमा अलंकारे करीने उपदेश करे छे, एटले आवी वस्तु कोई दिवस निपजी नथी, ते कदाचित् जो निपजे, तो ते आश्चर्यकारक कहेवाय आ जीवना मनमां थाय छे के, आजतो धर्मसाधन नहो करीए, पण आवती काले करीशु. पण केम जाण्युं के, तुं आवती काल सुधी जीवीश? माटे आवती काले जीव-

वानुं तो कोण मनमां जाणे के, जेने मृत्युनी साथे खरी भाईबंधी होय, एटले ते मृत्युने पोतानी आज्ञामां राखी शक्तो होय, तो ते पुरुष कदापि एम धारे के, आजनुं काल्य करीशुं, तो ते युक्त छे. तथा कोई बलवान् पुरुष, मृत्युना झपाटामां न आवतां, एवी कोई पर्वतनी गुफामां पेशी जाय के, ते मृत्युना हाथमांज न आवे ! जो एवो शक्तिवान् होय, तो ते पुरुष कदापि आज करवानुं काल्य करीशुं, एम विचारे तो ते युक्तछे. तथा कोईपुरुषे कोई केवलज्ञानी महाराजनी पासेथी जाण्युं होय के, हुं तो कोईकाले मरवानेज नथी, तो ते पुरुष कदाचित् एम धारे के, हुं आज करवानुं काल्य करीश, तो ते पण युक्त छे. परंतु उपर लखेली सर्व वातो कोईकाले थई नथी, वर्तमान कालमां थती, नथी अने आगामी कालमां थशे पण नहीं. तोयपण एवी मिथ्या कल्पना मनमां करीने हे, जडबुद्धि जीव ! तुं बीजा संसारना कामनो प्रमाद करवो छोडी दइने, फक्त धर्म साधन करवामां केम प्रमाद करे छे ? ॥ ४१ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

दंभेन सूत्रोद्वेष्टनं यथा कुर्वतस्तथा व्रजंति निश्चये रात्रयः च दिवसाः च
दंभकंलिअं करित्तां । वच्चंति हुं राईउ यं दिवसा यं ॥

आयुः लघुकुर्वतः गताअपि न पनः निवर्त्तते
औउस संविर्ल्लता । गयांवि न पुंणो नियंतंति ॥ ४२ ॥

अर्थः—हे आत्मन् ! (दंडकलिअंके०) दंड जेम सूतनी कलाना (करिस्ता के०) करे छे. एटले कोलिआदिक नीच लोको फालका उपर चढेला सूतरने जेम लांबा दंडवडे करीने उकेले छे, अर्थात् लुगडुं वणवाने माटे लांबो ताणो करवाने अंत्यजो फालका उपर चढेला सूतरने लांबा दंडना लसरकावडै करीने झपाटाबंध उकेले छे, तेम (आउसंके) आयुष्यने (संविल्लंता के०) उकेलता एवा (राइओ के) रात्रिओ, (य के०) अने (दिवसा के०) दिवसो जे ते (वच्चन्ति) जाय छे. (य के०) अने बली (गयावि०) गया एवा जे दिवस तथा रात्रिओ, ते (हु के०) निश्चे (पुणो के०) फरीथी (नियचंति के०) पाछां आवतां (न के०)नथी ॥ ४२ ॥

भावार्थः—एक कालरूप चांडाल छे, ते दिवस रात्रिनुं जवुं आववुं ते रूप, दंडना लइकरवडे करीने मनुष्यना आयुष्यरूपी सूतरना पिंडने शीघ्रपणे उकेले छे. एटले आउखाने जलदी घटाडे छे. माटे हे आत्मन् ! ते आउखामांथी गयेला रात्रि अने दिवस कदि पण पाछा आवता नथी. जेम आ ग्रंथ छपावीने प्रसिद्ध थयानी तिथि विक्रम संवत् १९४७ ना कार्तिक शुदि ५ (ज्ञानपंचम) ने सोमवार हतो, हवे ते वर्षनी तेज तिथि, वार, आ आखा जन्मरामां फरीथी आववाना नथी. तेम हे भव्य जीवो ! आ गएला दिवस रात्रि पण तेनी पेटे पाछा आववाना नथी. एटले गया ते तो गयाज ! एवुं जाणीने आ धर्मकार्य तो काले करीशुं. एम नही करतां, ते धर्मध्यान प्रमादरहित पणे आजज करवुं. ए उपदेश ॥ ४२ ॥

॥उपजातिवृत्तम्॥

यथा इहलोके सिंहः इव मृगं गृहीत्वा मृत्युः नरं नयति निश्चयेन अंतकाले
जंहे हं सीहो वं मियं गहार्यं । मच्चू नरं णेइं हुं अन्तकां

न तस्य माता च पिता च भ्राता काले तस्मिन् जीवितभागधारकाः भवन्ति

न तस्स मायां वं पियां वं भायां । कालंमि तंमिं^३ ऽसहरा भवन्ति ॥ ४३ ॥

अर्थः—(इह) आ लोकने विषे (जह के०) जेम (सीहो के०) सिंह (मृगं) मृग जे तेने (व० के) जेम [व शब्द
नो अर्थ इव जाणवो] (गहाय के०) ग्रहण करीने एटले पकडीने नाश करे छे तेम (हु) निश्चयथी (मच्चूके०) मरण
जे ते (नरं के०) मनुष्यने (अंतकाले के०) आयुष्य पूरुं थये (णेइ) लेई जाय छे. (तस्स के०) ते माणसने (तंमि के०)
ते (कालमि के०) समयने विषे एटले मरणनी वखते (माया के०) माता जे ते (व के०) वली (पिया के०) पिता
जे ते (व के०) वली (भाया के०) भाई जे ते (असहरा के०) अंशमात्र पण धारण करवाने, एटले लगारमात्र पण
रक्षण करवाने (न भवन्ति) समर्थ नथी थतां ॥ ४३ ॥

भावार्थः—हे जीव गमे तेवो धिरजवालो मनुष्य होय, तो पण अंतकाले मरणनी घणी वेदनाथी ते माणस
मृग जेवो निर्बल थई जाय छे, त्यारे तेने सिंहख्य काल पकडीने लइ जाय छे. ते वखते मनुष्यनां माता पिता, भाई
इत्यादि कोइपण लगारमात्र राखवा समर्थ थता नथी. एटले गमे तेदला उपाय करे, तो पण तेने राखी शकतानथी

॥ आर्यावृत्तम् ॥

जीवितं जलबिंदुसमं संपत्तयः तरंगलोलाः

जीअं जलबिंदुसमं । संपत्तीओ तरंगलोलाओ

स्वप्नसमं च प्रेमं यत् जानीषं तत्तथा कुरुष्व

सुमिणयसमं च पिम्मं । जं जाणसु तं करिज्जसु ॥ ४४ ॥

अर्थ:-हे आत्मन् ! (जीअं के०) जीवतुं (जलबिंदुसमं के०) जलबिंदु जेवुंछे, एटले डाभना अग्रभाग उपर रहेला जलना बिंदु समान चंचल छे. तथा (संपत्तिओ के०) संपत्तिओ जे ते (तरंगलोलाओ के०) समुद्रना तरंग जेवी चंचल छे. एटले एक ठेकाणेशी बीजे ठेकाणे तुरत जती रहे तेवी छे. (च) वली (पिम्मं के०) स्त्रीयादिकनो प्रेम जे ते (सुमिणयसमं के०) स्वप्न समान छे. एटले क्षणमां नाश पामे तेवो छे. ते कारण माटे (जं के०) जो (जाणसु के) ए प्रकारे खरी रीते, जो अंतःकरणशी अस्थिरपणुं जाणतो होय, तो (करिज्जसु के०) जाण्या प्रमाणे कर. एटल अप्रमादपणे धर्मसाधन कर. ॥ ४४ ॥

भावार्थ:-लोकोमां चालतुं घणुं पोपटियुं, ज्ञान देखीने ग्रंथकार उपदेश करे छे. हवे पोपटियुं ज्ञान एटले शुं? जेम कोइ माणसे एक पोपटने भणाव्युं के—बिल्लि [बिलाडी] आवे तो तरत उडी जवुं, एवीरीते, शीखव्युं. तयार पछी ते पोपट पण ते वाक्यनो वारंवार अभ्यास करीने, तेरीते बोलवा लाग्यो. परंतु ते बिचाराने एम खबर नथी

કે, ચિહ્નિ તે શું? અને ડહી જવું તે શું? પછી એક દિવસ તે પોપટ જેવો પાંજરામાંથી નિકળ્યો, તેવોજ ચિલાડીએ
જાલ્યો. તોયપણ તે પોપટ પૂર્વે શિશ્વબેલા વાક્યને બોલે જતો હતો, તે વચ્ચેજ તે પોપટની ઢોક મરડી નાંચી માટે
હે ભવ્ય જીવો ! કહો ! તે પોપટનું જ્ઞાન કેવું કહેવાય? તેમ આ સર્વે લોકો મુખે એમ બોલે છે કે, જલના બિંદુ જેવું
ચંચલ છે, એવું બોલે છે તોય પણ જીવવાને માટે અનેક પ્રકારના ન કરવાના યોગ્ય એવા ઘણા ડરાય કરે છે, અને વલી
એમ બોલે છે કે, આ સંપત્તિઓ પણ પાણીના તરંગની પેઠે અસ્થિર છે, પરંતુ તેજ સંપત્તિઓને રાખવાને માટે, સન્મા-
ર્ગને વિષે વાપરવામાંજ ઘણુંજ કૃપણપણું કરે છે, અને વલી એમ બોલે છે કે, સ્ત્રીયાદિકનો જે પ્રેમ છે તે સ્વપ્ન સમાન
છે, એવીરીતે બોલે છે, પરંતુ તે સ્ત્રીયાદિક પદાર્થોનો ડ્યારે નાશ થાય છે ત્યારે સ્વરા અંતઃકરણથી લાંબે રાગે પોકો
મૂકીને રુદન કરે છે, માટે હે ભવ્યપ્રાણીઓ ! તમે વિચારો કે, આ જ્ઞાન કેવું કહીએ? માટે ગ્રન્થકાર એમ કહે છે કે,
જો એમ તમે જાણો છો, એટલે પૂર્વે કહેલી ઘણ વસ્તુને અતિશે જો ચંચલ જાણો છો તો પૂર્વે કહેલા પોપટિયા જ્ઞાન
ને મુકીને, તમે સ્વરા અંતઃકરણથી અનુભવ જ્ઞાન કરો, એટલે તમારા કહ્યા પ્રમાણે તમે વર્તો, અર્થાત્ તે સ્વોદાને અ-
સત્ય જાણીને, અને એક જિનરાજના ધર્મને સત્ય જાણીને, તેને વિષે ડચ્છન કરો.

॥ રથોદ્ગતાવૃત્તમ્ ॥

સંધ્યારાગશ્ચ જલબુદ્બુદ્શ્ચ તદુપમે જીવિતે ચ જલબિંદુચંચલે
સંધ્યારાગજલબુદ્બુઓર્વમે । જીવિર્ યં જલબિંદુચંચલે

यावने च नदीवेगसंनिभं पापजीव किं इदं न बुध्यसे
जुञ्चणे यं नद्वेगसंनिभे । पावजीव किं मियं नं बुज्झसे ॥ ४५ ॥

अर्थ—(संस्माराग के०) संध्या समयनो रंग, तथा (जलबुब्बु के०) पाणीनो परपोटो. (ओवमे के०) ए बेनी छे उपमा ते जेने एवुं, (य के०) अने (जलबिंदु चंचल के०) डाभना अग्रभाग उपर रहेला पाणीना बिंदु जेवुं चंचल एवुं, (जीवोए के०) जीवित सते (य के०) वली [नद्वेगसंनिभे के०] नदीना वेगने तुल्य एवुं (जुञ्चणे के०) यौवन सते (पावजीव के०) हे पापजीव ! (न बुज्झसे के०) तुं नथी बोध पामतो (इयं के०) ए ते (कि के०) शुं !! एटले ए ते केटलुं बधुं आश्चर्य छे !!! ॥ ४५ ॥

भावार्थ—आ संसारमां बधी आशाओ करतां जीववानी आशा घणी महोटी छे. केमके, आ जीवने ज्यारे छेलीवारे श्वास उपडे छे, अने डचकां आवे छे, तो पण हजु हुं जीवीश, एवी आशा रक्खा करे छे; माटे कोइ विद्वान पुरुषनुं आवुं वचन छे के:—

जीर्येते जीर्णवयसः । पुंसः केशरदावपि ॥

जीविताशा धनाशा च । कुमारीव विवर्द्धते ॥ १ ॥

अर्थ—जीर्ण थइ छे अवस्था ते जेनी, एवा पुरुषना केश तथा दांत जीर्ण थाय छे. एटले वृद्धावस्थामां माथाना केश धोला थाय छे. एटलुंज नहि पण केटलाक नाश पण पामे छे. अने दांत पण शिथिल थाय छे. एटलुंज नहि

पण पडी जाय छे. त्यारे पोतानुं जवानीपणुं देखाडवाने माटे, मूछोमां ज्यारे पलियां आवे छे त्यारे तेने खुंटावी नांखे छे. एम करतां ज्यारे वधारे धोलां आवे छे, त्यारे तेने गलेफ चढावे छे. एटले काला रंग वडे रंगे छे. तथा दांत पडी जाय छे, त्यारे जवानीपणुं देखाडवाने माटे जनावरना हाडकाना बनावेला दांतनी बत्रीशी मुखमां घलावे छे. एम करीने पराणे पराणे जीवनपणुं लाववा जाय छे; तो पण जवानी पाछी आवती नथी. अने न गमतुं एवुं वृद्धपणुं प्राप्त श्राय छे, त्यारे पण जीववानी आशा तथा धननी आशा, कुमारी कन्यानी पेठे दिन दिन प्रत्ये वृद्धि पामे छे. एटले तेने कोइ डोसो कहीने बोलावे, तो ते वचन माथुं काप्या जेवुं लागे छे. शाथी के, एने जीववानी आशा घणी छे. माटे एटलाज माटे मूल ग्रंथकार घणां दृष्टांत आपी जीवितनुं तथा जवानीपणानुं अतिशे अस्थिरपणुं देखाडे छे. के, संध्याकालना लाल, लीला, पीला, भभकादार रंगना जेवुं जीवित जणाय छे. पण ते रंग घडि बे घडिमां नाश पामे छे, एवुं जीवित अस्थिर छे. वली तेथी वधारे अस्थिरपणुं देखाडवाने बीजुं दृष्टांत कहे छे. के, पाणीना परपोटा जेवुं जीवित अस्थिर छे, एटले ते थोडीवारमां नाश पामे तेवुं छे. तथा तेथी पण डाभना अग्रभाग उपर रहेलुं जल, तेथी पण थोडीवारमां नाश पामे छे, माटे तेना जेवुं जीवित कहुं छे, तेमज जवानीपणुं छे नदीना बेग जेवुं चंचल कहुं. एटले नदीनुं पाणी जे आपणे नजरे जोयुं, तेज पाणी विचारीने जोइए तो केटले छेदे जतुं रहुं अने आपणे तो जाणीये छीए के, तेनुं तेज आ पाणी छे. तेम क्षणे क्षणे पलटानुं जवानीपणुं, तेने आपणे जाणीए के, तेनुं तेज छे; परंतु जे गइ काले हतुं, ते जवानीपणुं आज नथी. वळी जवानी आवतां पहेलां मावाप

विगेरे एम जाणे छे के, महारो दीकरो जवान थशे एटले महोटो थशे, एम समजे छे, परंतु वास्तविक रीते विचारिए तो, ते दिवसे दिवसे नहानो थाय छे. केम के, तेणे जेटलुं आयुष्य दांध्युं छे. तेमांथो तेटलो काल उछो थयो. एज रीतना विपरित ज्ञानना वेगे चढी जवाथी आ जीव समजतो नथी, माटे ग्रंथकार कहे छे के, हे पापजीव ! एटले हे पापरूप थइ गयेला प्राणिन् ! आ कहुं तेवुं अस्थिरपणुं देखोने पण तुं हजु केम बृद्धतो नथी ! ॥ ४५ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

अन्यत्र अन्यगतौ मताः अन्यत्र गेहिनी परिजनोऽपि अन्यत्र
अन्नं सुआ अन्नं । गेहिणी परिअणोऽपि अन्नं ॥
भूतभ्यो बलिव कुटुंबं प्रक्षिप्तं हतकृतांतेन
भूअबलित्व कुटुंबं । पक्खत्तं हयकयंतेण ॥ ४६ ॥

अर्थ—(हयकयंतेण के०) निंदा करवा जोग्य एवा जे यमराज (माटुं कर्म) तेणे (कुटुंबं के०) आंगल कहेशे एवा, सर्व कुटुंबने [भूअबलित्व के०] भूतने जेम बलिदान आपे, एटले जेम बाकला छुटा छुटा फेके, तेम (सुआ के०) पुत्र पुत्रीयोने (अन्नं के०) अन्य गतिने विषे, तेमज (गेहिणी के०) बल्लभ स्त्रीने पण (अन्नं के०) अन्य गतिने विषे. तेमज (परिअणोऽपि के०) परिजनने. एटले परिवारने पण [अन्नं के०] अन्यगतिने विषे (पक्खत्तं के०) पहुँचाडथां छे. अर्थात् पुत्र, पुत्री, स्त्री, अने परिजनादिक सर्वने जूदी जूदी गतिमां फेंकी दीधां छे.

भावार्थ—हे आत्मन् ! आ संसाररूप चकडोल उपर चढीने, तुं एम विचार करे छे के, सघलुं कुटुंब महारा भेगुं सदायकाल एक स्थितिमां रहे, पण आ सर्व कुटुंबनो महारे कोइ दिवस वियोग पडे नही, एवा उपायमां तुं रात्री दिवस मंडेलो छुं; परंतुं तुं एम विचार नथी करतो के, जे स्वभावेज अस्थिर वस्तु छे, ते सेंकडे उपाये पण स्थिर थवानी नथी. केम के, जे सर्वे कुटुंबी माणसो छे. ते सर्वेनां कर्म जूदां जूदां छे. परंतु एकरूप नथी. तेथी करीने पुत्र, पुत्रीयो, स्त्री अने परिवार इत्यादिक पोतपोतानां कर्मानुसारे नाना प्रकारनी गतियोमांथी जे रीते आव्यां हतां. तेथी रीते पाछां नाना प्रकारमी गतिओमां चाल्यां जाय छे. ते केवी रीते चाल्यां जाय छे ? तो के जेम कोइ भूत देवताने बलिबाकला फेंके छे, ते बलिबाकला पराधीनपणे जूदी जुदी जग्याए जइ पडे छे, तेम आ बिचारा पुत्रादिक कर्माधीनपणाथी अनेक प्रकारनी गतियोमां जइ पडे छे. त्यां तथा आ भवनां सुख दुःखादिकमां पण, तहारो कोइ उपाय चाली शकवानो नथी. तो पण मिथ्या ममत्व बांधीने, जेम चालता गाडातले कूतरु चालतुं होय, ते कूतरु एम विचारे के, आ सघलो गाडानो भार हुं खेंचुं छुं. तेम तुं पण एम समजे छे के, आ सर्व कुटुंबनं भरण पोषण पण हुंज करुं छुं, एवो तुं मिथ्या ममत्व करे छे. परंतु एम नथी जाणतो के, सर्वे कर्माधीन छे. तेमां हुं शुं करी सकवानो छुं ! ! एम विचारीने तेवा खोटा ममत्वने छोडी दइने काइकतो आत्मसाधन करवानो अवकाश लाव्य ! ! ॥ ४६ ॥

जीवन भवेऽ जन्मनिऽ मिलिताः देहाः ये त्यक्ताः संसारे
जीवेण भवे भवे । मिलियाइ देहाइ जाइ संसारे ॥
तेषां न सागरोपमैः क्रियते संख्या अनंतैः
तां न सागरेहि । कीरइ संख्या अणंतेहि ॥ ४७ ॥

अर्थ—हे आत्मन् ! (संसार के०) संसारने विषे (जीवण के०) जीव जे तेणे (भवेभवे के०) भव भवने विषे (जाइ के०) जे (देहाइ के०) देह (मिलियाइ के०) मेलव्यां छे, एटले कर्मा छे. (नाण के०) ते देहनी (अणंतेहि के०) अनंत एवा (सागरेहि के०) सागरे करीने. एटले अनंता सागरना पाणीना बिंदुए करीने अथवा अनंता सागरोपम काले करीने पण (संख्या के०) संख्या जे ते (नी के०) नथी (करह के०) करी शकती. ॥ ४७ ॥

भावार्थ—हे प्राणिन् ! जे शरीरने अर्थे तुं अनेक प्रकारनां पाप करे छे, देहना स्वरूपनो विचार कर्य के, ते केटलां शरीर करी करीने सूकी दीधां छे ? ते देहनी संख्या, अनंता सागरना बिंदुवडे पण थइ सकती नथी, अथवा अनंता सागरोपमना काले करीने पण थइ सकती नथी. केमके शास्त्रमां कहुं छे के, जीवे जेटलां शरीरनो त्याग कर्यो छे, तेटलां शरीरनो जो ढगलो करीए तो त्रणभूवनमां पण माइ शके नही. केमके, ते शरीर अनंता छे. ते कारण माटे हे भव्यजीव ! तुं एम विचार कर्य के, जगत्मां देह समान कोइ बीजी अशुची वस्तु प्राये छेज नही. कारण

* आ सागरोपमनुं प्रमाण ग्रंथने अंते जणाव्युं छे.

કે, ગમે તેવી સારી સારી વસ્તુ હોય, તે પળ દેહના સંબંધથી બગડી જાય છે. જેમ સારામાં સારાં મેવા મિઠાઈ
હત્યાદિ, દેહમાં નાંખીને તત્કાલ પાછું કાઢીને જોડે, તો તેના સામું પળ જોઈ શકાતું નથી, એવું નઠારું થઈ જાય
છે. વલી ગમે એવાં અત્તર ચંદનાદિ સુગંધોદાર વસ્તુ, દેહનો સંબંધ પામીને દુર્ગંધમય થઈ જાય છે. તેમજ ગમે તેવાં
સારામાં સારાં અને બહુ મૂલ્યનાં વસ્ત્ર પળ, દેહના સંબંધે કરીને મલમલિન થઈને ગંધાઈ ઉઠે છે. એવી અશુચિનું પાત્ર
આ દેહ છે, તેવા દેહનીજ રાત્રી દિવસ ઉઠબેઠ [ઘણીજ સેવા કરવામાં કાલ ગુમાવે છે. તથા તે દેહને માટે અધર્મ
અન્યાયાદિક કરતાં પળ ડરતો નથી; પળ તેવા દેહનો તેં અનંતા ધારણ કર્યા, ને મૂકી દીધા, જેમ શરીર ઉપર
પહેરેલાં વસ્ત્ર જુનાં થયેથી કાઢી નાંખીને નવાં ધારણ કરે છે, એ ન્યાયે તેં ચ્યારે ગતિમાં અનેક પ્રકારનાં શરીર
ધારણ કર્યાં છે. માટે તે શરીર ઉપરથી મૂછાં ઉતારીને, કેમ અશરીરી થવાય, તેવો ઉદ્યમ કર્ય.

નયનોદકમપિ તામાં સાગરમલિલાત્ બહુતરં ભવતિ
નયંગોદયંપિ તૌસિં । સાગરસંલિલાઓ બહુચરં હોઈ ॥
ગણિતં રુદંતીનાં માતૃગાં અન્યાન્યાસાં
ગલિયં રુઅમાણીણં । માઝ્ઞં અન્નમન્નાણં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—હે આત્મન્ (તાસિં કે० તે (રુઅમાણીણં કે०) રુદતી એવિયો ને (અન્નમન્નાણં કે०) અપર અપર જન્મને
વિષે થયેલીયો એવી (માઝ્ઞં કે०) માતાઓનું (ગલિયં કે०) શોકથી નિકલતાં એવાં (નયનોદયંપિ કે०) નેત્રનાં

आंसु पण (सागरसलिलाओ के०) समुद्रना पाणी थकी (रहुयरं होइ के०) अतिशे अधिक होय छे. अर्थात् समुद्रना पाणीवढे पण आंसुना जलनुं परिमाण थइ शकतुं नथी. ॥ ४८ ॥

भावार्थ—केटलाएक पुरुषो स्त्री यादिक पदार्थथी वैराग्य पामीने दीक्षा लेवाने तैयार थया होय, परंतु तेओ फक्त माता पितानो घणो स्नेह देखीने अने तेमने रोतां कलकलतां देखीने, तेना प्रणाम पाछा हठी जाता जोइने ज्ञानी महाराज तेने उपदेश देवाने अर्थे कहे छे. के, हे भव्य जीव ! तुं एक भवना माता पिताने रोतां कलकलतां जोइने दिलगीर केम थाय छे ? परंतु विचार कर्य के, ते कर्मना वशे करीने अनंता भवनां अनंता माता पिताने, रोतां कलकलतां मूकीने तुं आ भवमां आव्यो छुं. ते माता पिताओनी आंखमांथी निकलतां आंसुनी संख्या करवा बेसीए तो, समुद्रना पाणी थकी पण अतिशे अधिक थाय छे. त्यारे हवे तुं कियां माता पिताने संतोष पमाडीश ? माटे वस्तुताये विचार कर्य के आत्मानी माता कोण छे ? पिता कोण छे ? अर्थात् अत्मानां माता पिता छेज नही. एवुं विचारीने साहसिकपणे धर्म साधन कर्य. ॥ ४८ ॥

यत् नरके नैरयिकाः दुःखानि प्राप्नुवन्ति घोरान्यनंतानि च
जं नरं नेरइया । दुहंइ पावन्ति घोरणंताइ ॥

ततः अनंतगुणितं निमोदमध्ये दुःखं भवति
तसो अणंतगुणियं । निमोअमज्जे दुहं होई ॥ ४९ ॥

अर्थ—(नरए के०) नरकने विषे (नेरइया के०) नारकी जे ते (जं के०) जे (धोरणताइं के०] महाघोर, ने अनंता एषां (दुहाइ के०) दुःखने (पाबंति के०) पामे छे. (तत्तो के०) ते थकी (नीगोअमज्झे के०) निगोद मध्यने विषे (अणंतगुणियं के०) अनंतगुण [दुहं के०] दुःख जे ते (होइ के०) होय छे. अर्थात् नरकना दुःखथी पण निगोदने विषे अनंतगुण दुःख होय छे. ॥ ४९ ॥

भावार्थ—नारकीना दुःखनुं वर्णनघणा सिद्धातोमां प्रसिद्ध छे, तथा निगोदनुं स्वरूप निगोद छत्रीशी विगेरे प्रकरणथी जाणवुं. परंतु ते दुःखना वर्णनने इहां दिशमात्र देखाडीए छीए. इहां नारकीना दुःखथी निगोदनुं दुःख अनंतगुण शायी कह्युं ? ते कह्यीए छीए. दृष्टांत-सातमी नरकमां उत्कृष्टायु तेत्रीश सागरोपमनुं छे, ते तेत्रीश सागरोपमना जेटला समय थाय, तेदलीवार कोइ जीव सातमी नरकमां पूर्ण तेत्रीश तेत्रीश सागरोपमने आउखे उपजे. ल्यारे तेने असंख्याता भव नरकना थाय. ते असंख्याता भवमां सातमी नरकने विषे, ते जीवने जेटलुं छेदन भेदननुं दुःख थाय, ते सर्वे दुःख एकहुं करीए, तेथी पण अनंतगुण दुःख निगोदीया जीव एक समयमां भोगवे छे. वळी एक औदारिक शरीरमां अनंता जीव भेगा रहे छे. ते भेगा शी रीते रहे छे ? ते जणावीए छीए. एक सूईना अग्र-भाग उपर रहे तेदली कंदमूलनी कली होय, तेमां असंख्याती श्रेणी रहे छे. ते एकेकी श्रेणीमां असंख्याता प्रतर छे. ते एकेका प्रतरमां असंख्याता गोला छे. ते एकेका गोलामां असंख्याता शरीर छे. ते एकेका शरीरमां अनंता जीव छे. एवी रीते निगोदना जीवने रहेवानुं स्थान घणुं साकडुं छे. ते उपर एक स्थूल दृष्टांत कह्यीए छीए. जेम कोइ

लाख औषधियोने भेगी करीने तेने घणा दिवस सूधी खलमां घुंटावीने, पछी तेनी राइना दाणा जेवडी गोलियो वाली. तेमां जे रीते लाख औषधियोनो समावेश थयो, ते रीते एक शरीरमां अनंता जीव रहेला छे. ते निगोदना जीव, एक मुहूर्त्तमां पांसठ हजार पांचशे ने छत्रीश भव करे, अने एक श्वासोच्छववासमां सत्तरथी काइक अधिक भव करे छे. एही रीते निगोदमां जन्म मरणनां दुःख छे. के, ते दुःखनी उपमाज नथी ! ते आश्रयीने निगोदने विषे नरकनां दुःखथी अनंतगणु दुःख श्री वितरागे कथं छे. ॥ ४९ ॥

तस्मिन्नरकाधिके अपि निगोदमध्ये उपितः रे जीव विविधकर्मवशात्
तंमि वि निगोदमज्जे । वसिंओ रेजीव विविहकम्मवसा ॥

विषहमाणः तीक्ष्णदुःखं अनंतान् पुद्गलपरावर्त्तान् यावत्
विसंहंतो तिव्रखंदुहं । अणंतपुग्गलपरावत्ते ॥ ५० ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव! (विविहकम्मवसा के०) नाना प्रकारना कर्मने वशे करीने (तंमि के०) ते (निगो-
अपज्जे के०) निगोदनी मध्ये (वि के०) पण (अणंतपुग्गलपरावत्ते के०) अनंता १पुद्गलपरावर्त्त कालसूधी एटले
अनंता सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गल परावर्त्त काल पर्यंत, तुं (तिव्रखंदुहं के०) तीक्ष्ण दुःखने (विसंहंतो के०) सहन करतो
सतो (वसिंओ के०) रह्यो छुं. ॥ ५० ॥

१ पुद्गलपरावर्त्तनुं स्वरूप आगल कहीशुं:

भावार्थ—तेवां दुःखने आ जीवे ज्ञानावरणादिक कर्मना वश थकी अमंतीवार भोगव्या छे. माटे हवेथी तेवां दुःखो न भोगववां पडे, तेवा उद्यममां तत्पर थवुं. ॥ ५० ॥

निःमृत्य कथमपि ततः प्राप्तः मनुजत्वमपि रे जीव
निहरीअ कहंवि पैत्तो तत्तो मणुअत्तणंपि रे जीव ॥

तत्रापि जिनवरधर्मः प्राप्तः चिंतामणिमदक्ष
तत्थवि जिणवरधम्मो । पैत्तो चिंतामणिसरित्थो ॥ ५१ ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव ! तुं (कहंवि के०) कोइ महा कष्टे करीने पण (तत्तो के०) ते निगोद थकी (निहरीअ के०) निकलीने (मणुअत्तणंपि के०) मनुष्यपणाने (पत्तो के०) पांम्यो छे. (तत्थवि के०) तेमां पण (चिंतामणिसरित्थो के०) चिंतामणि रत्न सरखो (जिणवरधम्मो के०) जिनवरनो धर्म जे ते (पत्तो के०) प्राप्त थयो छे. ॥ ५१ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं अनेक प्रकारनी अकाम निर्जराए करीने तथा निगोदनी भवस्थिति पुरो करीने अने महाकष्टे करीने, महा दुर्लभ एवा मनुष्यभवने पांम्यो. तेमां पण सकल बांछाने पूरण करनार माटे चिंतामणिरत्न समान श्री जिनधर्म तेने तुं पांम्यो छे. एटले तुं जे जे सुखनी इच्छा करीश, ते ते सुखनी प्राप्ति आ धर्म वडेज मलशे. एवा धर्मने पांम्यो विषय कषायने घटाडवानो दिन दिन प्रत्ये उद्यम कर्य. के, जेथी मनुष्यभव अने जिनधर्म ए बे पांमवानु सफलपणुं थाय. ॥ ५१ ॥

प्राप्तपि तस्मिन् रे जीव करोवि !!! प्रमादं त्वं तं एव
पत्तेवि तंमि रे जीव । कुणेंमि पमायं तुमं तेंयं चेवं ॥
येन भवांधकूपे पुनरपि पतितः दुखं लप्स्यसे
जेणं भवंधकूवे । पुणोवि पडिओ दुहं लहंसि ॥ ५२ ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव ! (तंमि के०) ते जिनराजनो धर्म (परोवि के०) पामे सते पण (तुमं के०) तुं
(जेणं के०) जेणे करीने (पुणोवि के०) फरीथी पण (भवंधकूवे के०) संसाररूप कूवाने विषे (पडिओ के०) पड्यो
सतो [दुहं के०] दुःखने [लहंसि के०] पामीश [तयं के०] ते प्रकारना एटले संसाररूप अंध कूवामां फरीथी नांखे
एवा [पमायं के०] प्रमादने एटले निद्रा विकथादिकने (चेव के०) निश्चे (कुणसि के०) केम करे छे ? ॥ ५२ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं जिनराजनो धर्म पाम्या पछी निश्चय अने व्यवहार ए बे प्रकारे ते धर्मनुं करवुं, ते
सूकी दइने, उलटो तेने बदले जेथी फरीथी पण संसाररूप आंधला कूवामां पडाय, एवा निद्रा विकथादिक प्रमादने
केम शेवे छे ? केम के, मनुष्यनो भव, अने श्री जिनधमनी प्राप्ति, ए बेनो योग मलवो तो चिंतामणी रत्ननी पेठे
महा दुर्लभ छे. ॥ ५२ ॥

उपलब्धः जिनधर्मः नृच अनुचीर्ण मेवितः प्रमाददोषेण
उवल्लब्धो जिणधम्मो । नयं अणुचिण्णो पमायंदोसेग ॥

हा इति खेदे हे जीव हे आत्मवैरिन् च सुबह परतोप्रे खेत्स्यसे शोचिष्यसे
हा जीव अप्पवेरि अ । सुबहं परंउ पिम्मूरिहिसि ॥ ५३ ॥

अर्थ—(जीव के०) हे जीव ! ते दैवयोगथी (जीणधमो के०) जिनधर्म जे ते (उवलद्धो के०) पाम्यो. परंतु (पमा-
यदोसेणं के०) आलस्यादिक दोषे करीने (अणुचिण्णो के०) सेव्यो (नय के०) नथी. (हा के०) आ घणी खेद कारक
वात्ता छे. (अ के०) वली (अप्पवेरि के०) हे आत्माना वैरिन् ! (परओ के०) परलोकने विषे तुं (सुबहु के०) अतिशे
घणुं (विसूरिहिसि के०) खेद पामी. अर्थात् घणोज पश्चात्ताप करीश. ॥ ५३ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! सर्व सुखनी प्राप्तिनुं कारण एवा जैनधर्मने पामीने, केवल प्रमाद दोषथीज, ते धर्मनुं
सेवन ते कर्तुं नही. माटे तुं तहारी थयो. माटे तुं तहारी मेलेज तहारा आत्मानो महोदो शत्रु थयो. एटले आ-
त्मानी हल्या करनारो थयो माटे तुं भरण पामीने परलोकमां शशिप्रभराजानी पेठे घणोज शोक करीश. ॥ ५३ ॥
ते शशिप्रभराजानी कथा नीचे प्रमाणे जाणवी.

कथा ६ ठी.

सावत्थी नगरीने विषे शूरप्रभ, अने शशिप्रभ एवे नामे बे भाई राज्य भोगवता हता. तेवामां एकाद समयने
विषे, ज्ञानी गुरु श्री धर्मधोषसूरि नगरीनी बहार उद्यानने विषे पधार्या. वनपालके जइ राजाने वधामणी दीधी.

राजाये वन पालकने घणुं द्रव्य आप्नुं. पछी बे बांधव. श्री गुरु पासे गया. त्यां विधिपूर्वक वंदन करी उचित स्था-
नके बेठा. गुरुए पण अवसर जाणी धर्मदेशना दीधी. जेम के:—

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥

सदापायः कायः, प्रणपिषु सुखं स्थैर्यविमुखं । महारोगा भोगाः, कुबलयदशः सर्पसदृशः ॥

गृहावेशः क्लेशः, प्रकृतिचपला श्रीरपि खला । यमः स्वैरी वैरी, परमिह हितं कर्तुमुचितम् ॥ १ ॥

अर्थ—आ शरीर निरंतर अपायरूप छे. एटले कष्टरूप, दोषरूप, अने पापरूप एवुं महामलिन आ शरीर छे. तथा स्नेहिनं सुख पण अस्थिर छे. एटले स्थिरताये करीने रहित छे. अर्थात् ते क्षणमात्रमां स्नेही पण थाय छे, अने तेज स्नेही क्षणमात्रमां वैरी पण थाय छे. अने विषयभोग जे ते, महा रोगरूप छे. एटले विषयभोगथी अनेक प्रकारना रोग उत्पन्न थाय छे. अने स्त्रीयो जे ते सर्प समान छे. एटले जेम सर्प करडे, ने झेर चडे, ने प्राणनो नाश थाय. तेम स्त्रीना संसर्गथी विकार उत्पन्न थाय छे, अने तेथी अनेकवार जन्म मरण थाय छे; माटे जे गृहस्थाश्रममां रहेषु ते केवल क्लेशरूप छे. अर्थात् उंटना उपर बेसवा जेवो गृहस्थाश्रम वालाने अनेक प्रकारनां वांकां आवी पडे छे, पण कोइ बातनुं पांशरुं पडतुं नथी. एटले गमे तेवी कठण कम्मर बांधीने दृढपणे उंट उपर बेठो होय, तो पण ते पुरुष हाल्या विना रहे नहि. तेम सुझे तेवो खबरदार, संसारमां कहेवातो होय तो पण तेने कोइ प्रकारनुं लांछन (पाप) लाग्या विना रहे नही. अने लक्ष्मी पण स्वभावे चंचल छे, अने खल छे. एटले छेतरनारी छे. अने वैरी एवो

कालं जे ते, स्वेत्थाचारी छे. एटले पोतानी मरजीमां आबे ते बखते जीवने पकडीने लेइ जाय छे; माटे आ भवमां उत्कृष्ट आत्मानुं हित करवुं घटे छे. एटले परलोकमां हितकारी एवं धर्मसाधन करवुंज योग्य छे.

इत्यादिक धर्मदेशना सांभली बन्ने भाई घेर आव्या. घेर आवीने शूरप्रभ पोताना भाई शशिप्रभ प्रत्ये कहेतो हवो. हे भाई ! महारे राज्यनो खप नथी. त्वारे शशिप्रभे कह्युं के, इयामाटे तहारे राज्यनो खप नथी ? त्वारे शूरप्रभे कह्युं. हे भाई ! राज्यने छेडे नरक पामीए. माटे महारे राज्यनो भवथा प्रकारे खप नथी. त्वारे शशिप्रभे कह्युं. भाई मनुष्यभव पामीने एले शुं करवा गमावे छे ? ए सर्वे बालकने बिहामणरूप करी मूक्युं छे. माटे खाओ, पीओ, बावरो. काया बालवाथी हाथमां शुं आवशे ? कोण जाणे परलोक छे के नथी ! अने प्रत्यक्ष सुख मूकीने परोक्ष सुखने शुं करवा बांछे छे. माटे हे भाई ! महारुं कहेवुं मानीने आ राज्य भोगवो. परंतु उतावला थइने जो संसार मूकशो, तो पछीथी घणोज पश्चात्ताप करशो ! अने वली पछी तमे कहेशो के, भाईए कह्युं नहतुं. माटे हालमां संसारिक सुख भोगवीने पछी वृद्धावस्थामां संयम लेज्यो. एवी रीते शशिप्रभे कह्युं. त्वारे शूरप्रभ कहेतो हवो. अरे अरे भाई ! ए तमे शुं कह्युं ? ॥ धर्मस्यत्वरिता गतिः ॥ एटले धर्म तो प्रमाद मूकीने जलदीथीज करवो. माटे आ राज्य ल्यो. एवी रीते कहीने बलात्कारे पोताना भाईने राज्य आपी शूरप्रभ राजाये श्रीगुरु जइ दीक्षा लीधी. पछी घणां तप जप करी अंते अनशन करी. समाधिसहित काल करीने पांचमा ब्रह्मदेवलोकने विषे देवतापणे उपन्या.

हवे शशिप्रभराजा राज्य भोगवी ॥ सात व्यसन सेवी मरीने त्रिजी नरकने विषे नारकीपणे उपन्यो. हवे शूरप्रभ देवताये अवधिज्ञानना बले करी जोयुं, त्वारे पोताना भाई शशिप्रभने त्रिजी नरकने विषे दीठो. देखीने विचार्युं के, एणे महारुं कहेलुं न मान्युं, माटे नारकी थयो, ने घणुं दुःख भोगवे छे. तोयपण हुं ते दुःख टालुं. एम धारी ते देवता मोहनो लीधो नरकवासमां आव्यो. आवीने पोताना भाईने घणो घणो ताणवा मांडयो, तेम तेम ते घणीज वेदना पामवा लाग्यो. पछी देवता कहे के, भाई ! तें महारुं कहेवुं न मान्युं, भूंडा में तने घणुज कहुं हतुं, तोपण तुं समज्यो नही. माटे हवे शुं करीश ? त्वारे ते नारकी कहे. हे भाई ! हवे शुं करुं ? पछी सूरप्रभ देव, परमार्थ-मिने भलामण देइ पाछो देवलोके गयो शशिप्रभ घणोज पश्चाताप पाम्यो. पण ते पश्चाताप कांड काम आव्यो नही. तेम जे प्राणी चिंतामणी रत्न समान मनुष्यभव पामीने जिनधर्म नहि करे, ते प्राणी शशिप्रभ राजानी पेठे महा शोचनाने पामशे ! ! अने जे प्राणी शूरप्रभ राजानी पेठे प्रमाद मूकीने, जलदीधी धर्मसाधन करशे, ते प्राणी मोक्ष देवलोकनां सुख पामशे. एवुं जाणी, प्रमाद मूकीने धर्मसाधन करवुं ए उपदेश.

शोचंति ते वराकाः पश्चात् समुपस्थिते मरणे
सोऽर्हंति ते नराया । पच्छं समुबुद्धियमि मरणमि ॥

पावप्रमादवशेन न संचितः यैः जिनधर्मः

पावपमायवसेण । न सच्चियो जेहिं जिणधम्मो ॥ ५४ ॥

* १ जुगटु, २ मांसभक्षण, ३ सुरापान, ४ वेष्ट्यागमन, ५ आहेमीकर्म, (मृगयोकरवी) ६ चोरीकरवा, ७ परस्त्रीसेववा.

अर्थ—(जेहिं के०) जेमणे (पावपमायवसेणं के०) पापरूप प्रमादना वशे करीने (जिणधम्मो के०) जिनधर्म जे ते (न संबियो के०) पोताना आत्माने विषे नथी संवय कर्यो. अर्थात् पोताना आत्मां जिनधर्म बरोबर ठसाव्यो नथी. (ते के०) तेवा (वराया के०) रांक पुरुषो जे ते, एटले अज्ञान कष्टने करनारा पुरुषो जे ते (मरणंमि के०) मरण (समुवढियंमि के०) प्राप्त थये सते (पित्था के०) पछी (सोअंति के०) शोक करे छे. के अरेरे ! आपणे कांइ पण धर्म साधन कर्या विना परलोकने विषे क्यांथी सुखी थइशुं !! इत्यादिक घणोज पश्चात्ताप करे छे. ॥ ५४ ॥

भावार्थ—हे जीव ! जेवी जोइए तेवी तेने धर्मसाधन करवानी सामग्री मली, तो पण कुरुग्रना उपदेशथी जिनआज्ञा रहित अनेक प्रकारनां अज्ञान कष्ट करी, आ लोक तथा परलोक ए प्रकारे बे लोकनुं सुख हारी गयो. केम के, लोकमां मानवा पूजवाना अहंकारथी, समज्या विना अज्ञान कष्ट कर्या, तेथी परलोकमां तने घणोज पश्चात्ताप थशे. माटे थोडुं पण जिनआणा सहित धर्मसाधन करवामां प्रमाद रहित था, अर्थात् *पांच प्रकारना प्रमादना वशथी विराम पामीने जलदीथी धर्मसाधन कर्य. ॥ ५४ ॥

धिक्षुधिक्षुधिक्षु संसारं देवः मृत्वा यत् तिर्यक् भवति
धीधीधी संसारं देवो मरिऊण जं तिरो होई ॥

* १ मद, २ विषय, ३ कषाय, ४ निद्रा, अने ५ विकथा.

मृत्वा राजराजाश्चक्रवर्तिनः परिपच्यन्तेऽतएव नरकज्वालाभिः

मरिज्जं राघराया । परिपंचइ निरयजालाए ॥ ५५ ॥

अर्थ—(जं के०) जे कारण माटे (देवो के०) देव जे ते (मरिज्जं के०) मरण पामीने (तिरी के०) तिर्यंच (होइ के०) थाय छे ! अर्थात् देवता मरीने तिर्यंचमां तथा पृथ्वी आदीकमां उत्पन्न थाय छे ! अने (राघराया के०) राजाना पण राजा जे चक्रवर्ती, ते (मरिज्जं के०) मरण पामीने (निरयजालाए के०) नरकनी जालावडे करीने (परिपंचइ के०) अतिशे पचाय छे ! माटे (संसार के०) ते संसारने (धी धी धी के०) धिक्कार थाओ ! धिक्कार थाओ ! ! धिक्कार थाओ ! ! ! इहां अतिशे धिक्कार जणाववाने माटे त्रण वखत धिक्कार कह्यो छे. ॥ ५५ ॥

भावार्थ—कोइने एकवार धिक्कार ! कोइने बे चार धिक्कार ! ! पण आ संसारने तो त्रणवार धिक्कार ! कह्या तेनुं कारण ए छे के, देवता सरखा महा ऋद्धिवंत पण मरीने तिर्यंच गतिने विषे अथवा पृथ्वीआदिकमां जडपाषाण पणै उत्पन्न थाय छे ! आ शुं ओछुं आश्चर्य छे ! ! तथा छ खंडना भोक्ता, तथा चोसठ हजार स्त्रीयोना पति, तथा चोरशी लाख हाथी, चोराशी लाख घोडा, चोराशी लाख रथ, अने छबुक्रोड पायदल, वली नव निधान, अने चौदरन्न तथा सोलहजार जक्ष तथा बत्तीश हजार मुकटबंध राजा इत्यादिक, रात्री दिवस जेनी सेवामां रह्या छे, एवा चक्रवर्ती राजा पण मरीने नरकनी ज्वालामां उत्पन्न थाय छे ! ! त्यां ते चक्रवर्तिने परमाधर्मी, महा बेइना उपजावे छे. अहो ! हो ! ! आ ते शुं थोडी आश्चर्यकारक वार्ता छे ! ! ! ॥ ५५ ॥

याति अनाथः जीवः दुर्मस्य पुष्पं इव कर्मएववातस्तेनहतः

जाइ अणहो जीवो । दुर्मस पुष्पं व कम्मवायहओ ॥

धनधान्याभरणानि गृहस्वजनकुटुंबं मुत्तवापि

धणधन्नाहरणाइं । घरसयणकुटुंब मिळ्हेवि ॥ ५६ ॥

अर्थ—(अणहो के०) अनाथ एवो, (जीवो के०) जीव जे ते (धणधन्नाहरणाइं के०) धन, धान्य, अने आभरणोने तथा (घरसयणकुटुंब के०) घर, स्वजन, अने कुटुंब जे तेमने (मिळ्हेवि के०) मूकीने पण (कम्म वाय हओ के०) कर्मरूप वायुए करीने हणायो सतो (दुर्मस के०) वृक्षना (पुष्पं व के०) पुष्पनी पेठे (जाइ के०) जाय छे. अर्थात् हेठे पडे छे. ॥ ५६ ॥

भावार्थ—जेम वायुथी पराधीन थयेलुं पुष्प, थोडीवारमां नीचे पडी जाय छे, तेम आ जीव पण कर्म प्रेयो सतो धन, धान्य, कुटुंब परिवार, घर, हाट, हवेली अने महोटी महोटी ईमारतो, तथा सारां सारां घरेणां इत्यादिक साह्यबी मूकीने, अनाथ एटले रांक जेथो थइने, नरकादिक दुर्गतिने विषे जाय छे. त्यां गया पछी पूर्वे कहेली कोइ पण वस्तु ते जीवने खप लागती नथी. माटे हे जीव! परिणामे जे वस्तु तहारी साथे नथी आवती, तेवी वस्तु उपरथी मोह ममत्वनो त्याग करीने, जे परमवने विषे साथे आवीने सुख करे छे, तेवा ज्ञानदर्शन चारित्रादिक धर्मनुं आराधन कर्य. ॥ ५६ ॥

उषितं गिरिषु उषितं कंदरासु उषितं समुद्रमध्ये
वसियं गिरीसु वसियं । दरीसु वसियं समुद्रमज्झमि ॥
वृक्षाग्रेषु च उषितं संसारे संसरता कदाचित्
रुक्खगोसु यं वसियं । संसारे संसरंतेणं ॥ ५७ ॥

अर्थ—हे आत्मन् ! (संसारे के०) संसारने विषे (संसरंतेणं के०) पर्यटन करतो एवो जे तुं. तेणे (गिरीसु के०) पर्वतोने विषे (वसियं के०) निवास कर्यो छे. तथा (दरीसु के०) पर्वतोनी गुफाने विषे पण (वसियं के०) निवास कर्यो छे. तथा (समुद्रमज्झमि के०) समुद्रनी मध्ये (वसियं के०) निवास कर्यो छे. (य के०) वली क्यारेक (रुक्खगोसु के०) वृक्षना अग्रने विषे (वसियं के०) निवास कर्यो छे. अर्थात् पूर्वे कहेला सर्व स्थानकोमां तुं अनंतीवार निवास करी आव्यो छे. माटे तहारुं निवास्थान एक ठेकाणे नथी. ॥ ५७ ॥

भावार्थ—कोइ शिष्यने पोताना देशनुं, तथा पोताना गामनुं, तथा पोताने रहेवानी ईमारतनुं, तथा पोतानी उत्तम जातिनुं, तथा पोताना प्रसिद्ध कुलनुं, तथा पोताना उत्तम वर्णनुं, इत्यादिक अभिमानने धारण करतो जो इने, गुरु उपदेश करे छे. के, हे शिष्य ! तुं मिथ्या अभिमान शुं करवा करे छे ? परंतु तुं विचार कर के, आ संसारमां भ्रमण करतां केटलीएक वखत तुं पर्वतने विषे पत्थररूपे थइ आव्यो छे. तथा केटलीएक वखत पर्वतनी गुफामां पण सिंहादिक पशुरूपे थइ आव्यो छे, तथा केटलीएक वखत समुद्रने विषे जल जंनु रूपे थइ आव्यो छे.

तथा केटलीएक वखत वृक्षोना अग्रभागमां कागडा प्रमुख पक्षिरूपे निवास करी आव्यो छे. इत्यादिक घणीक ज-
ग्याए निवास करी आव्यो छे. महाटे तहारुं कयुं एक निवासस्थल छे ? अर्थात् एक पण ठेकाणें निवास करवाना
स्थाननो तहारो निश्चय नथी. तोपण महारुं महारुं करीने मिथ्याअभिमान शुं करवा करे छे ? ॥ ५७ ॥

देवः नैरेयिकः इति च कीटः पतंगः इति मानुषः एष
देवो नेरइओ तिं यँ । कीडं पयंगुं तिं माणुसो एसो ॥

रूपीरूपवान् च विरूपः सुखभागी दुःखभागी च
रुवंस्सी यँ विरुवो । सुहभागी दुखभागी यँ ॥ ५८ ॥

अर्थ—हे जीव ! तुं केटलीएक वखत (देवो के०) देव थयो छे, तथा (नेरइओ के०) केटलीएक वखत नारकी
ए प्रकारे थयो छे. (य के०) वली (कीड के०) केटलीएक वखत क्रमियादिक कीडो थयो छे, तथा [पयंगुति के०]
केटलीएक वखत पतंगियो ए प्रकारे थयो छे. वली [माणुसो के०] केटलीएक वखत मनुष्य थयो छे. वली [एसो के०]
एज तुं [रुवस्सी के०] केटलीएक वखत रूपवंत थयो छे. (य के०) वली एज तुं (विरुवो के०) केटलीएक वखत
क्रुरूपवंत थयो छे. (य के०) वली (सुहभागी के०) केटलीएक वखत सुखनो भोगवनारो थयो छे, अने वली (दुख-
भागी के०) केटलीएक वखत दुःखनो भोगवनारो पण थयो छे.

भावार्थ—आ जीबे नटवानी पेठे जूदां जूदां रूपे करी करीने आ संसाररूपी रंगभूमिमां अनेक प्रकारनां नाटक

कर्या छे. जेम के, कोइक वखत देवताना वेश भजव्यो, ल्यारें एवुं विचार्युं के, जगतमां महारा जेवो कोइ सुखीयो नथी. तथा कोइक वखत नारकीनो वेश भजव्यो, ल्यारे एवुं विचार्युं के, जगतमां महारा जेवो दुःखीयो नथी. तथा कोइक वखत तिर्यंचनो वेष भजव्यो, ल्यारे एवुं विचार्युं के, जगतमां महारा जेवुं कोइने पराधीनपणानुं दुःख नथी. वली कोइक वखत मनुष्यनो वेष भजव्यो, ल्यारे एवुं विचार्युं के, जगतमां कोइ महारा जेवो श्रेष्ठ बुद्धिवालो नथी. एमज कोइक वखत पोतामा पुद्गलना रुपनो अहंकार कर्यो के, महारा जेवो जगतमां कोइ रुपाळो नथी. तथा ज्यारे कुरूपवान् थयो, ल्यारे एवुं विचार्युं के, महारा जेवो जगतमां कोइ कुरूपवान् नथी. एम मांकडानी पेठे कोइ वखन सुखी थइने नाच्यो, अने कोइ वखत दुःखी थइने नाच्यो. माटे हे आत्मन् ! ए सर्वे वेशने असत्य जाणीने, फरीथी तेवा वेश धारण करवा पडे नहिं तेवो उद्यम कर. ॥ ५८ ॥

राजा इति च द्रमकोरंक इति च एषः श्वपाक इति एषः वेदवित्
राउंति यं दमगुत्ति च । एसं सर्वागुत्ति एसं वेर्यविऊ ॥

स्वामी दामः पुज्यः खल इति अधनः धनपतिरिति
सामी दांसो पुज्जो । खलोत्ति अधंगो धणवैइत्ति ॥ ५९ ॥

नापि अत्र कोपि नियमः स्वस्य कर्म तस्य विनिवेशः तस्य महती कृता चेष्टा येन सः
न वि इत्थो कांइ निअमो । सकम्मविणिंविठसरिसकयचिठो ॥

अन्यान्यरूपवेषः नटइव पगवर्त्तते जीवः

अन्नुन्नरूपवेषो । नटुव परिअत्तए जीवो ॥६०॥ युग्गम् ॥

अर्थ—हे जीव ! तું केटलीएक वखत (राउत्ति के०) राजा ए प्रकारे थयो. (य के०) वली (दमगुत्ति के०) भी-
खारी ए प्रकारे थयो. (य के०) वली (एस के०) एज तું (सवागुत्ति के०) चंडाल ए प्रकारे थयो. वली (एस के०)
एज तું (वेयविऊ के०) वेदनो जाण थयो. वली (सामी के०) स्वामी थयो. अने (दासो के०) दास थयो. (पुज्जो के०)
पूज्य थयो. अने (खलोत्ति के०) खल ए प्रकारे थयो. वली (अधणो के०) निर्धन थयो. अने (धणवइत्ति के०) धन-
पति ए प्रकारे थयो. ॥ ५९ ॥ (इत्थ के०) एमां एठले पूर्वे कछुं तेमां (कोइ के०) कोइ प्रकारनो (निअमो के०) नियम
जे ते (नवि के०) नथीज. केमके, (सकम्न के०) पोतानां ज्ञानावरणीयादिक जे जे कर्म, तेनी (विगिचिह्ण के०)
विनिवेश एटले प्रकृति, स्थिति, अनुभाग अने प्रदेश ते रूप जे रचना, तेना (सरसि के०) सरखी (कयचिह्ण के०)
करी छे चेष्टा ते जेणे, एटले देवादिक पर्याय रूपनो अध्यास [आश्रय] रूप व्यापार ते जेणे एवो सतो (नटुव के०)
नटनी पेठे (अन्नुन्न के०) अन्य अन्य छे (रूपवेषो के०) रूप अने वेश ते जेनो एवो (जीवो के०) जीव जे ते (परि-
अत्तए के०) पर्यटन करे छे. ॥ ६० ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तું चौदराज लोकरूप चौटामां, राजा प्रजादिकरूपे स्त्री पुरुषोना वेश लइने नटुआनी
पेठे अनेक प्रकारे निष्फल नाच्यो, पण तेमांथो तने कोइ प्रकारनो अविनाशी सरपाव मल्यो नही. उलटो च्यार

गतिमां भ्रमण करवारूप सरपाव मल्यो, तोपण ते भ्रमण करवाना अभ्यास थकी निवृत्ति पामतो नथी. जेम कोइ अफिण प्रमुखनो व्यसनी होय, ते व्यसनी ते अफिणने एम जाणे छे के, आ अफिण खावाथी घगा माणसोना जीवनां जोखम थाय छे, तथा ते खातां पण कडवुं झेर जेवुं लागे छे, तथा देखातुं पण काला ठीकरा जेवुं खराब देखाय छे. अने तेनी सुगंध पण अत्तर चंदन जेवी उत्तम नथी. तथा तेना (अफिणना) खावाथी लोकमां पण आचरु इजतनो घटडो देखाय छे. तथा ते खावाथी कांइ उत्तम रसायण जेवो गुण नथी थतो. एटलुंज नही, परंतु शरीर पण खराब थतुं देखाय छे. वली ते अफिण न मलवाथी कोइ वखत टांटिया घशीने मरवा वखत पण आवे छे; इत्यादिक अफिणना अनेक प्रकारना अवगुण जाणे छे, देखे छे, अने अनुभवे छे; तोपण तेने सूकी शक्तो नथी तेनुं कारण कांइक अभ्यास अने कुसंगविना बीजुं जणातुं नथी. तेम आ जीवने पण अनादिकालना अभ्यासथी तथा विषयी जीवोनी सोबतथी, आ पंच प्रकारनां विषयीसुखमां दुःख छे, एम जाणे छे, देखे छे, तथा अनुभवे छे, तो पण अफिणना व्यसननी पेठे सारुं मानी बेठो छे, तेथी एने अनेक प्रकारनां नीचां उंचां रूप करी आ संसारने विषे नाटक करवुं पडे छे. वली शास्त्रमां कह्युं छे के:—

॥ अनुष्टुप्चतम्. ॥

अवमानात्परिभ्रंशाद्धवन्धधनक्षयात् ॥ प्राप्ता रोगाश्च शोकाश्च जात्यन्तरशतेष्वपि ॥ १ ॥

अर्थ—अपमानथी तथा उंची पदवीथी पडवाथी, तथा वध बंध अने धननो क्षय ते थकी शेंकडो जातिमां रोग

ने शोक, आ जीवे भोगव्यां छे. ॥ १ ॥ आ अधिकार संबंधी श्रीआचारांगजी सूत्रमां विशेष प्रकारे कह्यं छे, त्यांथी जोइ लेवुं.

नरकेषु वेदनाः अनुपमाः अमातमसुखबहुलयासुताः

नरैस्तु वेअणाओ । अणोवमाओ असायबहुलाओ ॥

रेजीव त्वया प्राप्ताः अनंतकृत्वः बहुविधाः

रेजीव तए पत्ता । अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥ ६१ ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव ! (तए के०) ते (नरएस्तु के०) रत्नप्रभादिक सात नरकने विषे (अणोवमाओ के०) उपमा रहित एवीयो (असायबहुलाओ के०) दुःखे करीने भरेली एवीयो, एटले अशाता वेदनीय कर्मथी उत्पन्न थएली एवीयो, अने (बहुविहाओ के०) बहु प्रकारनी (वेअणाओ के०) वेदनाओ जे ते (अणंतखुत्तो के०) अनंतीवार (पत्ता के०) पामी छे. अर्थात् तुं भोगवी चूक्यो छे. ॥ ६१ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तें बीजी गतियोमां तो अनेक प्रकारनां दुःख भोगव्यां, परंतु रत्नप्रभादिक नरकोनां दुःख तो कही शकाय तेवां छेज नही ! केमके, तेने विषे अनंती शीत वेदना. ॥ १ ॥ तमेज अनंती उष्ण वेदना, एटले आपणे अहिना आकरा धखधखता खेरना अंगारा होय, तेना उपर ते उष्ण वेदनीवाला नारकीना जीवने सु-बाडे, तो तेने घणीज निद्रा आवी जाय. ॥ २ ॥ तथा एवीज रीतनी अनंती क्षुधा वेदना, एटले जगतनां रहेला सर्व

धृतादिक पुद्गलो ते नारकीना जीवने खवरावीए, तोपण तेनी धुधा पूरी न थाय. ॥ ३ ॥ तेमज अनंती तृषा वेदना
एटले जगत्मां रहेला सर्व समुद्रोनां पाणो ते नारकीना जीवने पाये तो पण तृषा छीपे नही. ॥४॥ तेमज अनंती खरज वेदना,
एटले अनेक प्रकारनां तरवार प्रमुख शस्त्रवडे करीने, ते नारकीना जीवने घर्षण करे, तोपण ते नारकीना जीवनी
खरज मटे नही. ॥ ५ ॥ तेवी रीते अनंती परवशपणानी वेदना एटली बधी छे के, आखा जगत्ना परवशपणानी
वेदना एकठी करीए, तोपण तेना बरोबर न थाय. ॥६॥ तेवी रीते ज्वर ॥७॥ दाह ॥८॥ भय ॥९॥ अने शोक ॥१०॥
ए चारनी वेदन आखा जगत्नी एकठी करीए, ते थकी पण एकेक वेदना अनंतगुणा जाणवी. आवी अनंतगुणावेद-
नाओ. सात व्यसननो सेवनार प्रमुखने भोगववी पडे छे. जेम के, कोइए परस्त्री संग कर्यो होय, तेने त्यां (नरकमां)
तेज स्त्रीना आकार जेवी लोढानी पुतली बनावीने, अने तेने अग्निवडे सारी पेठे लालचोल भस्मधखनी करीने, ते
स्त्रीनी साथे ते परमाधर्मियो अनेकवार ते पुरुषने बलात्कारे आलिंगन करावे छे. इत्यादिक नरकने विषे अनंतगुणी
वेदना शास्त्रमां कही छे. तेने विचारिने हे मंदमते ! कांइक तो पाप करतां पाछो ओसर्य ! ॥ ६१ ॥

आ नरकनां दुःखना अधिकारने विशेषे जाणवानी मरजी होय तो श्री सूर्यगडांगसूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना
पाठमां नरक विभक्ति अध्ययनने विषे जोइ लेज्यो.

देवत्वे मनुजत्वे पराभियोगत्वं उपगतेन
देवत्वे मनुजत्वे । पराभिओगसणं उवर्गणं ॥

भीषणदुखं बहुविधं अनंतकृत्वं समनुभूतं
भीसर्णदुहं बहुविहं । अनंतखुत्तो समणुभूअं ॥ ६२ ॥

अर्थ—हे जीव ! (देवत्ते के०) देव भवने विषे, तथा (मणुअत्ते के०) मनुष्य भवने विषे (परोभिओगत्तणं के०) परतंत्रपणाने (उवगएणं के०) पांम्यो एवो तुं जे तेणे (बहुविहं के०) बहु प्रकारनुं (भीसगदुहं के०) भयानक दुःख जे ते (अणेतखुत्तो के०) अनंतिवार [समणुभूअं के०] अनुभव कर्णुं छे. ॥ ६२ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! विशेष ज्ञानवंत एवा देव भवने विषे, तथा मनुष्य भवने विषे पण, स्वतंत्रपणं सूकीने परतंत्रपणा वडे, एटले परवशपणे रहीने, अर्थात् इंद्रियोने वश थइने, महामहा कष्ट अनंतिवार भोगव्यां छे. एटले इंद्रियोए जेम जेम तने नचाव्यो, तेम तेम तुं नाच्यो, ने तेथी महा भयानक दुःखने पांम्यो; परंतु ते इंद्रियोने ते वश न करी. माटे ज्यारे त्यारे पण, ते इंद्रियोने वश करीने आत्मसाधनमां वर्त्तिश, त्यारेज तहारुं कल्याण थशे. ६२

तिर्यगतिं अनुप्राप्ताः भीममहावेदनाः अनेकविधाः
तिरियंगइं अणुपत्तो । भीममह्हावेअणा अणेगविहहा ॥
जन्ममरणारघट्टे अनंतकृत्वं परिभ्रांतः
जम्मणमरणरहट्टे । अतणखुत्तो परिभ्रमिआ ॥ ६३ ॥

अर्थ—हे आत्मन् ! तुं (तिरियंगइं के०) तिर्यच गतिने (अणुपत्तो के०) पांम्यो छे. त्यां (अणेगविहा के०) अनेक

प्रकारनी (भीममहावेअणा के०) भयंकर एवी महोटी वेदनाओने सहन करतो सतो (जम्मण मरण रहटे के०) जन्म मरणरूप रहेंटने विषे (अणंतखुत्तो के०) अनंतीवार (परिण्भमिओ के०) पणभ्रमण करी आव्यो छे. ॥ ६३ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं तीर्थच गतिने विषे गयो, त्यां आंगल गधेडादिपणे अवतरीने कुंभारादिकना हाथनां घणां डफणां खाइ आव्यो छे. वली घोडा प्रमुखना अवतार धारण करीने घणा कोरडादिकना प्रहार सहन करी आव्यो छे. अने हाथी प्रमुख थइने अंकुशना प्रहार सहन करी आव्यो छे. वली बलद प्रमुखना भवमां घणी परुणी-नी आरोना प्रहार खाइ आव्यो छे. वली मांकडां प्रमुखना भवमां घेरघेर झलामो करी नाचीने रोदलाना दुकडा पराणे पामवानुं कष्ट सहन करी आव्यो छे. बोकडा प्रमुखना भवमां मरणांतकष्ट सहन करी आव्यो छे. वली पोपट प्रमुखनाभवमां पांजरादिकने विषे बंधनकष्टने सहन करी आव्यो छे. अर्थात् एवुं कोइ दुःख नथी के, जे दुःखने ते सहन नथी कर्युं ! ! ए प्रकारे अनंतीवार घोर महा भयानक दुःख ते सहन कर्यो छे. माटे हवे एवुं धर्मसाधन कर के, जेथी तेवां दुःख भोगववां पडे नही. ॥ ६३ ॥

यावन्ति कान्यपि दुःखानि शरीराणि मानसानि च संसारे
जावन्ति कैवि दुःखा । सारीरा माणसा व संसारे ॥

प्राप्ताः अनंतकृत्वः जीवः संसारकांतारे
पैत्तो अणंतखुत्तो । जीवो संसारकतारे ॥ ६४ ॥

अर्थ—(जीवो के०) जीव जे ते (संसारे के०) संसारने विषे (सारीरा के०) शरीर संबंधी (व के०) वली (मा-
णसा) मन संबंधी (जावन्ति के०) जेटलां (केवि के०) कोइ पण (दुःखा के०) दुःख छे, तेने (संसारकंतारे के०) संसा-
ररूप अटवीमां परिभ्रमण करतां आ जीव सर्वे दुःख सहन करी आव्यो छे. ॥ ६४ ॥

भावार्थ—आ संसारने विषे दुःख बे प्रकारनां छे, एक शरीर संबंधी रोगादिके करीने दुःख छे, अने बीजुं मन
संबंधी इष्ट वस्तुना वियोगादिक थकी दुःख छे. ते सर्वे दुःख आ संसाररूप अटवीने विषे भ्रमण करीनां, आ जीव
अनंतीवार भोगव्यां छे. ॥ ६४ ॥

तृष्णा अनंतकृत्वः संसारे तादृशी तव आसीत्नरके
तएहा अणंतखुत्तो । संसारे तारिसी तुमँ आसी ॥
यां तृष्णां प्रशमितुं सर्वोदधीनां उदकं न तीरीकुर्यात् न समर्थभवेत्
जँ पसमेउ सँवो । दहीणमुदयं नै तीरीज्जा ॥ ६५ ॥

अर्थ—हे जीव ! (तुमं के०) तने (तएहा के०) तृष्णा. अर्थात् तृषा (तारिसी के०) ते प्रकारनी (अणंतखुत्तो के०)
अनंतीवार (संसारे के०) नरकरूप संसारने विषे (आसी के०) उत्पन्न थइ हती. (जं के०) जे तृषाने (पसमेउ के०)
शमाववाने अर्थे (सँवोदहीणं के०) सर्व समुद्रोनुं पण (उदयं के०) जल जे ते (तीरीज्जा के०) न समर्थ थाय !!! ॥ ६५ ॥

आ प्रकारनो अर्थ प्रथम नरकनी वेदनामां कही गया छीए, माटे पुनरुक्ति दोषनुं निवारण करवा माटे आ

प्रकारनो भावार्थ जाणवो. के हे जीव ! तने अनंती तृष्णा उत्पन्न थइ छे, ते तृष्णा शमाववाने माटे, सर्व समुद्रोनां पाणीनां बिंदु जेटलां धनादिकवडे पण तहारी तृष्णा पूरी थाय तेम नथी. कहुं छे के:—

यत्पृथिव्यां व्री ह्रियवं हिरण्यं पशवः स्त्रियः ॥ नालमेकस्य तत्सर्व । मिति पश्यन्न मुह्यति ॥ १ ॥

अर्थ—सघली पृथ्वीमां उत्पन्न थएली अनेक प्रकारनी डांगेर तथा अनेक प्रकारना घउं अने जब विगरे सघलुं धान्य, जो एक जणने प्राप्त थाय, तो पण तेने धान्य संबंधनी तृष्णा पूरी न थाय. तेमज सघला जगत्मां रहेलुं हीरा माणैक, मोती, सोनुं, रूपुं विगरे धन, एक पुरुषने प्राप्त थाय, तोपण ते पुरुषनी धन संबंधिनी तृष्णा पूरी न थाय. तेमज जगत्ने विषे जेटला हाथी, घोडा, उंट, बलद, गायो, भैंशो विगरे चतुष्पद जीवो छे, ते जो एक जणने प्राप्त थाय, तोपण ते पुरुषनी चतुष्पद संबंधी तृष्णा पूरी न थाय. तेमज जगत्ने विषे रूपालीमां रूपाली देवांगनाओ तथा महोटा महोटा राजानी राणीयो तथा महोटा महोटा धनाढ्यनी स्त्रीयो जेवी के, अत्यंत लावण्यवाली अत्यंत रूपवाली, अत्यंत गुणवाली अने सुंदर सुगंधोवाली एवी जवान स्त्रीयो जो एक पुरुषने प्राप्त थाय तोपण, ते पुरुषनी स्त्री संबंधि तृष्णा पूरी न थाय. ए प्रकारनो विचार करीने जे डाह्यो पुरुष वैराग्यने पामे छे, तेज पुरुष संसारने विषे मोह पामतो नथी.

माटे हे आत्मन् ! उपर कहा प्रमाणे तुं अनंतीवार विषय भोगवी चूक्यो छे, परंतु जे सुखनो ते' एक वखत पण अनुभव नथी कर्यो, एवा आत्म सुखनी प्राप्तिने विषे उद्यम कर ! ॥ ६६ ॥

आसीत् अनंतकृत्वः संसारेनरकभवे तव क्षुधापि तादृशी
आसी अणंतखुत्तो । संसारे ते बुद्धावि तारिसिया ॥
यां प्रशमयितुं सर्वः पुद्गलकायोपिघृतादिरपि न तीर्यात् न शश्रुयात्
जं पसमेउं सव्वो । पुग्गलकाओवि ने तारिज्जा ॥ ६६ ॥

अर्थ—रे जीव ! (संसारे के०) नरक भवरूप संसारने विषे (ते के०) तने (तारिसिया के०) तेवा प्रकारनी बुद्धावि
के०) क्षुधा पण (अणंतखुत्तो के०) अनन्तिवार (आसी के०) उत्पन्न थइ हती के, (जं के०) जे क्षुधाने (पसमेउं के०)
शमाववाने (सव्वो के०) सर्व एवा (पुग्गलकाओवि के०) घृतादिरूप पुद्गलना समूह जे ते पण (न तरिज्जा के०) न
न समर्थ थाय ! ॥ ६६ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! नरक भवने विषे तने एवी क्षुधा उत्पन्न थइ हती के, आ जगत्मां रहेला जे घृतादिक
सघला सारा सारा पुद्गलोबडे पण, ते क्षुधानी शांति थाय तेम नहोतुं. एवी क्षुधावेदनी ते परवशपणामां अनन्तीवार
सहन करी छे, माटे तने उपदेश करवानो एटलोज छे के, आज स्वाधिनपणामां एकासणुं करवुं, अथवा एक उपवास
करवो, तेमां पण तने महोदो विचार थइ पडे छे. अने बली तुं एवुं बोले छे के, महाराथी संवत्सरीनो उपवास
पण बनी शकवो कठण छे. कारण के, महाराथी तो एक घडिवार पण भूख्युं रहेवातुं नथी. एम कहोने अनेक प्रका-
रनां सारां सारां भोजन करावी जमे छे. परंतु हे मूढ जीव ! आखो जन्मारी थइने ते केशला मण घृतादिक मिष्ट

पदार्थो खाधा हशे ? तेनुं सुख लेशमात्र पण आज तने रहुं नही, केमके, जो तुं तहारा हाथे तहारी जीभ उपर हाथ फेरवी जो के, ते घृतादिक पदार्थोनी कांइ पण चिकाश जणाय छे ? अर्थात् नथी जाणती. तेमज हबेथी पण तुं अनेक प्रकारनां पाप प्रपंचादिक करीने सारां सारां भोजन करीश, लोय पण पूर्वनी पेटे ते जिह्वाइंद्रि तृप्त थवानी नथी. अने जिह्वाइंद्रिनुं पोषण छे, तेज सर्वे इंद्रियोना पोषणनुं मूल छे. एटले जेम वृक्षना मूलमां पाणी नाखीए तो बधा वृक्षमां ते पाणी पसरे, तेम एक जिह्वाइंद्रिने छूटी मूकवाथी बीजी इंद्रियो प्रयासे करीने जीती होय, ते पण कुमार्गे चाले छे. माटे नीतिशास्त्रमां कहुं छे के, “जितं सर्वं जिते रसे” एटले जेणे रसनाइंद्रिय जीती, तेणे सगली इंद्रियो जीती जणावी. केम के, रसनेंद्रियने मोकली मूकवाथी मद्यमांसादिकने विषे पण प्रवृत्ति थाय छे, अने तेथी विषयनी वृद्धि थाय छे. तेणे करीने नरकादिकने विषे जवुं पडे छे. त्यां पूर्वे कहेली क्षुधावेदनी सहन करवी पडे छे तेना स्वरूपने विशेषे जणाववाने माटे फरीथी वर्णन कर्युं छे. माटे तेथी पुनरुक्ति दोष समजवो नही. ॥६३॥

कृत्वा अनेकानि जन्ममरणानां परावर्त्तनशतानि
काज्जणम ऽणैगाइं । जम्मणमरणं परिघट्टणसयाइं ॥

दुःखेन मानुषत्वं यदि लभते यथेच्छितं सुखं जीवः

दुःखेणं माणुंसत्तं । जइ लहइ जिहित्थयं जीवो ॥ ६७ ॥

अर्थ—(जइ के०) ज्यारे (जीवो के०) जीव जे ते (अणैगाइं के०) अनेक एवां (जम्मण के०) जन्म मरण तेनां

(પરિચટ્ટણ કે૦) પરાવર્તન તેનાં (સયાઈ કે૦) સેંકડો ઇટલે જન્મ મરણનાં સેંકડો પરાવર્તન (કાઝળ કે૦) કરીને (દુઃખેણ કે૦) દુઃખે કરીને (માણસતં કે૦) મનુષ્યપણને પામે છે, ત્યારે (જહિત્થિયં કે૦) યથા ઇચ્છા પ્રમાણે. ઇટલે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કુશલપણને (લહહ કે૦) પામે છે. ॥ ૬૭ ॥

ભાવાર્થ—રે આત્મન ! અનંત એવાં જન્મ મરણનાં સેંકડો ઇટલે ક્યારેક જન્મ, ક્યારેક મરણ, એ પ્રકારનાં દુઃખ સહન કરીને, જ્યારે આ જીવ મનુષ્યપણને પામે છે, ઇટલે અકામ નિર્જરા અને ભવસ્થિતિનું પરિપક્વણું ઇત્યાદિક કારણ વડે કરીને મનુષ્યપણને પામે છે, ત્યારે તેને જોઈતી ચીજ મલી શકે છે. ઇટલે દેવતાના સુખને આપનારો, તથા મોક્ષના સુક્તને આપનારો આ મનુષ્યભવ છે. પરંતુ મનુષ્યભવ વિના કોઈ ભવ વડે સુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. ઇટલાજ માટે જ્ઞાની પુરુષોએ સર્વ ભવ કરતાં આ મનુષ્યભવને જગતમાં ઉત્તમ ગણ્યો છે. અને દશ દૃષ્ટાંતે કરી દુર્લભ પણ ઇટલાજ માટે કહ્યો છે. આ દશ દૃષ્ટાંતનું સ્વરૂપ પ્રસિદ્ધ છે માટે, તથા ગ્રંથ વિસ્તાર થવાના ભયથી લખ્યું નથી, માટે આવા મોંઘામાં મોંઘા મનુષ્યભવને પામીને એલે ગુમાવી અવસર ચુકવો નહી. ॥ ૬૭ ॥

તન્મનુષ્યજન્મ તથાદશદૃષ્ટાંતવત્ દુર્લભલાભં વિઙ્ગુલતાચંચલં ચ મનુજત્વં

તં તદ્દુર્લભલં । વિઙ્ગુલયાંચંચલં ચ માણુયત્તં ॥

ધર્મે યઃ વિષીદતિ સઃ કાપુરુષઃ ન સત્પુરુષઃ

ધર્મમિ જો વિસીર્યહ । સો કાઉરિસો ન સપ્થુરિસો ॥ ૬૮ ॥

अर्थ—(जो के०) जे पुरुष (तह दुल्लहलंभ के०) तथा प्रकारे एटले चुल्लकादि दश दृष्टांते करी दुःखे पामवा योग्य एवं (च के०) वली (विज्जुलया चंचलं के०) विजलीरूप लग्गानी पेठे चंचल एवं (तं के०) ते. एटले ते योग्य एवं (मणुयत्तं के०) मनुष्यपणुं, तेने पानीने (धम्मंमि के०) धर्मने विषे (विसीयइ के०) खेद पामे छे. (सो के०) ते (काउ-रिसो के०) कुत्तिसित (निंदित) पुरुष जाणवो. पण (सत्पुुरिसो के०) सत्पुरुष (न के०) न जाणवो. ॥ ६८ ॥

भावार्थ—जैनशासनमां प्रसिद्ध एवां दश दृष्टांते दुर्लभ एवो, अने विजलीना झबकारानी पेठे क्षणभंगुर एवो ने जेमां कोइ प्रकारनी पण खामी नथी एवो एटले आ मनुष्यनो भव अढीद्वीपमां थयो, तेमां वली कर्मभूमीमां थयो, तेमां वली आर्य देशमां थयो, तेमां वली उत्तम कुलने विषे थयो, तेमां वली अविकल पंचेंद्रिये पूर्ण थयो, तेमां वली निरोगी काया पाग्यो, अने तेमां वली सद्गुरुनो अने सत् शास्त्र सांभलवानो जोग बन्यो; तेम छतां पण जे पुरुषो, धर्मसाधन करवामां प्रमाद करे छे, ते पुरुषो निंदा करवा योग्य थाय छे. पण ते सत्पुरुषोनी पंक्तिमां गणवालायक थता नथी. माटे हे जीव ! पूर्वे अनुभव करेला पशुपणाना स्वभावने सूकी देइने मनुष्यभवने लेखे लगाडवामां उद्यम कर.

॥ उपजाति वृत्तम ॥

मानुष्यजन्मनि तटेसंसारममुद्रस्य लब्धेति जिनेन्द्रधर्मः न कृतः च येन
माणुसजम्मे तडि लद्धयंमि । जिणिंदधम्मो न कंओ यं जेणं ॥

त्रुटिते गणे यथा धानुष्केण हस्तौ धृष्टव्यौ तथा च अवश्यं तेन

तूटे गुणे जह धाणुक्कएणं । हत्था मलेव्वा यं अवस्स तेणं ॥ ६९ ॥

अर्थ—(जेणं के०) जेणे (तडि के०) संसाररूप समुद्रना कांठारूप (माणुस्सजम्मे के०) मनुष्य जन्म (लद्धयंमि के०) पामे सते (जिणिद्धम्मो के०) जिनेंद्रनो धर्म जे ते (न कओ के०) नथी कय्यो (तेणं के०) तेणे अर्थात् तेने (य के०) पण (जह के०) जेम (धाणुक्कएणं के०) धनुर्धारि पुरुष जे तेणे अर्थात् तेने (गुणे के०) पणछ (तूटे के०) तूटे सते (अवस्स के०) निश्चे (हत्था के०) हाथ (मलेव्वा य के०) घसवा पडेज छे. तेम आ जीवने पण हाथ घसवा पडे छे. एटले पछी घणो पश्चात्ताप करवो पडे छे. ॥ ६८ ॥

भावार्थ—अनंता भवरूप समुद्रमां भटकनां भटकनां मनुष्य जन्मरूप कांठो प्राप्त थए सते पण जेणे अहिंसारूप जिनधर्म न आचरण कय्यो, तेने; जेम रणसंग्रामनां युद्धकरवा गएला एक धनुर्धारी पुरुषना धनुष्यनी पणछ तूटी गइ, तेथी तेने जेम हाथ घसवा पड्या, तेम तहारे पण हाथ घसवा पडशे. माटे हे जीव ! जो तुं पण छती सामग्री सते जिनधर्मरूप भातुं नहि ग्रहण करे, तो तहारे पण मरणवस्थाए पश्चात्ताप करवोज पडशे. ते आ प्रकारे के, अरेरे ! में छती सामग्रीए पण आ शुं कय्यु !!! के, परलोके जतां धर्मरूप भातुं कांइ पण लीधुं नही ! माटे हवे हुं शुं करीश ! एवी रीते तहारे हाथ घसवा पडशे. वली जेम आ भवमां थोडो काल रहेवा माटे कोइ पुरुष ज्यारः परदेश जवानो होय, ल्यारे ते पुरुष प्रथमथी भाता विगेरेनो एटलोवधो बंदोबस्त करी राखे छे के. अमुक जग्याए

उतरीशुं, ने त्यां अमुक भोजन करीशुं. एवी रीतनो ठराव करीने पछी पोतानी साथे भाजादिक घणी सामग्री लेइने जाय छे. पण भातुं लीधा सिवाय जतो नथी. तेम तहारे तो अहिंथी मरीने क्यां जवुं पडशे ? ने त्यां केटला दिवस रहेवुं पडशे ? अने कोने त्यां जइने उतारो करवो पडशे ? अने मार्गमां भातुं लीधा विना शुं खाइशुं ? इत्यादि परलोक संबधी तने कांइ पण विचार थतो नथी ! माटे हे मूढ जीव ! सर्व दुःख मात्रने निवारण करनार अने मनो वांच्छित सुखने आपनार एवुं धर्मरूप भातुं संगाथे राख्य. ॥ ६९ ॥

॥ पदरीवृत्तम् ॥

रे जीव नितरांश्रुणु चंचलस्वभावन् मुक्त्वा परलोके यास्यति सकलान् अपि बाह्यभावन् तथा
रे जीव निसुणि चंचलसहाव । मिलहेविणु सयलवि बज्झभाव ॥
नवभेदपरिग्रहस्य यत् विविधजालसमुहं अतःसंसारे अस्तियत् सर्वं तत् इंद्रजालमिवासदस्ति
नवभेदपरिग्रह विविहजाल । संसारि अंत्थि संहु इंदयाल ॥ ७० ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव ! तूं (निसुणि के०) सांभल्य के जे, (चंचल सहाव के०) चंचल स्वभाववाला (सयलवि के०) सर्व एवाय पण (बज्झभाव के०) शरीरादिक बाह्यभावने तथा (नवभेदपरिग्रह के०) नव भेदवाला परिग्रहनो (विविहजाल के०) अनेक प्रकारनो समूह तेने (मिलहेविणु के०) मूकीने परलोके जइश. ए हेतु माटे (संसारि के०) संसारने विषे (अंत्थि के०) जे शरीरादिक देखाय छे, (सहु के०) ते सघलुं (इंदयाल के०) इंद्रजाल

समान छे. ॥ ७० ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तहारुं हितकारी एवुं आ एकवाक्य सांभल. आ देखातो शरीरादिक सघलो बाह्यभाव छे, इंद्रजाल समान छे, एटले नव प्रकारनो परिग्रह* ते सघलो चंचल स्वभाववालो छे. एटले क्षणमां देखाय अने क्षणमां नाश पामी जाय एवो छे. एटलुंज नहि पण संसारमां जे जे वस्तु देखाय छे, ते सर्वेने तुं इंद्रजाल समान जाणीने तेने विषे मोह ममत्व न कर कारणके, ते सघला बाह्यभावने मूकीने तुं एकलोज परलोकमां जईश, पण पूर्वे कही तेमांनी कोइ वस्तु पण तहारी साथे आववानी नथी. केमके, ते सर्वे वस्तुताए असत् छे. माटे तेने तुं सत्यपणानी भ्रांति न करीश. ॥ ७० ॥

पितृपुत्रमित्रगृहगृहिणीनां जातं समूहः ऐहलौकिकं सर्वं निजम्य शुभे कल्याणे सहायं निमित्तं

पियपुत्तमित्तघरघरणिजाय । इहलोइअ संव्व नियसुहंसहाय ॥

न अपीतिप्रश्ने अस्ति कोपि तत्र शरणेत्राणे हे मूर्ख एकाक्येव सहिष्यसे तिर्यक्नरकदुःखानि

नै वि० अँत्थि कोइ० तुहँ संरणि मुखर्व । इक्कल्लु सहंसि तिरिनिर्णयदुक्ख ॥ ७१ ॥

अर्थ—(मुखर्व के०) हे मूर्ख ! [इहलोइअ के०] आ लोक संबंधी [संव्व के०] सर्व एवो [पिय के०] पिता [पुत्त के०] पुत्र [मित्र के०] मित्र [घर के०] गृह [घरणि के०] स्त्री, तेमनो [जाय के०] समूह जे ते [निय सुह सहाय के०]

पोताने सुख करवानो छे स्वभाव ते जेमनो एवो छे, एटले सौ पोतपोताना सुखना अर्थी छे. पण (तिरि तिरय दुःख के०) तिर्यच तथा नरक ते संबंधी दुःख. तेने (इकल्लु के०) तुं एकलोज (सहसि के०) सहन करे छे, पण ते वखत तेमानुं (तुह के०) तहारे (सरणि के०) सरण करवा योग्य (कोइ वि के०) कोइपण (न अत्थि के०) थलुं नथी. ॥ ७१ ॥

भावार्थ—आ जगत्मां परलोकने विषे कांइ पण सहायता करवाने न समर्थ एवां माता पिता स्त्री पुत्रादिक सौ पोत पोतानां स्वार्थी छे, पण कोई कोइनुं नथी. जेमके, उपर लखेलां घरनां माणसोने एवो निश्चय थाय छे के, हवे आ पथारीमां सूचारेलो माणस जीवशे नही, एवं धारीने ते सुतेला माणसने महा भरपूर वेदनामां तरफडतो नजरे जोइने पण कहे छे के, तमे मने कांइ कहो छो ? एटले तमे छानी रीते संचय करेलुं, आपेलुं, मूकेलुं, दाटेलुं, कांइ देखाडो छो ? एवी रीते पोतानो स्वार्थ साधवानी वातो करे छे. तथा तेना मरी गया पछो पण केवल पोतानो स्वार्थ संभारी संभारीने रुप छे के, आटलुं काम अधुरं मूकीने गयां ! पण तेओ एम नथी विचारतां के, ज्यांथी समजणो थयो त्यांथी मांडीने चोके सूतां सूधी पण एणे आपणुं वैतरं कूट्यां कर्गु छे. परंतु ते चापडो नरकादिक गतिने विषे एकलो गयो छे, त्यां तेने केवां दुःख पडतां हशे ? तथा ते विचारो घणुं द्रव्य मूकीने गयो छे ! पण तेना बीजा दुःखमां भाग न लेतां फक्त तेनुंज द्रव्य तेनी पछवाडे शुभ कृत्यमां वापरवुं, एवो विचार पण नथी थतो. अने वली आबो विचार पण तेमने नथी थतो के, अरेरे ! रात्रि दिवस पोताना शरीरनुं सुख पण न विचारतां कूड कपट

छलभेद अन्यायादिक करीने एणे आपणुंज भरणपोषण कर्युं छे, पण पोताना परलोकनुं साधन करवानो अवकाश जरापण एणे लीधो नथी. एवी रीते कोइ रुदन करतुं नथी. माटे हे जीव ! हे महामूर्ख !! कांइकतो विचार्य !! के, हुं आश्रवभावमांथी निवृत्ति पामीने कांइकतो सरभावमां वर्त्तु. ॥ ७१ ॥

॥ मागधिकावृत्तम् ॥

कुशाग्रे यथा अवश्यायो हिमबिंदुकः स्तोकं तिष्ठति लंबमानः
कुसंगे जेह उसंबिंदुए । थोवं चिठइ लंबमाणए ॥

एवं मनुजानां जीवितं समयमपि हे गौतम या प्रमादि
एवं मणुआण जीवियं । समयं गोयम भां पमायए ॥ ७२ ॥

अर्थ—(जह के०) जेम (कुसंगे के०) डाभना अग्रभागने विषे (उसंबिंदुए के०) झाकलनो बिंदु जे ते (लंबमाणए के०) लांबो थतो सतो एटले वायु वडे पडवानी तैयारीमां आवेलो (थोवं के०) थोडो काल (चिठइ के०) रहे छे. (एवं के०) ए प्रकारे (माणुआण के०) मनुष्य जे तेमनुं (जीवियं के०) जीवित जे ते चंचल जाणवुं. माटे श्रीमहावीर-स्वामी गौतमस्वामी प्रत्ये* कहे छे के, (गोयम के०) हे गौतम ! (समयं के०) एक समयमात्र पण (मा पमायए के०) प्रमाद न करीश. ॥ ७२ ॥

* आ वार्त्ता श्री उत्तराध्ययन सूत्रना दशमा अध्ययनमा छे, त्यांथी विस्तारना अर्थ पुरुषोष जोइ लेवुं.

भावार्थ—श्री महावीरस्वामी गौतम प्रत्ये कहे छे के, हे गौतम ! एक समयमात्र पण प्रमाद न करीश. केमके आ मनुष्यपणानुं जीववुं डाभना अग्रभागमां रहेला जलबिंदुनी पेठे, थोडोज काल रहे तेवुं छे, एटले जोतां जोतां अल्प वायुबडे पण शीघ्रपणे नाश पामे तेवुं छे. अर्थात् डाभना अग्रने विषे रहेला जलबिंदु तो, फक्त वायुबडेज नाश पामे छे; परंतु आ मनुष्य तो अनेक प्रकारना कारणोथी मरे छे. जेम के, ताव आववाथी, मूंझारो थवाथी, कोलेरा (कोगलियुं) आववाथी, घर पडवाथी, अग्निबडे बलवाथी शस्त्र प्रमुख वागवाथी, सर्प करडवाथी, इत्यादिक अनेक प्रकारनां कारणो मलवाथी ओर्वितो नाश पामे छे. एम जाणीने हे जीव ! धर्मकृत्यने विषे समयमात्रनो प्रमाद न कर ॥ ७२ ॥

आ ७३ तथा ७४ मी ए बे गाथाओ श्री सूर्यगङ्गांग सूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना वैतालीय अध्ययननी छे.

संशुध्यध्वं किं न बुध्यध्वं संबोधिः खलु प्रेत्य दुर्लभा

संबुज्झह किं नं वज्झह । संबोहि खलु पिच्चं दुर्लहा ॥

न एव उपनमंति आगत्यंति रात्रायोऽस्तीताः नो सुलभं पुनरपि जीवितं

नो हूं ओवणमंति रईओ । नो सुल्लहं पुणरपि जीवियं ॥७३॥

अर्थ—श्रीकृष्णभदेव स्वामीना पुत्र श्रीभरतेश्वर, तेमणे तिस्कार कर्या एवा, पोताना अठाणु पुत्रो प्रत्ये श्री आदीश्वर भगवान उपदेश करे छे, अथवा श्रीमहावीरस्वामी पर्षदा प्रत्ये कहे छे के, (संबुज्झह के०) अहो भव्यो !

तमे बुद्धो. (बोध पामो.) (किं न बुज्झह के०) केम तमे बोध नथी पामता ? जे हेतु माटे जेमणे धर्म नथी कर्यो ते पुरुषोने (पिच्च के०) मरण पाम्या पछी परभवने विषे (संबोही के०) बोधिबीज जे ते (खलु के०) निश्चे (दुल्लहा के०) दुर्लभ छे. शाथी के, (राइओ के०) रात्री दिवस जे ते (हु के०) निश्चे (उवणमंतिनो के०) गयेलां पाछां आवतां नथी. तेम (जीवियं के०) जीवित जे ते (पुणरवि के०) फरीने पण एटले फरी फरी (सुलहं नो के०) सुलभ नथी. एटले संयमरूप जीवित घणुं दुर्लभ छे. अथवा (जीवियं के०) जवित जे ते अर्थात् तूटेलुं आउखुं जे ते (पुणरवि के०) फरीने पण सांधवुं (सुलहं नो के०) सुलभ नथी. एटले तूटेलुं आउखुं सांधवाने कोइ पण समर्थ नथी. ॥७३॥

भावार्थ—हे भव्य जीवो ! तमे ज्ञान दर्शन चारित्ररूप धर्मने जाणो. कारणके, आवो अवसर फरी फरीने मलबो दुर्लभ छे, माटे घणी सामग्री सते पण, केम बोध पामता नथी ? अर्थात् भोगने तुच्छ जाणी तेनो त्याग करीने सद्वर्त्मने विषे बोध पामो. कह्युं छे केः—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

निर्वाणादिसुखप्रदे नरभवे जैनेन्द्रधर्मान्विते । लब्धे स्वल्पमचारु कामजसुखं नो सेवितुं युज्यते ॥

वैदूर्यादिमहोपलौघनिचिते प्राप्तेऽपि रत्नाकरे । लातुं स्वल्पमदीप्ति काचशकलं किं चोऽचितं सांप्रतम् ॥१॥

अर्थ—मोक्षादिक सुखनो आपनार एवो, मनुज्यनो भव मले सते, तेमां वली जिनराजनो धर्म मले सते, तहारे लगारमात्र पण काम सुख सेववुं घटतुं नथी. केमके, ते अल्प छे, अने ते सुखनो परिणाम सारो आवतो नथी.

ते उपर दृष्टान्त कहे छे के, जेम बैडूर्यादि रत्ननो समूह जेमां रखो छे, एवा रत्नाकरने पामीने एटले रत्ननी खाण पामीने कांतिरहित एवो, अने वली अल्प मूल्यवालो एवो काचनो ककडो लेवो शुं तहारे घटे छे ? अर्थात् पूर्व कह्यो एवा रत्नाकरनो त्याग करीने, तेने बदले काचनो ककडो लेवो ते, घटेज नहीं, तेम अतिशे अल्प अने तुच्छ एवा विषयसुखने अर्थे रत्नाकर समान जिनधर्मनो त्याग करवो, ते पंडित पुरुषने घटे नहीं. वली जेणे धर्मकृत्य नथी कर्युं, तेने परभवमां संजमरूप जीवित मलतुंज नथी. वली गएला एवा, जे धर्मसाधन करवाने योग्य एवा, रात्री दिवस जे ते, तथा यौवनादिक काल इत्यादिक पाछां आवतां नथी. केमके, इंद्रादिकनुं पण घुटेलुं आयुष्य पाछुं संघातुं नथी. माटे एवुं जाणीने रात्री दिवस धर्मनुं आराधन करवुं. ॥ ७३ ॥

हवे सर्व संसारी जीवने आयुष्यनुं अनित्यपणुं देखाडे छे.

बालाः वृद्धाः च पश्यन् गर्भस्था अपि त्यजन्ति मानवाः

डहंरा बुद्धा यं पासंह । गज्झत्थावि चयं ति माणंवा ॥

श्येनः यथा वर्त्तकंतितीरिं हंति एवं आयुक्षये नृश्रुतिनीवितं

सेणे जह वट्टंयं हरे । एवमाऽऽवर्खंयंमि तुट्टेइ ॥ ७४ ॥

अर्थ—हे आत्मन् ? (डहरा के०) बाल एवा (य के०) वली (बुद्धा के०) वृद्ध एवा, वली (गज्झत्थावि के०) गर्भने विषे रहेला एवाय पण (माणवा के०) मनुष्य जे ते (चयंति के०) नाश पामे छे. (पासंह के०) तेने तुं जो. वली (जह

કે૦) જેમ (સેળે કે૦) શિંચાળો પક્ષી જે તે (વટ્ટયં કે૦) તેતર પક્ષીને (હરે કે૦) હરણ કરે છે. અર્થાત્ શીઘ્રપણે મારે છે. (અંબ કે૦) એ પ્રકારે (આઝઘ્ઘયંમિ કે૦) આઝઘ્ઘાનો ક્ષય થયે સતે (તુટ્ટૈ કે૦) તુટે છે. એટલે ક્ષણે ક્ષણે આયુષ્ય નાશ પામે છે, અથવા મૃત્યુ જે તે જીવિતને હરે છે. ॥ ૭૪ ॥

ભાવાર્થ—હે જીવ ! તું વિચારીને જો કે, કેટલાએક મનુષ્ય ગર્ભમાં રહ્યા થકાજ મરણ પામે છે, અને કેટલાએક મહાકષ્ટે કરીને જન્મ થયા પછી બાલપણામાંજ મરણ પામે છે, અને કેટલાએક જવાન અવસ્થામાંજ પોતાની સ્ત્રીઆદિક વહાલાં પદાર્થોને અણદૃષ્ટિએ સૂકીને મરણ પામે છે, અને કેટલાએક તો વૃદ્ધાવસ્થાનાં દુઃસ્વ ભોગવતાં ભોગવતાં પરાણે પરાણે પગ ઘસીને મરણ પામે છે. વલી આ જગ્યાએ માનવ શબ્દ ગ્રહણ કર્યો છે, તેનું એ કારણ છે કે, ઉપદેશ કરવા યોગ્ય હોય, તેનેજ મનુષ્ય કહીએ. પરંતુ જે ઉપદેશ દેવા યોગ્ય ન હોય, તેને તો મનુષ્યની પંક્તિમાં ન ગણવા એમ ગ્રંથકારનો, અભિપ્રાય છે. વલી મનુષ્યનું આયુષ્ય અનેક પ્રકારનાં કારણો મલવાથી ઘણુંજ ચંચલ છે, એમ જણાવવાને અર્થે સર્વે અવસ્થામાં મરણ દેખાડ્યું છે. વલી શ્રીસૂચગડાંગસૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના બીજા વૈતાલીય અધ્યયનની બીજી ગાથાની દીપિકામાં તથા ટીકામાં કહ્યું છે કે:—

ત્રિપલ્યોપમાયુષ્કસ્યાપિ પર્યાપત્યેનન્તરમન્તંમુહૂર્ત્તેનૈવ કસ્યચિન્મૃત્યુરુપતિષ્ઠતીતિ.

અર્થ—ત્રણ પલ્યોપમના આયુષ્યવાલાને પણ, પર્યાપ્તિ પામ્યા પછી અંતર્મુહૂર્ત્તે કરીને કોઈક પુરુષને મૃત્યુ જે તે પ્રાપ્તથાય છે.

વલી શ્રી ઠાળાંગજી સૂત્રના સાતમા ઠાળામાં કહ્યું છે કે,

सत्त विहे आउ भेदे. पन्नत्ते तं जहा.

॥ आर्यावृत्तम् ॥

अज्ज्ञापसाण निमित्तं आहारे वेयणा पराघाए ॥ फासे आणापाणू । सत्तविहं भिन्नए आऊ ॥ १ ॥

अर्थ—आयुष्यनो भेद एटले उपक्रम जे ते, सात प्रकारनो कह्यो छे. केमके, निमित्तनुं पामवापणुं छे ए हेतु माटे. हबे ते सात भेदे देखाडे छे. सराग स्नेहना भयथकी एटले कोइना उपर अत्यन्त स्नेह होय, तेवामां तेनो नाश सांभलवाथी उत्पन्न थयो जे भय, तेथी आउखु चूटे छे. एम आगळ पण संबंध जोडवो. ॥ १ ॥ वली दंड शस्त्रादिकना ओर्चिता घातथी. ॥ २ ॥ तथा अत्यन्त आहार करवाथी. ॥ ३ ॥ तथा नेत्र अने शूरादिकनो वेदनाथी. ॥ ४ ॥ तथा परघातकी एटले गर्भपातादिकथी. ॥ ५ ॥ तथा तरेहवारना सर्पादिकना स्पर्शथी. ॥ ६ ॥ अने श्वासोच्छ्वासने रुंधवाथी. ॥ ७ ॥ एम सात प्रकारे आउखुं भेदाय छे. अथवा उपक्रम छे कारण ते जेनुं, एवुं आउखुं तेज पूर्वे कहेला निमित्तथी चूटे छे. आ पूर्वे जे कह्युं ते सोपक्रम आउखावालानेज आश्रीने जाणवुं. पण निरुपक्रम आउखावालाने आश्रीने न जाणवुं केमके, आउखुं बे प्रकारे बंधाय छे. एफ सोपक्रम कर्मथी अने बीजुं निरुपक्रमथी बंधाय छे. तेमां जे सोपक्रम (शिथिल) वालुं आयुष्य छे ते निमित्त पामवाथी चूटे छे अने निरुपक्रम (निकाचित) वालुं आयुष्य छे, ते कदिपण चूटतुं नथी.

वली जेम शिचाणो पक्षी तेतर पक्षीने ओर्चितो झाली ले छे, अर्थात् नाश करे छे. तेम आउखुं क्षय थए सते

जीवित पण नाश पामे छे. माटे एवुं जाणीने एटले क्षणमात्र जीववानो विश्वास न राखीने धर्मसाधन करवामां
सावधान था. ॥ ७४ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

त्रिभुवनजनान् म्रियमाणान् दृष्ट्वा प्रापयन्ति ये न आत्मानं धर्मे
तिहुयणजणं मरंतं । दहूण नयन्ति जे न अप्पाणं ॥
निवर्त्तते न पापत् धिक्धक् धृष्टत्वं तेषां
विरमन्ति न पार्वाओ । धीधी धीदूत्तणं ताणं ॥ ७५ ॥

अर्थ—(जे के०) जे पुरुष (मरंतं के०) मरतो एवो (तिहुयणजणं के०) त्रण भुवनना जनने (दहूण के०) देखीने
(अप्पाणं के०) आत्माने (न नयन्ति के०) धर्मने विषे जोडता, अने (पार्वाओ के०) पापथकी (न विरमन्ति के०) नथी
विराम पामता (ताणं के०) तेमना (धीदूत्तणं के०) धिठइपणाने एटले निर्लजपणाने (धीधी के०) धिक्कार थाओ !
धिक्कार थाओ !! ॥ ७५ ॥

भावार्थ—स्वर्ग मृत्यु ने पाताल ए प्रकारे त्रण लोकना रहेनारने, अर्थात् सर्व संसारी जीवने, मरता देखीने
अने जाणीने पण पोताना आत्माने धर्मने विषे नथी जोडता, तथा हिंसादिक थकी निवृत्ति नथी पामता, अर्थात् जे
कृत्यथी पाप बंधाय छे, तेवा कृत्यथी पाछा नथी ओसरता, तेवा निर्लज जीवोना धिठइपणाने धिक्कार थाओ! धिक्कार
थाओ !! एम अतिषे धिक्कारणुं जणाववाने माटे बेवार धिक्कार शब्द कखो छे. ॥ ७५ ॥

मम जल्पत बहुलं ये बद्धाः चिक्कणैः कर्मभिः
मामा जंयहं बह्व्यं । जे बद्धा चिक्कणेहि कम्ममेहि ॥
सर्वेषां तेषां जायते हितोपदेशः महादोषः वा महाद्वेष
संख्वेसि तेसिं जायँइ । हियोवँएसो महोदोसो ॥ ७६ ॥

अर्थ—अयोग्य शिष्योने कृपाथी उपदेश करता गुरुने जोइ, योग्य शिष्यो गुरु प्रत्ये कहे छे के, हे गुरो ! (जे के०) जे पुरुषो (चिक्कणेहि के०) चिक्कणां एवां (कम्ममेहि के०) कर्म करीने (बद्धा के०) बंधाया छे, तेमने (बह्व्यं के०) घणो (मामा जंयह के०) उपदेश न करो, न करो ! केमके, (तेसिं के०) ते (संख्वेसि के०) सर्वे अयोग्य शिष्योने (हियोवँएसो के०) हितोपदेश जे ते (महादोसो के०) महादोषवालो. अथवा महाद्वेषवालो (जायइ के०) थाय छे.

भावार्थ—अयोग्य शिष्यने बारंवार बोध करता देखीने अचार्यमहाराज प्रत्ये मुनियो जे ते, विनंतो करे छे के, हे भगवन् ! आप तो करुणासागर छो. परंतु काला निविड पत्थर जेवा, आ खल शिष्योने आप गमे तेदलो प्रति-बोध करशो तोय पण तेओ प्रतिबोध पामवा कठण जणाय छे. केमके, जे प्राणीयो ज्ञानावरणीयादिक निविड कर्म करीने बंधाणा छे, ते प्राणीयो धर्मोपदेश देवाने योग्य नथी. जेम काचाघडामां नांखेलुं पाणी ते पोते नाश पामे छे अने घडाने पण नाश पमाडे छे, तेम अयोग्य जीवोने बोध करेलुं सिद्धान्त रहस्य जे ते, नाश पामे छे. अने ते अयोग्य शिष्य पोताना आत्माने पण नाश करे छे. अथवा ते अयोग्य शिष्योने उपर द्वेष थाय छे. ते कहुं छे के:—

ઉપદેશો હિ મૂર્ખાનાં । પ્રકોપાય ન શાન્તયે ॥ પયઃપાનં મુજઙ્ગાનાં કેવલંવિષવર્દનમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—મૂર્ખ જીવોને કરેલો હિતાપદેશ જે તે, પ્રકોપને અર્થે થાય છે. એટલે ઉપદેશ દેવાથી ઉલટો ગુરુ ઉપર કોપ કરે છે. જેમ સર્પને જે દૂધપાણું, તે કેવલ ફોરનું વધારણું છે. એટલે તે સર્પ જેમ જેમ દૂધ પીએ છે, તેમ તેમ તેને ફોર વધતું જાય છે. એ રીતે મૂર્ખને જેમ જેમ હિતાપદેશ કરે છે, તેમ તેમ તે મૂર્ખ હેષ વધારતો જાય છે. ॥ ૧ ॥

માટે તેવા અયોગ્ય જીવોને ઉપદેશ દેવો તે વ્યર્થ છે. અર્થાત્ વિપરોત્પણાને પામે છે. ॥ ૭૬ ॥

કરોષિ મમત્વં ધનસ્વજનવિભવપ્રમુખેષ્વ અનંતદુઃખકારણેષુ

ક્રુણંસિ મમત્વં ધનસય । ગૃંધિહવપ્રમુહેસુ અણંતદુઃખેસુ ॥

શિથિલયમિ આદરં પુનઃ અનંતસુખે મોક્ષે

સિદ્ધિલેસિ આયરં પુનઃ । અણંતસુખં સુખં સ્મિ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ—હે આત્મન્ ! (અણંતદુઃખેસુ કે०) અનંતુ છે દુઃખ તે જેણે કરીને અથવા જેને અર્થે જેને અર્થે જે થકી અથવા જેને વિષે એવાં (ધન કે०) ધન એટલે સુવર્ણાદિક તથા (સયન કે०) માતા પિતાદિક સ્વજન, તથા (વિહવપ્રમુહેસુ કે०) હાથી, ઘોડા પ્રમુખ વિભવ, इत्यादિકને વિષે (મમત્ત્વં કે०) મમત્વભાવને તું (ક્રુણંસિ કે०) કરે છે. (પુનઃ કે०) પરંતુ (અણંતસુખં સ્મિ કે०) અનંતુ છે સુખ તે જેને વિષે એવા (સુખં સ્મિ કે०) મોક્ષના સુખને વિષે (આયરં કે०) આદરને તું (સિદ્ધિલેસિ કે०) શિથિલ કરે છે. એટલે તું મોક્ષનાં સુખ પામવાનો ઉદ્યમ નથી કરતો. ॥ ૭૭ ॥

भावार्थ—रे मूढ आत्मन् ! अनंत दुःखनां कारण एवा, स्वजन, विभव, धन इत्यादिकने विषे ममत्व करी महोटा दुःखनो भार तुं माथे उपाडे छे. पण वर्त्तमानकालना स्वजनादिकने जो तुं उपकारी जाणीने ममत्व करतो होय तो, एवी रीतना उपकार करनार तो, अनंता भवमां अनंता स्वजनादिक थयां छे. माटे ते स्वजनादिकने विषे तुं केम ममत्व नथी करतो ? अने ते स्वजनादिकना इया हाल थया हशे ? तेनो पण लगारमात्र विचार नथी करतो ? वली फक्त आज भवना स्वजनादिकने अर्थे राग द्वेषे करीने खेती, व्यपार, अने सेवादिक के, जेमां प्राणीनो उपघात थाय, एवी न करवा योग्य क्रिया, आ जीव कर्या करे छे. जेम फरशुरामे अनंतवीर्य राजामां आशक्त थएली रेणुका नामे पोतानी मातानुमांथुं कापी नांख्युं. तथा तेज फरशुरामे पोताना पिता उपर राग होवाथी एकवीशवार नक्षत्री पृथ्वी करी. वली कोणिक राजाये राज्यना लोभे करीने पोताना पिता जे श्रेणिक राजा, तेमने बंधीखानामां नांख्या तेमज पोतानी मनोवृत्ति प्रमाणे चालवामां अडचण करनार जाणीने, चूल्णी राणीये पोताना पुत्र जे ब्रह्मदत्त, तेने मारवाने अर्थे लाखना मोहोलमां घाली अग्नि सलगाव्यो. वली एक हार हाथीनी लडाइने माटे, फक्त एक पद्मावतीना वचनथीज एक क्रोडने एंसीलाख जीवोनो घात थयो. वली राज्यना लोभे करीने भरत अने बाहुबली ए वे भाई वच्चे महोदुं युद्ध थयुं. ने तेमां हजारो जीवोनो संहार थइ गयो. वली विषयरोग पूरो न थवाथी पोताना पति जे परदेशी राजा, सूरिकंता राणीये झेर दइने मार्यो. एटलुंज नही पण छेवटे गले नख पण दीयो. वली पुत्रीना स्नेहे करीने जरासंधे श्रीकृष्ण वासुदेव संगाथे महोदुं युद्ध करी, पोताना कुलसहित हजारो जीवोनो नाश कर्यो. वली राज्यना

लोभे करीने कनककेतु राजाये पोताना पुत्रोनां सर्व अंग छेदन कर्यो. वली नीतिशास्त्रना कर्ता चाणाक्ये राज्यना लोभे करीने पोतानो मित्र जे पर्वत नामे राजा, तेने मारी नाख्यो. वली पोताना स्वार्थ माटे सुभूम चक्रवर्त्तिये ब्राह्मणोनो अने क्षत्रियोनो क्षय कर्यो. एवीरीतनां अनेक दृष्टानो छे, ते जो लखवा बेसीये तो तेनो एक महोदो ग्रंथ थर्ता पण पार न आवे. माटे विचारवानुं आटलुं छे के,

पुत्रो मे भ्राता मे । स्वजनो मे गृहकलत्रवर्गो मे ॥ इतिकृतमेमेशब्दं । पशुमिव मृत्युर्जनं हरति ॥ १ ॥

अर्थ—तुं रात्री दिवस एवं विचारे छे के, आ महारो पुत्र, आ महारो भाई, आ महारां स्वजन, आ माहरं घर आ महारां स्त्री आदिक बाल्हेशरी, परंतु ए प्रकारे बोलनारने जेम घातकी पुरुष, बें बें करता एवा धोकडाने हरग करे छे. तेम मृत्यु जे ते, मे मे (महारं महारं) करता प्राणीने पकडीने लेइ जाय छे.

माटे तेना उपर ममत्व करवाथी उलटुं पाप बंधाशे, पण तेमानुं कोइ मरी जशे, त्वारे तेमांथी कोइ पण ते मरनारने राखवा समर्थ थतुं नथी, एटलुंज नहि पण, पोताना स्वार्थमां खामी आववाथी, थोडा दिवस रुदन करा “गयेलाने भूली जवुं” ए रीवाज प्रमाणे तेज संबंधीयो तेने विसरी जाय छे. जेम पोताना बीश वर्षना पुत्रना मृत्यु समये फक्त मोहना उछालाथी (गाढ स्वरे लांबा रागे बुमो पाडी) रुदन करनार अने छाती कुटनार पिता, पोताना बीजा पुत्रना लग्न समये, ते मृत्यु पामनारने भूली जइ, वर्त्तमान समयना उत्साहमां पूर्ण हर्षथी दाखल थाय छे. एज रीते अत्यंत स्नेहवाली स्त्री (भार्या) ना मृत्यु पछी, तेज भर्तार बीजा स्त्री साथे विवाह करी जाणे आ संबंध

सदाकाल रहेवानोज होयने शुं ! एवा खोटा मोहमां मुंझाइ एटले खुशी थइ, अगाउनी स्त्रीने विसरी जाय छे. तेमज पोताना बंधुना मृत्युथी दुःखी थवानुं बतावनार भ्राता (भाइ) थोडा दिवस पछी ते बंधुना स्नेहने भूली जइ, तेना पुत्रादिकनी साथे द्रव्यादिकना भागमां कपट आदरे छे. एवीरीते स्वजन परिवारनो संबंध स्वार्थयुक्त अल्प मुदतनो, स्थिति पूर्ण थये त्रुटनारो, आपणो राख्यो नहि रेहेनारो. अने परिणामे दुःखदाइ एवो इंद्रजाल समान खोटो छे. तेथी तेने विषे ममत्व धारण करवो ते पण केवल अज्ञानताज छे ! एवीज रीते हाथी, घोडा, रथ, पायदल विगेरे ठकुराइ पण अनित्य छे. तेने विषे जे ममत्व करवो. ते पण मोहचेष्टा जाणवो. तेमज धन, सोनुं, रूपुं, हीरा माणेक, मोती, शंख, प्रवालां, तेना उपर पण जे ममत्व करवो. ते पण परिणामे दुःखनुंज मूल छे. माटे जे जे कृत्य करवुं तेनुं परिणाम प्रथमथीज विचारवुं के, आ कृत्यनुं परिणाम शुं निपजशे ? ते उपर नीतिशास्त्रमां कहुं छे के, आखा दिवसमां एवं काम करवुं के, जेथी रात्रीये सुखे निद्रा आवे. तथा आठ मासमां एवं काम करवुं के, जेणे करीने चोमासाना च्यार महिना निवृत्तिथी सुखे सुखे विशेष धर्मध्यान थाय. तथा पूर्व अवस्थामां एवं काम करवुं के, जेणे करी वृद्धावस्थामां सुखी थवाय. अने जीवता सुधोमां एवं काम करवुं के, जेणे करीने परलोकने विषे सुखी थवाय माटे परलोक संबंधी कार्यमां आदर करवो. ए उपदेश. ॥ ७७ ॥

संसारः दुःखहेतुः दुःखफलः दुःसहदुःखरूपः च
संसारो दुर्हहेज् । दुःखफलो दुःसहदुःखदुवो यं ॥

न त्यजंति तं संसारमपि जीवाः अतिबद्धाः स्नेहनिगडेः

न चैयंति तं पि जीवा । अइबद्धा नेहनिअलेहि ॥७८॥

अर्थ—हे जीव ! (संसारो के०) आ संसार जे ते (दुहहेऊ के०) दुःखनुं कारण छे, तथा (दुःखफलो के०) दुःख एज फल छे जेनुं एवा छे. (य के०) वली (दुसहदुखखरुवो के०) दुखे करी सहन थाय, एवुं जे दुःख ते रूप छे. तेमां (नेहनिअलेहि के०) स्नेहरूप बेडीवडे (अइबद्धा के०) अतिशे बंधायेला एवा (जीवा के०) जीव जे ते (तं पि के०) संसारने पण (न चैयंति के०) नथी त्याग करता. अर्थात् संसारने दुःखदोयक जाणै छे, तोयपण तेनो त्याग नथी करता.

भवार्थ—आ संसारमां सर्व बंधन करतां प्रेमबंधन अतिशे महोदुं छे. ते कह्युं छे केः—

॥ वसन्ततिलकावृत्तम् ॥

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं । भास्वानुदेष्यति हसिष्यति पङ्कजश्रीः ॥

इत्थं विचिन्तयति कोशगते द्विरेफे । हा हन्त हन्त नलिनीं गज उज्जहार ॥ १ ॥

॥ स्वागतावृत्तम् ॥

बन्धनानि खलु सन्ति बहूनि । प्रेमरज्जुकृतबन्धनमन्यत् ॥

दारुभेद निपुणोऽपि षडङ्घ्रि । मिष्टिक्रयो भवति पङ्कजकोशे ॥ २ ॥

अर्थ—जेम कमलनो रस प्रीवाने बेढेलो एवो जे भमरो, ते मनमां विचार छे के, हबे संभ्याकाल पडवा आबी

ने कमल मिंचाइ जशे; माटे हुं उडी जउं तो ठीक एम विचार करतां करतां संध्याकाल थइ, ने कमल मिंचाइ गयुं, ते वखते ते भमरो विचार करे छे के, रात्री जशे ने सारो प्रभातकाल थशे ने सूर्य उगशे, ने कमलनी लक्ष्मी हससे एटले प्रफुल्लित थशे, ल्यारे हुं उडी जइश. एवो विचार करे छे. एटलामां पाणी पीवाने माटे आवेला हाथीए ते कमलने उपाडीने हा इति खेदे !! मुखमां घाली पेला बिचारा भमराने दांतवडे चाववा मांज्यो ! ॥ १ ॥ ते वखते पेलो भमरो मरतां मरतां पश्चात्ताप करे छे के, जगत्मां बंधन तो घणा छे, पण प्रेमरूप दोरीनुं बंधन तो एक जुडी जातनुंज छे. केमके, गमे तेवुं कष्ट होय तोपण तेने विधवाने भमरो समर्थ होय छे, परंतु हुंतो स्नेह करीने कमलना दोडाने विषे रहीने क्रियारहित थयो. एटले ते दोडाने कोरीने नीकली जवा समर्थ न थयो ! ॥ २ ॥ बली ब्रह्मदत्त राजा मरणांतिक रोगनी वेदनादिके करीने पराभव पाग्यो सतो अतिशे, संतापनो अनुभव करे छे. एटले वेदनाए करीने आंखमांथी आंसु चाल्यां जाय छे; तोयपण मोहना उदयथी भोगनी आकांक्षा (इच्छा) करे छे. अने पासे बेठेली स्त्रीना उपर हाथ नांखीने पोतानी स्त्रीनुं नाम देतो देतो मरण पामीने सातमी नरकने विषे गयो. अने त्यां पण तीव्र बेदनानो अनुभव करतो सतो, ते स्त्रीनुं नाम बारंवार संभारतो सतो वेदना भोगवे छे. एवीरीते भोगनी आशक्ति त्याग करवी घणी दुष्कर छे. अने केटलाएक महा सत्ववाला सनत्कुमार चक्रवर्त्ति जेवा पुरुषो तो, रोगनी बेदना थये सते पण देहने तथा आत्माने जुदो समजीने एवुं विचारता के, आ महारुं करेलुं कर्म मने उदय आव्युं छे, माटे महारेज भोगवबुं पइशे. एवो निश्चय करीने समतासहित कर्म भोगवे छे, पण मनमां पीडा उत्पन्न थवा

थवा देता नथी. अर्थात् आर्त्तध्यान रौद्रध्यान ध्याता नथी. अने वली एवुं विचारे छे के,—

॥ शाल्विक्रीडितवृत्तम् ॥

उसो यः स्वत एव मोहसलिलो जन्मालवालोऽशुभो । रागद्वेषकषायसंततिमहानिर्विघ्नबीजस्तथा ॥

रोगैरङ्कुरितो विपत्कुसुमितः कर्मवृमः सांप्रतं । सोढा नो यदि सम्यगेष फलितो दुःस्वैरघोगामिभिः ॥१॥

अर्थ—आ कर्मरूप वृक्ष पोते पोताने हाथेज वाव्यो छे, ने तेमां मोहरूप पाणी शिच्युं छे, अने ते वृक्षनी जन्म-
भूमि पण अशुभ कर्मरूप क्यारामां छे. वली राग द्वेष कषाय. तेनी जे संतति एटले श्रेणि, ते रूप बीज छे. ते महोटा
विघ्नरहित छे. एटले ए बीजमांथी वृक्ष उत्पन्न थया बिना रहेज नही; तेबुं छे. अने ए वृक्षने रोगरूप अंकुरा उत्पन्न
थाय छे. अने विपत्तिरूप पुष्पने जो तुं सम्यक् प्रकारे एटले सम्भावे नहि सहन करे तो, ते पुष्पमांथी अधोगतिना
दुःखरूप फल उत्पन्न थशे. ॥ १ ॥

वली आम विचारे छे के. जो हुं आवी पडेली आपदाने सम्भावे नहि भोगवुं तो, एमांथी महारे दुर्गतिनां
दुःखरूप फल उत्पन्न थशे. माटे हे भव्य जीवो ! आ प्रकारनो विचार करीने संसारने दुःखमय जाणीने संसार
घटाडवानो उद्यम करो. ॥ ७८ ॥

निजकर्मपवनचलितः जीवः संसारकानने धारे
नियकर्मपवणचलिओ । जीवो संसारकाणजे धारे ॥

काः काः विडंबनाः वधबंधनादीविगोपनाः न प्राप्नुयात् दुःसमदुःखं याभ्यस्ताः

कां कां विडंबणाओ । न पावए दुसहदुःखाओ ॥

अर्थ—(घोरे के०) घोर (भयानक) एवुं (संसारकाणणे के०) संसाररूप महाबनने विषे (निय के०) पोतानुं (कम्म के०) ज्ञानावरणीयादिक कर्म, ते रूप (पवण के०) वायु, तेणे करीने (खलिओ के०) प्रेरणा कर्यो एवो, अर्थात् उडाइयो एवो (जीवो के०) आ जीव जे ते (दुसहदुःखाओ के०) दुःखे करीने सहन करवाने अशक्य छे दुःख ते जेनुं एवो (का का के०) केइ केइ (विडंबणाओ के०) वध बंधनादिक विडंबना तेने (न पावए के०) नथी पामतो ? अर्थात् सर्वे विडंबनाओने पामे छे.

भावार्थ—कोइ पुरुष पोतानो लीधेलो नियम (व्रत) कोइ अल्प परिषहथी मेघकुमारनो पेटे भागवाने तैयार थयो छे, पण तेणे विचार्युं के, आ वार्त्ता गुरुने निवेदन करीने पछी महारो नियम मुकुं. एम धारीने जेटलामां गुरु पासे आवे छे. तेटलाकमां ज्ञानवंत गुरुए उपदेश आपीने निश्चल कर्यो. ते आ प्रमाणे के,—हे भव्य जीव ! अहो हो!! आ घोर भवाटवीने विषे आ जीवे कर्मना वशे करीने शां शां दुःख नथी सहन कर्यो ? अर्थात् सर्वे जातिनां वध बंधनादिक दुःख सहन कर्यो छे, अने अनेक प्रकारना अपराधथी राजा प्रमुखे गधेडा उपर बेसाडीने नाक कान कापीने अने कपालमां डाम देइने इत्यादि घणीज विडंबना पमाडीने, आखा शहेरमां फेरवीने शूलिये देवा प्रमुख असह्य दुःख दीधां. त्यां ते परवशपणाथी तेषां दुःख अनंतीवार सहन कर्यो. बली कर्मे करीने जीवने शुं शुं नथी विततुं?

અર્થાત્ ઘણું જ વીતે છે. જેમ કે,—

નિવસહ સાયરમજ્જે । નિવસહ ગિરિગુહરકંદરામજ્જે ॥ કમ્મસંહાયજીયાણં । કંહમંતિ ન હણે વિલગ્ગં તુ ॥ ૧ ॥

માયંગધરે હરિચંદ્રાણો । પંડવાણ વણવાસો ॥ મુંજસ્સ મિક્ખભમણં । કીરહ જં કમ્મુણા સચ્ચં ॥ ૨ ॥

રાડં કરેહ રંકો । રંકો પુણ કરેહ રાયસારિથ્થો ॥ જં ન ઘર જહ હીયણ । કીરહ તં કમ્મ જીવાણં ॥ ૩ ॥

અર્થ—જો કદાપિ આ જીવ કર્મના ભયથી સમુદ્ર મધ્યે વાસ કરે અથવા પર્વતની મહોટી ગુફામાં વાસ કરે, તોયપણ કર્મની સાથે વલગેલા ઇટલે કર્મથી આવરણ પામેલા તે જીવોને, વલગેલાં કર્મ કોઈ પ્રકારે નાશ પામતાં નથી. અર્થાત્ નિકાચિત્ત કર્મ ભોગવ્યા વિના છુટતાં નથી. ॥ ૧ ॥ વલી જુઓ કે, કર્મને વશ કરીને હરિશ્ચંદ્ર રાજા ચંડાલને ઘેર રહ્યા, તથા પાંચ પાંડવો વનવાસ પામ્યા, તથા મુંજરાજાએ ઘેર ઘેર ભિક્ષા માગી. તે માટે જે કર્મ કરે તે સત્ય છે. અર્થાત્ કર્મ કોઈને પણ સૂકતું નથી. ॥ ૨ ॥ વલી કર્મ કેવાં છે ? તે કહે છે. થોડીવારમાં રાજાને રંક કરે છે, અને રંકને રાજા જેવા કરે છે. વલી જેના ઘરમાં, કોઈએ જે હિતાઽહિતકારી વાત હૃદયમાં ન ધારી હોય, તે વાતને જીવોનાં કર્મ જે તે થોડીવારમાં કરી દેખાડે છે. ઇટલે જેનું મનમાં પણ ચિંતવન નથી એવું શુભા શુભ ઓર્ચિતું એકદમ થઈ આવે છે. તેનું કારણ પણ કર્મ છે. માટે કર્મને કાંઈ શરમ નથી. ॥ ૩ ॥ માટે તેં કર્મને વશ થઈને અનેક દુઃખ સહન કર્યાં છે. તેના આગલ આ ધર્મકૃત્ય કરતાં થઈ અલ્પ દુઃખ શ્યા હિસાબમાં ? એમ ઉપદેશ દેઈને ધર્મને વિષે દૃઢ કર્યો. એમ સમગ્રી બીજા જીવોએ પણ ધર્મને વિષે દૃઢતા રાખવી. આ ટેકાણે મેઘકુમારનું દૃષ્ટાંત જાણવું.

ते दृष्टान्तं प्रसिद्धं छे, माटे लख्युं नथी. ॥७९॥

शिशिरे काले शीतलनिलस्य लहरीणां सदस्त्राणि तैः घनं यथा स्यात्तथा भिन्नो देहो यस्य सः
सिसिरंमि सीयलानिल । लहरिसहस्सेहि भिन्नघणदेहो ॥

तिर्यक्त्वे अरण्ये अनंतशः निधनं अनुमाप्ताः

तिरियेत्तणंमिसरणे । अणंतसो निहणम ऽणुपत्तो ॥ ८० ॥

अर्थ - हे जीव! (तिरियेत्तणंमि के०) तिर्यचना भवमां (अरण्ये के०) अरण्य (अटवी) ने विषे (सिसिरंमि के०) शिशिरकृतु (शियालो के०) आवे सते (सीयलानिल के०) शीतल (टाढो) वायु, तेनी (लहरिसहस्सेहि के०) हजारो लहेरोवडे (भिन्नघणदेहो के०) भेदायो छे. एटले पीडायो छे दृढ एवो पण देह ते जेनो, एवो थयो सतो, तुं (अणंतसो के०) अनंतीवार (निहणं के०) नाशने (अणुपत्तो के०) पाम्यो छे.

भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं पूव अनुभवेलां दुःखने, लगार विचारी जो के, तिर्यचना भवमां तहारो देह खूब मजबूत हतो, तोयपण पोष महा महिनानी अत्यंत टाढथी, (हीम पडवाथी) अनंतीवार मरण पाम्यो. एटले आ जीव अनेक प्रकारना रसायण जेवां के, त्रांबु हरिताल विगेरे खाइने शरीरने मजबूत तथा पुष्ट करवुं धारे छे; तोयपण ते शरीर घोडा जेवुं, अथवा पाडा जेवुं कदीपण थतुं नथी. तो पण ते शरीरने घोडानी तथा पाडानी उपमा अपाय छे. तेवा घोडा विगेरे तिर्यचोनां शरीर पण, अत्यंत टाढथी नाश पामे छे. ते नाश पामवादिक् दुःख ते अनंतीवार

सहन कर्यो. तो आ भवमां धर्मसाधन निमित्तो अल्प एवो पण शीत (टाढनो) परिषह तुं केम सहन नथी करतो ?

ग्रीष्मातपसंतप्तः अरण्ये क्षुधितः पिपसितः बहुशः

गिम्हायवसंततो । ऽरण्ये छुहिओ पिवासीओ बहुसो ॥

संप्राप्ताः तिर्यग्भवे मरणदुःखं बहु यथातथा विद्यमानः

संप्रतः तिरियग्भवे । मरणदुहं बहु विसूरंतो ॥ ८१ ॥

अर्थ—हे जीव ! तुं (तिरियग्भवे के०) तिर्यग्वना भवने विषे (अरण्ये के०) अटवीमां (गिम्हायव के०) ग्रीष्मऋतुना तडकावडे (संतप्तो के०) सारी पेठे तप्यो एवो, अने (बहुसो के०) घणी घणी (छुहिओ के०) क्षुधा वेदनाने सहन करतो एवो, अने (पिवासीओ के०) घणी घणो तृषा वेदनाने सहन करतो एवो, ने [बहु के०] घणो घणो [विसूरंतो के०] खेद पामतो सतो [मरणदुहं के०] मरणनां दुःखने (संगतो के०) पाम्यो हनो. ॥ ८१ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! जेम ते तीर्थचना भवमां शीत परिषह सहन कर्यो. तेम उष्ण कालमां [ग्रीष्मऋतुमां] एटले वैशाख जेठ महिनाना आकरा तापमां ते उष्ण परिषह सहन कर्यो. तेमां वली अतिशे तृषा वेदनी तथा अतिशे क्षुधा वेदनी तेणे करीने, तुं अत्यंत खेद पामतो सतो अनंतीवार मरण पाम्यो. परंतु ते दुःखने विसरी जहने आ भवमां थोडा तापने पण न सहन करतो, तुं पंखा प्रमुखे करीने वायुकायना जीवोनो घात करे छे. पण एम नथी विचारतो के, तिर्यग् भवने विषे तथा मरक भवने विषे में अनंता तापनां दुःख सहन कर्यो छे. ते दुःखना आगल

आ तापनुं दुःख इया हिसाबमां छे? एवो विचार तने लेशमात्र पण आवतो नथी ! ॥ ८१ ॥

वर्षासु अरण्यमध्ये गिरिनिर्झरणोदकः उद्यमानः
वासांसु ऽरणमज्ज्ञे । गिरिनिर्झरणोदगेहि बज्झंतो ॥
शीतानिलेन दग्धः मन् मृतोमि तिर्यक्त्वे बहुशः
सीयानिलंडज्झविओ । मओसि तिरियत्तणे बहुंसो ॥ ८२ ॥

अर्थ—रे जीव ! तुं (तिरियत्तणे के०) तिर्यचपणाने विषे (वासासु के०) वर्षाऋतुमां एटले चोमासामां (अरणमज्ज्ञे के०) अटवीने विषे रह्यो सतो (गिरिनिर्झरणोदगेहि के०) पर्वतनां निर्झरण एज पाणीवडे [बज्झंतो के०] वहन थतो एटले तणातो, अर्थात् चारे पासे पाणीमां अथडातो एवो, अने (सियानिल के०) अतिशे शीतल एवो वायुवडे अर्थात् हिमवडे (डज्झवियो के०) दाझेलो सतो (बहुंसो के०) घणीवार (मओसि के०) मरण पाम्यो छे ॥ ८२ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं तिर्यचना भवने विषे, चोमासानी ऋतुमां वृक्ष प्रमुखने विषे रात्री दिवस निर्गमन करतां वरसादनी धाराओनां कष्ट सइन करी आव्यो छे. वली हिम पडवाथी बलीने मरण पण पाम्यो छे. ने नदी-योमां तणातो तणातो अनेक प्रकारनी वेदना पामीने अथडाइ कुटाइने पराणे प्राण त्याग कर्यो छे. ए सघलां कष्टने तुं आज केम विसरी जाय छे ? ॥ ८२ ॥

एवं तिर्यकभवेषु क्लिश्यन् संतं दुःखशतसहस्रेः
एवं तिरियभवेसु । कीसंतो दुःखसयसहस्सेहि ॥

उषितः अनंतवारान् जीवः भीषणभवारण्ये
वसियो अणंतखुत्तो जीवो भीसर्णभवारणे ॥ ८३ ॥

अर्थ—(एवं के०) ए प्रकारे. एटले पूर्वे कह्युं ते प्रकारे (तिरियभवेसु के०) तिर्यचना भवोने विषे (दुःखसयस-
हस्सेहि के०) लाकखो गमे दुःखे करीने (कीसंतो के०) क्लेश पामतो एवो (जीवो के०) आ जीव जे ते (भीसणभवा-
रणे के०) भयानक एवी संसाररूप अटवीने विषे (अणंतखुत्तो के०) अनंतीवार (वसीयो के०) निवास करी आव्यो छे,
भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं तिर्यचना भवोने विषे पण अनंता दुःख भोगवी आव्यो छे. ॥ ६३ ॥

दुष्टाष्टकर्माण्येव प्रलयानिलस्तेन प्रेरितः भीषणे भवारण्ये
दुष्टदृक्कम्मपलया । निलपेरिउ भीसर्णमि भवारणे ॥
हिडमानः नरकेषु अपि अनंतशः हे जीव प्राप्तोसि दुःख
हिडंतो नरएंसु विं । अणंतसो जीव पत्तोसि ॥ ८४ ॥

अर्थ—(जीव के०) हे जीव ! तुं (दुष्टदृक्कम्म के०) दुष्ट एवां जे आठ कर्म एटले दुष्ट फलने आपनारां ज्ञानावर-
णीयादिक आठ कर्म ते रूप (पलयानिल के०) प्रलय कालना वायु वडे (पेरिउ के०) प्रेरणा कर्यो एवो, अने (भीस-

णंमि के०) भयानक एवी (भवरणे के०) संसाररूप अटवीने विषे (हिडंतो के०) चालतो सतो [नरएसु वि के०]
नरकने विषे पण, पूर्वोक्त दुःख [अणंतसो के०] अनंतीवार (पत्तोसि के०) पाम्यो छे. ॥ ८४ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तें ज्ञानावरणीयादिक आठ कर्म करीने नरकादिक गतिने विषे, अनंतिवार दुःख भोग-
च्यामां खाती राखी नथी. तोपण वली पछां तेनां तेज दुःख प्राप्त थाय, तेवा उपाय करे जाय छे. माटे हवे तेवां
दुःखो भोगववां पडे नहि, तेवो उपाय कर.

सप्तसु नरकमहीषु वज्जानलदाहस्य शीतस्य च वेदनास्तासु
सत्तंसु नरयमहीसु वज्जानलदाहसीयवियणासु ॥

उषितः अनंतकृत्वः विलपन् करुणशब्दैः

वसियो अणंतखुत्तो । विलंबतो करुणसद्देहि ॥ ८५ ॥

अर्थ—हे जीव ! तुं [वज्जानलदाह के०] वज्जाग्निनो छे दाह ते जेने विषे. एटले अतिशे तीक्ष्ण छे अग्नि ते जेने
विषे, अने [सीयवियणासु के०] अतिशे शीतनी छे वेदना ते जेने विषे, एवी [सतसु के०] सात [नरमहीसु के०]
नरक पृथ्वीओने विषे [करुणसद्देहि के०] करुण शब्दवडे (विलंबतो के०) विलापक रतो सतो [अणंतखुत्तो के०]
अनंतीवार [वसियो के०] वशो छे. ॥ ८५ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं सातें नरक पृथ्वीयोमां निवास करी आव्यो छे, अने त्यां त्यां उष्ण वेदना तथा शीत

वेदना. आ नीचे लख्या प्रमाणे अनंतीवार सहन करी आण्यो छे.

जेम ग्रीष्मऋतुना छेल्ला समयमां आकाशनी मध्ये आवेलो, मेघरहित, घणा आकरा किरणवालो सूर्य, देदी-
प्यमान सते, जेना शरीरने विषे पित्तानो प्रकोप थयो छे, तेवा पुरुषने, च्यारे बाजु खेरना अंगारानो अग्नि सलगा-
वीने तेनो वच्चे राखीए, ने तेने जेवी उष्ण वेदना थाय, ते करतां पण अनंतगुणी उष्ण वेदना. नरकमे विषे नारकीने
जीवो भोगवे छे. ते नारकीना जीवोने त्यांथी उपाडीने जो कदापि अहिना धगधगता खेरना अंगारामां सुवाडीए
तो जेम शीतल चंदननो लेप कर्यो होय, ने तेथी जेम अत्यंत सुखथी निद्रा आवे तेवी रीतनी निद्रा ते नारकीना
जीवने आवे छे. एवीज रीते पोष महिनानी रात्रीने विषे मेघरहित आकाश थये सते, हृदयादिकमां कंपाराना रोग-
वाला पुरुषने आवरण रहित, हिमाचलनी पृथ्वीने विषे राख्यो होय, अने वली त्यां अत्यंत वायराना झपाटा चालतां
होय, ते वखत ते जीवने जेवी शीतवेदना थाय, तेथी पण अनंतगुणी शीतवेदना नरकने विषे नारकीना जीवो
भोगवे छे. ते नारकीना जीवोने पूर्वे कहेला, हिमाचल पृथ्वीना स्थानमां राख्यो होय, तो जेम वायरा विनाना स्था-
नमां शियालाने विषे निद्रा आवे, तेम ते नारकीना जीवोने निद्रा आवी जाय छे. माटे एवां दुःख तुं अनंतीवार
सहन करी आण्यो छे.

माटे तेथी त्रास पामीने फरीथी त्यां न जवुं पडे. एवा धर्मकृत्यमां सावधान था ! ॥ ८५ ॥

पितृमातृस्वजनरहितः दुरंतव्याधिभिः पीडितः बहुशः
प्रियमायसंयणरहिओ । दुरंतवाहिहिं पीडिओ बहुसो ॥
मनुजभवे निःसारे विलापितः किं न तं स्मरसि
अणुअंभवे निस्सारे । विलाविओ किं न तं स्मरसि ॥ ८६ ॥

अर्थ—रे जीव ! (निस्सारे के०) असार एवा (मणुभवे के०) मनुष्यभवने विषे (प्रियमाय के०) पिता माता, अने (संयण के०) स्वजन. तेणें करीने (रहिओ के०) रहित एवो, अने (दुरंतवाहिहिं के०) दुःखे करीने छे अंत ते जेनो, एवा व्याधिये करीने बहुसो के०) घणीवार (पीडिओ के०) पीडा पाम्यो एवो. एज कारण माटे (विलाविओ के०) विलाप करतो एवो, तुं जे ते (तं के०) ते मनुष्यभवने (किं न स्मरसि के०) केम नथी संभारतो ? ॥ ८६ ॥

भावार्थ—हे जीव ! तुं मनुष्यभवमां पण माता पिता स्वजनादिक प्रिय वस्तुनो वियोग थवाथी तथा अनेक प्रकारना शरीरना व्याधिथी विलाप करी करीने मरण पाम्यो हतो, ते वातने तुं केम विसरी जाय छे ? मनुष्यभव आश्रीने अहं ममत्व तथा मोहपणा सहित निर्भाग्यपणा विषे एक सोमिल ब्राह्मणी कथा टिकामां लखी छे. ते नीचे प्रमाणे जाणवी. ॥ ८६ ॥

कथा ७ मी

कौशांबी नगरीमां सोमिल नामे ब्राह्मण जन्मथी दरिद्री एवो रहेतो हतो. तेने स्त्री, पुत्र, पुत्री, इत्यादिक घणुं

कुडुंब हतुं. ते कुडुंबनी प्रेरणाथी एक दिवस धन कमावाने अर्थे देशांतर गयो, त्यां तेणे व्यापारादिके रहित एवो, पण दानभोगे सहित, एटले महोटा दानेश्वरी जेवो, एक योगी पुरुष दीठो. ते योगीये द्रव्यनी चिंताथी आकुल व्याकुल थएला ब्राह्मणने पूछयुं के, तहारे शी चिंता छे ? त्यारे तेणे कहुं के, दारिद्र्य एज महारे चिंता छे. त्यारे योगी बोल्यो के, जो तुं महारुं कहुं करे, तो हुं तने महोदो धनाढ्य करूं. त्यारे ते वात ते ब्राह्मणे कबूल करी. पछी ते बे जण पर्वतनी तलाटीमां (गुप्तस्थानकमां) गया, त्यां योगी बोल्यो आ के, सुवर्णसिद्धि थवानो रस छे. एटले योगीए पूर्वे ताढ तडको भूख तृषादिक बेठीने अने घणा काल सूधी सूकां एवां कंदमूल फल इत्यादिकनुं भोजन करीने, एवीरीते महा महेनत करीने अने समडीना पादडानो पडियो करीने ते बडे रस कुंपिकामांथो लइने घणे काले घणा प्रयासथी ते रस तुंबडीमां भरी राख्यो हतो. ते पेला दरिद्र ब्राह्मणने देखाड्यो. ने कहुं के, आ सहस्रबेधी रस छे. एटले त्रांबानां हजार पत्रां अग्निमां तपावीने उपरा उपरी खडकीने मूक्यां होय, तेमां आ रसनं : एक टींपु मूक्युं होय तो, ते सर्व पत्रांमां रस वेंधइ जाय. एटले पहोंची जाय. अर्थात् तेज वखत ते सर्व पत्रां सुवर्णमय थइ जाय. एवीरीते योगीए वारंवार कहुं. त्यारे ते निरभागी ब्राह्मणने उलटो क्रोध चड्यो, ने तेथी बे हाथे झालीने पेलुं रसनं तुंबडुं, सादडवृक्षना पांनडामां ढोली दीधुं. त्यारे ते योगीये ते ब्राह्मणने घणोज अयोग्य जाणीने तेनो त्याग कर्यो. अने ते ब्राह्मण पण पृथ्वीमां भ्रमण करतो करतो एटले पैसा पैसा एम पोकार करतो करतो मरण पांम्यो, पण ते मल्या नही.

आ कथानुं तात्पर्य ए छे के, जेम निर्भाग्य जीवने घणुं धन पामवानो अवसर आवे तोयपण तेने ते धन लेवुं सूझे नही. तेम आ जीवने पण मनुष्य भवमां जिनधर्मरूप धन ग्रहण करवानो अवसर आन्यो छे, तोयपण बहुल-
कर्मपणाथी जिनधर्मरूप सुवर्णसिद्धिनो रस लेवानुं मन नथी थतुं, ए बहु आश्चर्यकारक छे !!!

पवनः इव गमनमार्गे अलक्षितः सन् भ्रमति भववने जीवः

पवणुं द्व्व गयणमगगे । अलंक्खिओ भमेइ भववणे जीवो ॥

स्थाने स्थाने समुञ्ज्य धनस्वजनसंघातान्

ठाणह्ठाणमि समुं । जिञ्जऊण धणसंयणसंघाए ॥ ८७ ॥

अर्थ— हे आत्मन् ! (जीवो के०) आ जीव जे ते (भववणे के०) संसाररूप अटवीने विषे (ठाणह्ठाणमि के०) स्थान स्थाने विषे (धणसंयणसंघाए के०) धन तथा स्वजन तेना समूहने (समुज्जिऊण के०) त्याग करीने (गयण-
मगगे के०) आकाशमार्गने विषे (पवणुं द्व्व के०) पवननी पेठे (अलंक्खिओ के०) अदृश्यरूपे थयो सतो (भमेइ के०) भमे छे.

भावार्थ— जेम आकाश मार्गमां वायु फरे छे, तेम आ जीव पण भवाटवीमां अदृश्यपणाथी एटले आ पूर्वे महारो कोण सगो हतो? तेवा अजाणपणाथी अनेक स्थानने विषे भ्रमण करे छे. तेमां अनेक भवने विषे मल्लेलां धन तथा स्वजन इत्यादिकनो त्याग करीने एटले तेमनी सी गति हशे ? एवी चिंता मूकीने वर्तमानकालनां स्वजनादि-
कने सुखी करवाने तथा धन मेलववाने अर्थे देशोदेश भमे छे. अर्थात् वायुवडे पानहुं जेम पराधीन थइने उडे छे,

तेम केटलाएक पुरुषो धनने अर्थे शरीरनुं दुःख पण न गजतां. कोइ बिलायत जाय छे, कोइ चीन जाय छे, कोइ
लंकामां जाय छे, कोइ ब्रह्मदेशमां जाय छे. इत्यादिक अनेक देशमां जाय छे. तेवामां त्यां अनेक प्रकारनां निमित्त
मलवाथी मरण पामे छे. एबीरीते आ जीव नजरे देखे छे, तो पण कर्म उपर विश्वास राखीने संतोष राखी
धर्मसाधन करतो नथी. ॥ ८७ ॥

विध्यमानाः असकृत् जन्मजरामरणान्येवतीक्ष्णाः कुंतास्तैः
विद्विज्जन्ता असंयं । जन्मजरामरणं तिकखकुंतेहि ॥
दुःखं अनुभवन्ति घोरं संसारे संसरन्तः संतः जीवाः
दुर्हम् ऽणुह्वन्ति घोरं । संसारे संसरन्त जिआ ॥ ८८ ॥
तथापि क्षणमपि कदापि निश्चये अज्ञानमेवभुजंगस्तेनदष्टाः जीवाः
तहैवि खणंपि कयावि हुं । अन्नागभुयंगडंकिया जीवा ॥
संसारएवचारकोमुप्तिशृहं तस्मात् न च उद्विजन्ते मढमनसः
संसारचारगाओ । नय ओविज्जन्ति मूढमणा ॥ ८९ ॥ युग्गम् ॥

अर्थ—(संसारे के०) च्यारगतिरूप संसारने विवे (संसरन्त के०) पर्यटन करता एवा (जिआ के०) जीव जे ते
(जन्मजरामरण के०) जन्म जरा मरणरूप तिकखकुंतेहि के०) तीक्ष्ण भाला करीने (असंयं के०) बारंबार (विद्वि-

ज्जंता के०) विधाता सता (घोरं के०) रौद्र (आकरा) एवा (दुहं के०) दुःखने (अणुह्वंति के०) अनुभवे छे. ॥ ८८ ॥
(तहवि के०) तोयपण एटले पूर्वे कहुं तेवुं दुःख भोगवे छे तोयपण (मूढमणा के०) मूढ छे मन ते जेमनुं एवा, अर्थात्
मूर्ख एवा, अने (अन्नाणभूयंगडंकिया के०) अज्ञानरूप सर्पे डस्य एवा (जीव के०) जीव जे ते (कयावि के०) कोई
वखत पण (हु के०) निश्चे (संसारचारगाओ के०) संसाररूप बंदीखानाथो (खणंपि के०) क्षणमात्र पण (नयउच्चि-
जंति के०) उद्वेग नथी पामता एटले वैराग्य नथी पामता ! आते केटलुंबधुं आश्चर्य ? ॥ ८९ ॥

भावार्थ—जेम कोई भालो मारे, ने तेनी वेदना थती होय, तेवामां वली बीजो भालो मारे एवी रीते उपरा
उपरी वागवाथी जेवुं दुःख भोगवे, तेवीरीते आ संसारी जीव पण जन्म जरा मरण इत्यादिकनां घणां भयानक
दुःख उपराउपरि भोगवे छे. ॥ ८८ ॥ तोयपण अज्ञानरूप सर्पे डशेला एवा मूढ जीव, संसाररूप बंधिखानाथी
कोई वखत पण क्षणमात्र उद्वेग पामता नथी. आ केटलुंबधुं आश्चर्य छे !!!

क्रीडिष्यसि कियंतोवेलंयावत् शरीरमेववापीतस्यां यत्र प्रतिसमयं
कीलंसि कियंतवेलं । सरीरवावीड जैत्थ पइसमयं ॥
कालएवअरघट्टस्तस्यघटीभिः शोष्यसे जीवितमेवांभोजलंतस्यओघःप्रवाहः
कालरंहट्टंघडीहि । सोसिज्जइ जीवियंभोहं ॥ ९० ॥

अर्थ—हे जीव ! तूं (सरीरवावीड के०) शरीररूप वाच्यने विषे (कियंतवेलं के०) केटला काल सुधी (कीलसि

के०) क्रीडा करीश ? (जत्थ के०) जे शरीररूप वाव्यने विषे (पइसमयं के०) समय समय प्रत्ये (कालरहं घडीहि के०) कालरूप रहेंदनी घडीयो वडे (जीवियंमोहं के०) जीवितरूप जलनो प्रवाह (सोसिज्जइ के०) शोष पामे छे. अर्थात् सूकाइ जाय छे. ॥ ९० ॥

भावार्थ—जेम रहेंद वडे वाध्यमांथी जेम जेम पाणी काढीए, तेम तेम ते पाणी ओछुं थतुं जाय छे. तेम हे जीव! ते पण जेटलुं आयुष्य बांधीने जन्म लीधो छे, ने तेमांथी जे जे समय जाय छे, तेटलुं आउखुं ओछुं थतुं जाय छे. कहेवत छे के, माबाप जाणे के, महारो दिकरो महोटो थाय छे, पण ते दिवसे दिवसे आउखुं घटवाथी नहानो थतो जाय छे. ए प्रमाणे विचारतां तो, आउखानो अंत आवतां वार नहि लागे. केमके, समये घटवापणुं छे माटे जेमके कोइने शूली देवा लइ जाय छे, अने ते शूली सो डगलां छेटी छे, त्यारे ते माणस जेम जेम शूली सन्मुख पगलां भरे छे, तेम तेम तेने मृत्यु नजिक नजिक आबतुं जाय छे, अने ते वखत तेने खानपानादिक कांइ पण गमतुं नथी. केमके, एने मृत्यु नक्की दुकडुं जाण्युं छे माटे तेम हे चेतन ! तहारां पण जेम जेम वर्ष जाय छे, तेम तेम तहारे पण मृत्यु सन्मुख आवे जाय छे. एटले जो कदि तहारुं आयुष्य सो वर्षनुं होय, अने तेमांथी जे जे वर्ष गयां, तेटलुं आयुष्य सो वर्षमांथी ओछुं थयुं जाणवुं. अर्थात् अल्प आयुष्य झपाटाबंध पुरुं थशे, अने मनना मनसुबा मनमां रही जशे, अने पाछलथी घणोज पश्चात्ताप थशे! माटे प्रमाद छोडीने परलोकनुं साधन करवामां सावधान था. ॥९०॥

एज वातने मूल ग्रंथकार पण जणावे छे के,

रे जीव बुध्यस्व मामुह मा प्रमादधर्मे कुरु रेपाप
रे जीव बुज्झं मामु । ज्झमा पमायं करेसि रेपाव ॥
किं परलोके गुरुदुःखभाजनं भवसि हे अज्ञान हे मूढ
किं परलोए गुरुदु । वखंभायणं होहिसि अयाण ॥ ९१ ॥

अर्थ—(रे जीव के०) हे जीव ! तुं (बुज्झ के०) धर्मने विषे बोध पाम्य. पण (मामुज्झ के०) मोह न पाम्या
जे कारण माटे (रेपाव के०) हे पाप जीव ! (पमायं के०) प्रमादने (मा करेसि के०) न करीश. (अयाण के०) हे अ-
जाण ! एटले हे मूढ ! प्रमाद करीने (परलोए के०) परलोकने विषे (गुरुदुःखभायणं के०) महोटा दुःखने रहेवाना
भाजनरूप [किं के०] केम [होहिसि के०] थाय छे ? ॥ ९१ ॥

भावार्थ—हे आत्मन् ! तुं अदृष्टना वशथी दुर्लभ एवा मनुष्यभवने पामीने तेमां वली जैनधर्म पामीने धर्मने
विषे प्रमाद न कर्य. तेम छातां जो प्रमाद करीश. तो महादुःखने पामीश. ॥ ९१ ॥

बुद्धस्व रेजीव त्वं मामुह जिनमते ज्ञात्वास्वरूपं
बुज्झंस्सु रेजीव तुमं । मामुज्झंसि जिणमयंमि नाज्जणं ॥
यस्मात् पुनरपि एषा सामग्री दुर्लभा हे जीव
जम्हा पुणरवि एसा । सामेगगी दुल्लंहा जीव ॥ ९२ ॥

અર્થ—(રે જીવ કે૦) હે જીવ (તુમ કે૦) તું (બુઝ્ઝસુ કે૦) ધર્મને વિષે બોધ પામ્ય. અને (નાઝગં કે૦) ધર્મને જાણીને (જિણમયંમિ કે૦) જિનશાસનને વિષે (મામુઝ્ઝસિ કે૦) મોહ ન પામ્ય. એટલે સમ્યક્ પ્રકારે જિનધર્મ અંગી-કાર કર્ય. (જમ્હા કે૦) જે હેતુ માટે (જીવ કે૦) હે જીવ! (પુણરવિ કે૦) ફરીને પુણ (એસા કે૦) આ (સામગ્ગી કે૦) ધર્મ સામગ્રી જે તે (દુલ્હા કે૦) દુર્લભ છે. એટલે ફરી ફરીને ધર્મ સામગ્રી મલવી દુર્લભ છે. ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—હે આત્મન્ ! ધર્મ સાધન કરવાના અંગરૂપ એટલે મનુષ્યનો ભવ, શુદ્ધ શ્રદ્ધા, સંજમ, અને તેને વિષે વીર્યનું, ફોરવનું, તે ફરી ફરીને ચક્રવેધની પેટે, મલવું મહા દુર્લભ છે. એટલે કાકતાલીયા ન્યાયથી એક વચ્ચત તને મલ્યું છે, તે ફરીથી મલવું અત્યંત દુર્લભ છે. ॥ ૧૨ ॥

દુર્લભ પુનઃ જિનધર્મઃ એકશોભ્યઃ ત્વં પ્રમાદસ્યાકરઃ સ્વાનિઃ સુત્તૈષોણેહિકસુખવાંછકઃ ચ
દુર્લહો પુણં જિણધર્મ્મો । તુમં પમાયાયરો સુહેસી યં ॥
દુઃસહં અસ્તિ ચ નરકદુઃખં કથંત્યં ભવિષ્યસિ અતઃ કારણાત્ સન્ ન જાનીમઃ પરલોકે
દુઃસહં ચ નરયદુઃખં । કેહં હોહિમિ , તં ને યાણંમો ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—હે જીવ ! આ (જિણધર્મ્મો કે૦) આ પામેલો જિનધર્મ જે તે, (પુણ કે૦) વલો ફરીથી પામવો (દુલહો મહાદુર્લભ છે, અને (તુમ કે૦) તું (પમાયાયરો કે૦) પ્રમાદની શ્વાગ છે. અને (ય કે૦) વલો (સુહેસી કે૦) સુખની વાંછા રાખે છે, તે સુખ તને ક્યાંથી મલશે ? (ચ કે૦) અને (નરયદુઃખં કે૦) નરકનાં દુઃખ જે તે (દુસહં કે૦) દુઃખ

करीने पण सहन करवां कठण छे. माटे (तं के०) ते (न याणामो के०) हुं नथी जाणतो के, (कह होहिसि के०) तुं किये प्रकारे थइश ? एटले तहारी शी गति थशे ? ते हुं नथी जाणतो.

भावार्थ—श्रोआवश्यक निर्युक्तिमां कहुं छे के, आलसथी साधु पासे जइने धर्म सांभली शकतो नथी, तथा मोहथकी घरनी जंजालने विषे मूढ थइने रह्यो छे. अर्थात् साधु पासे जइ नित्य शुं सांभलवुं छे ? घणीवार सांभलेलुं छे. एम धारीने धर्म सांभलवानी अवज्ञा करे छे. तथा जात्यादिकना अभिमानथी तथा क्रोधथी तथा प्रमादथी एटले मद्यादिक कुव्यसन सेववाथी तथा कृपणपणाथी एटले जो उपाश्रे जइशुं, तो कोइ धर्ममार्गनी दीपमां लोकलाजथी कांइ आपवुं पडशे. तथा भयथी एटले जो उपाश्रे जइशुं, तो नरकादिकनां दुःख सांभलवा पडशे. तथा शोकथी तथा अज्ञानथी एटले भाइबंध दोस्तारना कहेवाथी तथा व्याक्षेपथी एटले जाणी जोइने घणी जंजाल उभी करवाथी तथा कुतूहलथी एटले गीत नाटकादिकना छंदमां पडवाथी तथा रमणथी एटले जनावरनी साथे क्रीडा करवाथी इत्यादिक अनेक कारणोथी पामेलुं एवुं पण मनुष्यपणुं एले गमावे छे. एटले भव समुद्रथी तारनार अने सकल सुखने आपनार एवा जिनधर्मने करतो नथी, अने संसारिक सुखनी वांछा करे छे. पण हे जीव ! तुं सामान्य दुःख पण सहन करी शकतो नथी, त्यारे नरकनां दुःसह दुःख तहाराथी केम सहन थशे ? अने परलोकमां तहारी शी गति थशे ? एम गुरु महाराज उपदेश करे छे. ॥ ९३ ॥

अस्थिरेण स्थिरः समलेन निर्मलः परवशेनरोगादिना स्वाधीनः
अस्थिरेण धिरो समले । ण निम्मलो परवसेण साहीणो ॥
देहेन यदि उपार्ज्यते धर्मः तदा किं न पर्याप्तं किं न संपन्नं
देहेन जइ विटप्पइ । धम्मो तो किं न पज्जतं ॥ ९४ ॥

अर्थ—रे जीव (जइ के०) जो (अस्थिरेण के०) अस्थिर एवा, तथा (समलेण के०) मलसहित एवा, अने (परव-
सेण के०) परवश एवा (देहेण के०) देहवडे (धिरो के०) स्थिर एवो, अने (निम्मलो के०) निर्मल एवो. अने (साही-
णो के०) पोताने स्वाधीन एवो (धम्मो के०) धर्म जे ते (विटप्पइ के०) उपार्जन थइ शके छे, तो (ता के०) तयारे
तहारे (किं न पज्जतं के०) शुं न प्राप्त थयुं ? अर्थात् सर्वे प्राप्त थयुं थयुं. ॥ ९४ ॥

भावार्थ—हे जीव ! आ अशाश्वता देहवडे परलोकमां निरंतर सहायकारी एवो धर्म उपार्जन थाय छे, तो
शुं न परिपूर्ण थयुं ? अर्थात् सर्वे परिपूर्ण थयुं. एटले घणो महोटो लाभ मल्यो, एम जाणवुं. तेमज आ मलमूत्र
भरेला देहवडे निर्मल एवो जिनधर्म उपार्जन थाय तो, शुं परिपूर्ण लाभ न मल्यो कहेवाय ? अर्थात् जगत्मां
जेटला लाभ कहेवाय छे, ते सर्वे लाभ मली चूक्याज कहेवाय तेमज रोगादिकने आधीन एवा देहवडे जो स्वाधिन
एवो जिनधर्म मले, तो शुं एने कांइ पण मलवानी खामी रही कहेवाय ? अर्थात् नज कहेवाय. ते कह्युं छे के,—

चिन्तारत्नमनर्घ्यं चेत्प्राप्यते काचसंचयैः । रेणुना चेद्विरण्यं चेत्सुधाब्धिनीरबिन्दुना ॥ १ ॥

गृहेण यदि साम्राज्यं देहेन सुकृतं यदि । कस्तदा तन्न गृहीयात्तत्त्वात्स्वविचारकः ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

अर्थ—तत्त्व अने अतत्त्वनो विचार करनार (बुद्धिमान् पुरुष जे ते, काचना ककडा साटे, अमूल्य एवा चिंतामणिरत्ने कोण न ग्रहण करे ? तथा धूल आपीने सोनुं कोण न ग्रहण करे ? तथा पाणीनो बिंदु आपीने अमृतना समुद्रने कोण न ग्रहण करे ? तथा पोताने रहेवानुं झुपडुं आपीने चक्रवर्तिनुं राज्य कोण न ग्रहण करे ? अर्थात् तत्त्वात्स्वना विचारनार तो तरतज ग्रहण करे. तेवीज रीते आ मलमूत्रादिके करीने भरपूर एवा देहवडे पूर्वे कहेला चिंतामणीरत्न समान जैनधर्मने कोण न ग्रहण करे ? अर्थात् जे महामूर्ख होय तेज न ग्रहण करे. ॥ १ ॥ २ ॥

एवी रीते विचारीने आ महामलिन एवा शरीर उपरथी मोह उतारीने, जेम बने तेम सुद्ध एवा धर्मने ग्रहण कर्य

यथा चिंतामणिरत्ने सुलभं न निश्चये भवति तुत्थविभवनां अल्पपुण्यानां

जहं चिंतामणिरयणं । सुलहं न हुं होइ तुत्थविहवाणं ॥

गुणविभववर्जितानां जीवनां तथा धर्मरत्नमपि

गुणविहववज्जियाणं । जियाण तह धम्मरयणंपि ॥ ९५ ॥

अर्थ—हे जीव ! (तुत्थविहवाणं के०) तुच्छ विभववालाने (जह के०) जेम (चिंतामणिरयणं के०) चिंतामणिरत्न जे ते (सुलहं के०) सुलभ एवं (न हुहोइ के०) नज होय (तह के०) तेम (गुणविहववज्जियाणं के०) गुण रुप वैभवे करीने रहित एवा (जियाण के०) जीवोने (धम्मरयणंपि के०) धर्मरत्न जे ते पण सुलभ न होय. ॥ ९५ ॥

भावार्थ— तुच्छ विभववाला जीवोने एटले पशुपालं जेवा स्वल्प पुण्यवालां प्राणिओने, जेम चिंतामणिरत्न सुखे पामवा जोग्य न होय, अर्थात् पुण्यहीन जीवो, जेम चिंतामणिरत्न पामी शके नही, तेम सम्यक्त्वादि गुणरूप विभवे करीने रहित एवा प्राणियो, शुद्ध धर्मरूप रत्नने पामी शके नही. जे जयदेव कुमारनी पेटे घणा पुण्यरूप गुणोए करीने भरेला होय, तेज प्राणीयो, आ मनुष्यगतिने विषे चिंतामणिरत्न समान सद्वर्म प्रत्ये पामे छे. ॥ ९५ ॥

कथा ८ मी

इहां पशुपाल अने जयदेवनं वृत्तांत आ नीचे प्रमाणे.

हस्तिनापुर नगरने विषे नागदेव नामा शेटनी वसुंधरा भार्यानी कुखमां उत्पन्न थएलो जयदेव नामे पुत्र हतो, तेणे बार वर्ष सुधी रत्ननी परिक्षानो अभ्यास कर्यो. त्यारपछी ते शास्त्रना अनुसारे महा प्रभाववालुं चिंतामणिरत्न जाणीने बीजा मणिओने पथरातुल्य गणीने तेज चिंतामणिरत्नने मेलववा माटे सर्व नगरने विषे हाट हाट अने घर घर प्रत्ये भमतो हतो; परंतु ते रत्न क्यांहि पण पाम्यो नही. त्यारे खेद पामीने मात पिताने कहेतो हवो के, महारुं चित्त चिंतामणिरत्नने विषे लाग्युं छे. माटे अने अर्थे बीजे ठेकाणे जइश. त्यारे माता पिताए कळुं. हे पुत्र ! आतो निश्चे कल्पनाज छे. परंतु परमार्थ थकी चिंतामणी नथी. ते कारण माटे तुं पोतानी खुशी प्रमाणे बीजां रत्नोथी व्यापार कर. एबीरीते बहु कळुं, परंतु जयदेव, चिंतामणी पामवानो निश्चय करीने हस्तिनापुरथी नीकलीने घणा पर्वत, नगर, गाम, खाण, करबट, पत्तन, समुद्रतीर एटला स्थानकोने विषे ते चिंतामणीने खोलतो सतो घणा काल

भग्यो; परंतु क्यांहि ते रत्न पाग्यो नही. पछी उदास मनवाडो थइने पोताना मनमां विचार करवा लाग्यो के, शुं! आ चिंतामणीरत्न साचुं छे ? के जूठुं छे ? जे माटे क्यांहि पण देखवामां आवतुं नथी !! अथवा शास्त्रमां कहेलुं ते मणिनुं छतापणुं फेरफार न होय; माटे क्यांहि पण हशे. एवो निश्चय करीने फरीने पण घणी मणिनी खाणो जोतो सतो ते रत्ननी घणी खोल करवा लाग्यो. तयार पछी एक दहाडो कोइ वृद्ध पुरुषे तेने कहुं के, हे भद्र ! इहां एक मणीनी खाण छे. तेने विषे जे पुण्यवंत प्राणी होय, ते चिंतामणी पामे. पछी जयदेव तेना वचनथी त्यां जइने चिंतामणी खोलवा लाग्यो. ते अवसरे त्यां एक मंदबुद्धिवाला पशुपालना हाथमां गोल आकारवालो पथरो देखीने ते पथराने शास्त्रमां कहेला लक्षणोये करीने चिंतामणी जाणीने, ते जयदेवे ते पशुपालनी पासे माग्यो. तयारे पशुपाले कहुं. तमारे आ पथरानुं शुं काम छे ? जयदेवे कहुं हुं महारे घेर जइने छोकराओने रमवा आपीश. पछी पशुपाले कहुं. इहां आवा घणा पथरा पड्या छे, ते तमे पोतेज केम लेना नथी ? जयदेव बोल्यो. हमणां महारे घेर जावानी उतावल छे, माटे एज मने आप. तुं इहांथी बीजो पामीश. एवारीते कहुं तोपण ते पशुपाले परने उपकार करवाना स्वभावे रहितपणे करीने तेने न आप्यो. पछी जयदेवे उपकारबुद्धिये करीने तेने कहुं. हे भद्र ! जो तुं मने नथी आपतो, तो तुं पोतेज ए चिंतामणीरत्ननुं अराधन कर्य. जेथी आ चिंतामणी तने पण वांछित फल आपे. तयारे पशुपाले कहुं जो आ चिंतामणी साचुं छे, तो महारुं चित्वन करेलुं बहु बोरडीना फलनुं चरणादिक शीघ्र आपो. तयारे लगारक हसीने जयदेवे कहुं. अहो ! एम न विचारीये त्रण उपवास करीने संध्या समये ए मणिने शुद्ध

पाणीथी पखालीने शुद्ध भूमिये उंचे स्थानके स्थापन करीने चंदन, बरास, फूलादिकवडे पूजीने अने वली नमस्कार करीने पछी एनी आगल जे पोताने इष्ट होय, ते चित्वन करीए, ते सर्व पण प्रातःकालमां पामीये. ए प्रकारे सांभलीने ते पशुपाल पोतानी बोकडीयोना समूहने लेइने गामना सन्मुख गयो. त्यार पछी जयदेवे निश्चय कर्यो के, पुण्यरहित एवा आना हाथमां आ चिंतामणीरत्न नही रहे, एम विचारीने जयदेव पण तेनी पूंठे चाल्यो. हवे पशुपाल मार्गने विषे चालतो सतो कहेवा लाग्यो के, हे मणे ! हमणां आ बोकडियो बेचीने बरास इत्यादिक लावीने तहारा पूजा करीश. तहारे पण महारो चितित अर्थ पूरवाने विषे उद्यम करवो. वली हे मणे ! हजी गाम पण छेदे छे, माटे मार्गमां कांडक कथा कहे अने जो तुं न जाणतो होय तो हुं तने कहूं. तुं सांभल्य. एक नगरने विषे एक हाथनुं देहेरुं अने तेमां चार हाथना देव छे. ए प्रकारे वारंवार मणिनी आगल कहूं, तोपण ते मणि बोलतो नथी. तेदलामां ते मूर्ख रोष चढावीने ते मणिने कहेतो हवो. अरे! जो तुं हुंकारो पण आपतो नथी, तो वांछित अर्थ निष्पन्न करवाने विषे तहारी शी आज्ञा !! अथवा तहारुं नाम चिंतामणी ए साखुं छे. जूहुं नथी. केमके, तने पाम्यो त्यांथी मांडीने महारा मननी चिंता जती नथी !! वली जे हुं राब अने छास विना क्षणमात्र पण रही न शकुं, ते हुं तहारा माटे करवा मांझ्या एवा त्रण उपवासे करीनेज मरण पामुं. ते माटे एम मानुं छुं के, आ वाणिजाये मने मारवाने माटे तहारुं वर्णन कर्युं जणाय छे ! ते माटे तुं त्यां जा, के, ज्यां फरीने महारे देखवो न पडे. एम कहीने तेणें ते मणिने छेदे नांखी दीधो. ते अवसरे जयदेवे आनंद पामीने तत्काल नमस्कार करीने चिंतामणी ग्रहण करीने, संपूर्ण थयो छे

मनोरथ ते जेनो एवो सतो पोताना नगरने सन्मुख चाल्यो. मार्गमां महापुर नगरने विषे मणिना प्रभावथी जेने घणुं द्रव्य प्राप्त थयुं छे एवो ते कुमार सुबुद्धि शेठनी रत्नवती नामे पुत्री तेने परणीने बहु परिवार सहित हस्तिनापुर नगरे आव्यो. आवीने पोताना माता पिताने पगे लाग्यो. ते अवसरे तेवी समृद्धि सहित तेने जोइने माता पिता आनंद पाभ्यां, अने तेनी प्रशंसा करवा लाग्या. अने कुटुंबी लोको तेनुं सन्मान करवा लाग्यां. अने बीजा लोको पण तेनी स्तवना करवा लाग्या. पोते जीवाजीव सूधी सुखी थयो. ए प्रकारे धर्मरूप रत्ननी प्राप्तिने विषे पशुपाल अने जयदेवनो उपनय कव्यो.

यथा दृष्टिसंयोगः न भवति जात्यंधाना जीवानां
अहं दिष्टीसंजोगो । न होई जच्चंधयाण जीवाणं ॥

तथा जिनमतसंयोगः न भवति मिथ्यात्वेन अंधनां जीवानां
तंह जिणमयसंजोगो । न होई मिथंधजीवाणं ॥ ९६ ॥

अर्थ—(जह के०) जेम (जच्चंधयाण के०) जन्माराथीज अंध एवा (जीवाणं के०) जीव जे तेमने (दिष्टीसंजोगो के०) दृष्टिनो संयोग जे ते एटले आंखे करीने देखवुं (न होइ के०) न होय. (तह के०) तेम (मिथंधजीवाणं के०) मिथ्यात्वे करी करीने आंधला एवा जीवोने (जिणमयसंजोगो के०) जिनमतनो संयोग जे ते. एटले जिनमतनी प्राप्ति (न होइ के०) न होय. ॥ ९६ ॥

भावार्थ—जेम जन्माराथी अंध थएला पुरुषोने स्थूल पदार्थ पण देखवामां आवतो नथी, तेम मिथ्यात्वरूप कुवासनाये करीने विवेकरूप चक्षुए रहित थएला जीवोने पण, जिनशासनरूप सूर्य दीठामां आवतो नथी. एटले जिनशासनी प्राप्ति नथी. ॥ ९६ ॥

प्रत्यक्षं अनंतगुणे जिनेंद्रधर्मे न दोषलेशोपि
पञ्चस्वमऽणंतगुणे । जिणिंदधम्मे न दोसल्लेसोवि ॥
तथापि निश्चये अज्ञानेन अंधाः न रमंते कदापि तस्मिन् जिनमते जीवाः
तह्वि हूं अन्नाणंधा । न रमंति कयावि तंमिं जिया ॥ ९७ ॥

अर्थ—(पञ्चस्व के०) प्रत्यक्ष प्रमाणे करीने सिद्ध एवो, अने (अणंतगुणे के०) अनंता छे गुण ते जेने विषे एवो (जिणिंदधम्मे के०) जिनेंद्रनो धर्म तेने विषे (दोसल्लेसोवि के०) अपयश प्रमुख दोषनो लेश पण (न के०) नथी. (तह्वि के०) तोयपण (अन्नाणंधा के०) अज्ञाने करीने आंधला एवा (जिया के०) जीव जे ते (हू के०) निश्चे (तंमि के०) ते जिनेंद्रभाषित धर्मने विषे (कयावि के०) कयारे पण एटले कोई वखत पण (न रमंति के०) नथी रमता. एटले नथी जोडाता ! ॥ ९७ ॥

भावार्थ—आ लोकने विषे यश, अने परलोकने विषे स्वर्ग तथा मोक्षनां सुख आपवारूप गुणवाला, अने जेने विषे कांइ पण दोष नथी एवा, श्री जिनेंद्रधर्मने प्रत्यक्षपणे देखे छे, तोय पण अज्ञाने करीने आंधला एवा जे पुरुषो.

ते जेम जे वस्तु छे, तेम ते वस्तुने जणावनार एवा श्रीजिनधर्मने अंगीकार नथी करता. ॥ ९७ ॥

मिथ्यात्वे अनंतदोषाः प्रकटा दृश्यन्ते न अपि च गुणलेशः ॥

मित्थे अणंतदोसा । पयडा दीसंति न विं यं गुणलेशो ॥

तथापि च तं एव जीवाः हीति विस्मये मोहंधाः निषेवते

तहविय 'तं चेव' जिया । 'हो मोहंधा' निसेवति ॥ ९८ ॥

अर्थ—(मित्थे के०) मिथ्यात्वने विषे (पयडा के०) प्रकट एवा (अणंतदोसा के०) अनंत दोष जे ते (दीसंति के०) देखाय छे. (य के०) बली तेमां (गुणलेशो वि के०) गुणनो लेशमात्र पण (न के०) नथी (तहविय के०) तोय पण (मोहंधा के०) मोहे करीने आंधला एवा (जिया के०) जीव जे ते (तं चेव के०) ते मिथ्यात्वनेज (निसेवति के०) सेवे छे. ते (ही के०) निश्चे घणुंज आश्रय छे !!!

भवार्थ—कुगुरु कुदेव अने कुधर्म तेमनो अंगीकार करवारूप अध्यवसायने विषे एटले मिथ्यात्वने विषे नरक-पातादिक अनंत दोष प्रकट देखाय छे, पण तेमां गुणनो तो लवलेश पण देखातो बथी. तोयपण मोहे करीने अंध थएला जीवो, ते मिथ्यात्वनोज आश्रय करे छे. एटले ते मिथ्यात्वनेज अंगीकार करे छे परंतु जिनधर्म अंगीकार नथी करता.

धिक्षिक् तत् तेषां नराणां विज्ञानेशिलपे तथा गुणेषु कुशलत्वंयत्

धिंदी तार्ण नारीणं । विज्ञाण तहं गुणेषु कुशलत्वं ॥

सुखरूपे सत्यरूपे धर्मरत्ने सुपरीक्षां ये न जानन्ति
सुहसच्चधम्मरयणे । सुपरिक्खं जे न जाणन्ति ॥ ९९ ॥

अर्थ—(सुहसच्चधम्मरयणे के०) सुखकारी अने सत्य एवा धर्मरूप रत्नने विषे (जे के०) जे पुरुषो (सुपरिक्खं भली रीते परिक्षाने (न जाणन्ति के०) नथी जाणता. अर्थात् नथी जाणी शकता, (ताणं के०) ते (नराणं के०) पुरुषोना (विन्नाणे के०) विज्ञानने विषे (तह के०) तथा (गुणेसि के०) गुणने विषे, (कुसलत्तं के०) कुशलपणाने (धिद्धि के०) धिक्कार थाओ ! धिक्कार थाओ !! ॥ ९९ ॥

भावार्थ—जगत्ने विषे जे पुरुषोनुं शिल्पचातुर्य, कलाकौशल्य, औदार्य तथा शौर्य धैर्यादिकने विषे कुशलपणं घणुंज वखणाय छे, एटले रत्नादिकनी परक्षा करवामां घणा डाल्हा कहेवाय छे, ते पुरुषो सुखकारी अने सत्य एवा धर्मरूप रत्ननी परीक्षा, जो न करी शक्या, तो तेमना सघला डहापणपणाने अतिशो धिक्कार थाओ !! धिक्कार थाओ !!! ते उपर शास्त्रमां कहुं छे के, बहोतेर कलामां कुशल एवा पंडित पुरुषो होय, तोपण जो तेमणे सर्व कलामां श्रेष्ठ एवी जे धर्मनी कला नथी जाणी, तो ते निश्चे अपंडितज जाणवा. माटे सर्व परक्षा करतां धर्मरूप रत्ननी परिक्षा करवी, तेज श्रेष्ठ परीक्षा छे. ॥ ९९ ॥

॥ अनुष्ठुप् वृत्तम् ॥

जिनधर्मः अयं जीवानां अपूर्वः कल्पपादपः
जिणधम्मो ऽयं जीवाणं । अपुंखो कप्पपायवो ॥

સ્વર્ગાપવર્ગસુખાનાં ફલાનાં દાયકઃ અયં

સગ્ગાપવર્ગસુખાણં । ફલાણં દાયકો હૈમો ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ—(અયં કે०) આ (જિનધર્મો કે०) જિનધર્મ જે તે (જિવાણં કે०) જીવોને (અપ્પુવો કે०) અપૂર્વ એટલે અપ્રસિદ્ધ એવો (કલ્પપાયવો કે०) કલ્પવૃક્ષ છે. કેમકે, (હૈમો કે०) એ જિનધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ જે તે (સગ્ગાપવર્ગસુ-
ખાણં કે०) સ્વર્ગ એટલે દેવલોક અને અપવર્ગ એટલે મોક્ષ તેના સુખરૂપ (ફલાણં કે०) ફલનો (દાહગો કે०) આપનરો છે.

ભાવાર્થ—આ જિનધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ અપૂર્વ છે. એટલે પ્રસિદ્ધ કલ્પવૃક્ષ તો, ફક્ત આ લોકને વિષે રહેલાં પુદ્ગલિક સુખનેજ આપનાર છે. પરંતુ આ ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ તો, સ્વર્ગાદિક ફલને તથા મોક્ષ ફલને આપનાર છે. માટે અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ કહ્યો. એવું જાણીને તેનોજ આશ્રય કરવા. ॥ ૧૦૦ ॥

ધર્મઃ બંધઃ સુમિત્રં ચ ધર્મઃ ચ પરમઃ ગુરુઃ

ધર્મો બંધુ સુમિત્રો યં । ધર્મો યં પરમો ગુરુઃ ॥

મોક્ષમાર્ગવૃત્તાનાં ધર્મઃ પરમઃ સંદનઃ સ્થઃ

મુક્તિમાર્ગપદ્ધાણં । ધર્મો પરમસંદગો ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ—રે જીવ ! (ધર્મો કે०) આ જિનધર્મ જે તે (બંધુ કે०) બંધુ [ભાઈ] સમાન છે. (ય કે०) વલી (સુમિત્રો કે०) સારા મિત્ર સમાન છે. (ય કે०) વલી (ધર્મો કે०) ધર્મ જે તે (પરમો ગુરુ કે०) ઉત્કૃષ્ટા ગુરુ સમાન છે. વલી તે

તે (ધમ્મો કે૦) ધર્મ જે તે (સુખલેમગ્ગપચદ્વાણં કે૦) મોક્ષ માર્ગને વિષે પ્રવર્તેલા પુરુષોને (પરમસંદણો કે૦) ઉત્કૃષ્ટા રથ સમાન છે. ॥ ૧૦૧ ॥

ભાવાર્થ—જેમ આપદ કાલને વિષે ભાઈ સહાયતા કરે છે, તેમ સંસારરૂપ આપદકાલમાં, આ જિનધર્મ પણ સહાયતા કરે છે; માટે ભાઈ સમાન છે. તથા સારો જેમ હિતકારી અર્થને મેલવી આપવાથી સુખ કરે છે, તેમ આ ધર્મરૂપ મિત્ર પણ મનોવાંછિત સુખ મેલવી આપવાથી સુમિત્ર સમાન છે. તથા ગુરુ જેમ અસત્ માર્ગથી પાછો વાળે છે; તેમ આ જિનધર્મ પણ, નરક તિર્થંચાદિક દુર્ગતિમાં જવાથી પાછો વાળે છે. માટે ઉત્કૃષ્ટા ગુરુસમાન છે. તથા રથે કરીને જેમ માર્ગમાં સુખે સુખે જવાય છે, તેમ ધર્મરૂપ રથે કરીને મોક્ષ માર્ગમાં સુખે સુખે જઈ શકાય છે. માટે ધર્મને પરમ રથ સમાન કહ્યો છે. એવું જાણીને આવા જૈનધર્મને વિષે ઉચ્ચમ કરવો. ॥ ૧૦૧ ॥

॥ આર્યાવૃત્તમ્ ॥

ચત્તસ્રાંગનીનાંયાન્યનંતાનિદુઃસ્વાનિતાન્યેવાનલસ્તેનપ્રદીપ્તેભવકાનને મહાભીમે
ચઙગદ્ગંતદુહાનલ । પલિસ્તંભવકાણણ મહાભીમે ॥
સેવસ્વ રેજીવ ત્વં જિનવચનં અમૃતકુંડસમં
સેવસું રેજીવ તુમં । જિણર્થયણં અભિયકુંડસમં ॥ ૧૦૨ ॥

અર્થ—(મહાભીમે કે૦) મહાભયંકર એવું (ચઙગદ્ગંતદુહાનલ કે૦) ચ્યાર ગતિમાં રહેલાં એવાં અનંતાં દુઃસ્વરૂપ

महोटा अग्रिये करीने (पलित्तभवकाणणे के०) लागतुं एवुं जे संसाररूप बन, तेने विषे (रेजीव के०) हे जीव ! (तुमं के०) तुं (अमियकुंडसमं के०) अमृतना कुंड समान (जिणवयणं के०) जिनराजना बचनने (सेवसु के०) सेवन कर्य एटले सिद्धांतमां कहेलां अनुष्ठानने विधिसहित अंगीकार कर्य ॥ १०२ ॥

भावार्थ—आ संसाररूप भयंकर दावानलथी दाशेलो एवो जे तुं, ते जिन वचनरूप अमृतना कुंडमां मग्न था. अर्थात् रुडा अनुष्ठानने ग्रहण कर्य. जेथी तने अपूर्व सुखशांति थशे. ॥ १०२ ॥

विषमे भवएवमरुदेशे । अनंतदुःखान्येवग्रीष्मतापस्तेनसंतप्ते
विसंमे भवमरुदेशे । अणंतदुहगिम्हतावसंतप्ते ॥
जिनधर्मएवकल्पवृक्षस्तं स्मर त्वं हे जीव शिवसुखदं
जिणधम्मकप्परुक्खं । सरसु तुमं जीवे सिवसुहदं ॥ १०३ ॥

अर्थ—[जीव के०] हे जीव ! [विसमे के०] विषम एटले चालनारने दुःखकारी एवा, अने [अणंतदुहगिम्हताव-संतप्ते के०] अनंतां दुःखरूप ग्रीष्मऋतुना तापवडे सारी पेठे तपेला एवा [भवमरुदेशे के०] संसाररूप मारवाड देशने विषे [सेवसुहदं के०] मोक्ष सुखने आपनार एवा [जिणधम्मकप्परुक्खं के०] जिनधर्मरूपे कल्पवृक्षने [तुमं के०] तुं [सरसु के०] आश्रय कर. [आ जग्याये टीकाकारे कल्पवृक्षनुं स्मरण कर्य. एवो अर्थ कर्यो छे, ते विचारवा योग्य छे.

भावार्थ—हे जीव ! संसारनां अनेक दुःखरूप मारवाड देशनी तपेली रेती, तेमां भ्रमण करता प्राणीयोने

महोटा भाग्ये प्राप्त थयेला जिनधर्मरूप कल्पवृक्ष, तेज आश्रय करवा योग्य छे. के, जेथी सकल वांछित सुखनी
सिद्धि थाय छे. ॥ १०३ ॥

किं बहुना जिनधर्मे यतितव्यं यथावात्मा भवोदधि घोरं
किं बहुणा जिणधम्मो । जह्मं यच्चं जह भवोदहिं धोरं ॥
लघुं शीघ्रं तीर्त्वा अनंतसुखं लभते जीवः शाश्वत स्थानं
लहं तरियंम ऽणंतसुहं । लहं जिओ सासंय ठाणं ॥ १०४ ॥

हे आत्मन् ! [किं बहुणा के०] घणुं कहेवे करीने शुं ! ते प्रकारे [जिणधम्मो के०] जिनधर्मने विषे [जह्मं के०]
यत्न करवो. (जह के०) जेम (जिओ के०) जीव जे ते (घोरं के०) भयानक एवा (भवोदहिं के०) संसाररूप समुद्रने (लह
के०) शीघ्रपणे (तरियं के०) तरीने (अणंतसुहं के०) अनंत छे सुख ते जेने विषे एवुं (सासंय ठाणं के०) शाश्वतुं
स्थान एटले मोक्ष, तेने (लहं के०) पामे. ॥ १०४ ॥

भावार्थ—हे भव्य जीवो ! आत्मा ग्रंथनो सारमां सार एटलोज कहेवानो छे के, जिनधर्मने विषे प्रमाद रहितपणे
प्रयत्न करो. के, जेथी तमने मोक्षतुं शाश्वतुं सुख प्राप्त थाय. ते सुखतुं वर्णन थइ शके तेम नथी, तेम छातां जो तेना
स्वरूपने जाणवानी मरजी होय तो श्रीआचारांगजी सूत्रना पांचमा लोकसार नामना अध्ययनमां जोइ लेजो. ॥१०४॥

आ ग्रंथना जणाव्युं छे के सागरोपमनुं तथा पुद्गलपरावर्तननुं स्वरूप ग्रंथने अंते जाणवीशुं. तो ते जणावीए छीए.
अति सूक्ष्मकालने एक समय कहे छे. तेवा असंख्याता समये एक आवली थाय. तेवी (१६७७२१६) एकक्रोड
मडसठ लाख शिसोतेरहजार बशे ने सोल आवलीये, एक मुहूर्ते थाय छे. तेवा त्रीश मुहूर्ते एक अहोरात्रीरूप
दिवस थाय छे. तेवा पंदर अहोरात्रीए एक पखवाडियुं थाय छे. तेवा बे पखवाडिये एक महिनो थाय छे. तेवा बार
महिने एक वर्ष थाय छे. तेवा असंख्याता कोडाकोडी वर्षे एक पल्योपम थाय छे. तेवा दश कोडाकोडी पल्योपमे
एक अद्दा सागरोपम थाय. ॥ इति सागरोपम प्रमाणम्. ॥

१ इहां पल्योपम त्रण प्रकारना छे. ते कहे छे. १ उद्धार पल्योपम, २ अद्दा पल्योपम, ३ क्षेत्र पल्योपम. तेमां वली एककना
बादर अने सूक्ष्म एवा बे भेद छे. तेमांना अद्दा पल्योपमनुं स्वरूप जणावीए छीए केमके, आ बादर अद्दा पल्योपमे करीनेज
जीवोनां आउखां कायस्थिति, कर्मस्थिति, पुद्गलस्थिति आदिकनुं प्रमाण गणाय छे माटे, ते अद्दा पल्योपमना पण सूक्ष्म अने बादर
एवा बे भेद छे, तेमां प्रथम बादर अद्दा पल्योपमनुं स्वरूप कहीए.

देवकुरु उत्तरकुरु क्षेत्रमां जन्मेलां जुगलियांना बाल ते एवा के, जे जुगलने जन्मे एक बे यावत् सात दिवस थया होय, तेवा
जुगलियाना केश (वाल) लेइने तेना एवा ककडा करवा के, ते ककडानो बीजो भाग ककडो थइ शके नहीं. तेवा बालाग्रने च्यार
गाउनो लांबो, च्यार गाउनो पद्दो अने च्यार गाउनो छंडो एवा कूवांमां ते बालाग्रहने एवा ठांशीठांशीने भरीये के तेना उपर

एज रीते एटले पूर्वे कक्षा तेवा दश कोडाकोडि सागरोपमे, उत्सर्पिणी अने बीजा दश कोडाकोडि सागरोपमे, अवसर्पिणी थाय. ए बे मलीने बीश कोडाकोडि सागरोपमे, एक कालचक्र थाय. एवा अनंता कालचक्रे एक पुद्गल परार्त्तन थाय. ॥ इति पुद्गलपरावर्त्तन प्रमाणम्. ॥

थइने चक्रर्त्तिनुं सैन्य चाले, तोपण ते बालाग्र हाली शके नही, तथा अग्निये वली शके नही, तथा पाणीए करी भींजाय नही. एटले तेनी अंदर पाणी उतरी शके नही. तथा वायरे करी ते बालाग्र उडो शके नही, एवा ठांसीठांसीने भर्या होय, पछी ते बालाग्रहनो एकेको ककडो सो सो वर्षे काढीए, ते काढतां काढतां ज्यारे ते कुवो तमाम खाली थाय, त्यारे एक अद्धा बादर पल्योपम थाय. तेनां संख्यातां कोडाकोडि वर्ष थाय. आ दृष्टांत कथनमात्र छे. केमके, आ प्रमाण गगत्रीमां आवतुं नथी. गगत्रीमां तो सूक्ष्म अद्धा पल्योपम आवे छे. तेनुं स्वरूप नीचे कहीए छीए.

पूर्व कक्षा एवा जुगलियाना एकेका बालाग्रहना, असंख्याता खंड कल्पवा ते बालाग्रना खंडे करी पूर्वे कक्षा प्रमाणे, ते कुवा ठांशी ठांशीने भरिजे. पछी तेमांथी पूर्वनी पेठे एकेको बालनो ककडो सो सो वर्षे काढए. पछी ज्यारे ते कुवो तमाम खाली थाय, त्यारे एक सूक्ष्म अद्धा पल्योपम थाय. तेनां असंख्यातां कोडाकोडी वर्ष थाय. तेवा दश कोडाकोडी सागरोपमे एक अद्धा सागरोपम थाय, एवीरीतना सागरोपमनुं प्रमाण आ जम्याए जाणवुं आ वर्त्तानो विशेष विस्तार श्री अनुयोगद्वार मूत्रमां तथा पांचमा कर्म ग्रंथमां छे. त्यांथी विस्तारना अर्थिये जोइ लेवुं.

॥ श्रीवैराग्यशतकम् समाप्तम् श्रीरस्तु ॥

॥ इति श्रीवैराग्यशतकम् समाप्तम् ॥